ڏراڙن جا ڏک

(ادارو تحريڪ)

Gul Hayat Institute

مرتب:

رسول بخش پليجو

عظمت ادبي اڪيڊمي نمبر 10

ڏراڙن جا ڏک

(ماهوار تحريڪ ۾ ڇپيل چونڊ انٽرويو)

مرتب:

رسول بخش پليجو

Gul Hayat Institute

عظمت ادبي اڪيڊمي حيدرآباد

[جملي حق ۽ واسطا قائم]

ڪتاب جو نالو:	ڊراڙن جا ڏڪ
مرتب :	رسول بخش پليجو
ڇاپو :	پهريون ۱۹۷۴ع
	ٻيو ۱۹۷۸ع
	ٽيون ۱۹۸۷ع

قيمت: 14-00 رپيا

Gul Hayat Institute

هي ڪتاب محمد عمر ميمڻ، عظمت ادبي اڪيڊمي طرفان احمد برادرس پرنٽنگ پريس، ناظم آباد ڪراچيءَ مان ڇپرائي، ۱۲- نظام لاج، گاڏي کاتو، حيدرآباد مان پڌرو ڪيو.

ترتيب

صفحو	عنوان
١٧	١- حرامي پار
٢١	٢- بنگله ديش منظور ٿيل آهي!
٢٥	٣- قومي جدوجهد ۾ زميندارن جي اڳواڻي وڏيرڪو راڄ قائم ڪندي!
٣۴	۴- هي آئين نه گهرجي
۴١	۵- ٽئون ون يونٽ
۵٠	٦- سنڌ تي ٽئون حملو

Gul Hayat Institute

٧- سڀ روشن ٿيا ٥٨

٨- سنڌ جا ني سپوت ٧٠

٩- ٻاڻ کي پاڙيو ٧٦

١٠- اڄو ته سوچيون ٩١

١١- سنڌو ديش اڪر خلاف
واويلا جي آڙ ۾
نئڙو پارٽ ٺاهڻ بند
ڪريو. ١٠١

١٢- نئون قانون ١١١

١٣- نئون سال ١٢٢

١٥- ٣- مارچ ۽ ان کان پوءِ ١٣٣

١٦- لانگن وري ٻرن مان،
منهن ٻاهر ڪڍيو
آهي. ١٣٨

١٧- پورهيتن کي سلام ١٤٩

١٨- سنڌي هاري عوام
کي بي دخل
ڪندڙن کي
بي دخل ڪريو ٠ - -

Gul Hayat Institute

١٩- سر تي پکي هيڪڙو ١٦٦

٢٠- سنڌيت مڻان هڪ-
ڙي ۽ ليکو ختم
ڪرايو. ١٤٢

٢١- اسين ڪنهن جي
ڪارڪند ڪان نه
ٻڇنداسين. اسين
پاڻ ڪند نه
ڪنداسين. ١٨٠

Gul Hayat Institute

ذاتي صفحو

”ڏراڙن جا ڏڪ“ لاءِ مهاڳ ٻه محترم رسول بخش پليجي جو لکيل آهي، تنهن ڪري هن صفحي کي مون ذاتي صفحو ڪوٺيو آهي. ڏراڙن اهي ڏک ماهوار تحريڪ جي ادارتي صفحن معرفت هنيا هئا جيڪي ۱۹۷۴ع ۾ پهريون دفعو ۽ تهان پوءِ ۱۹۷۸ع ۾ ٻيو دفعو ڪتابي صورت ۾ ڇپجي نروار ٿيا هئا. ۱۹۷۸ع کانپوءِ ۱۹۸۷ع تائين، ڏهه سال هي ڪتاب مارڪيٽ مان غير حاضر رهيو آهي، جيتوڻيڪ دوستن ڪيترن وقت کان ڪتاب جي ڇپائيءَ جي گهُر ڪئي پئي، پر ڪن اڻٽر سببن جي ڪري هن وقت تائين اهو ممڪن نه ٿي سگهيو.

تحريڪ رسالو ڏسڻ ۾ ته عوامي تحريڪ جي نظرين جو پرچارڪ هو پر منهنجي ذاتي خيال ۾، پارٽي لائين جو پابند هجڻ جي باوجود، تحريڪ ۾، سنڌ کي درپيش مسئلن کي هميشه اهميت ڏني ويندي هئي ۽ سنڌ جي مسئلن کي عوام تائين پهچائڻ ۾ ۽ عوام ۾ پنهنجن مسئلن متعلق شعور پيدا ڪرڻ ۽ سجاڳي پيدا ڪرڻ ۾ تحريڪ نهايت اهم رول ادا ڪيو هو ۽ انهن مضمونن جي انهيءَ اهميت جي ڪري ئي ٿيون ڇاپو ڇپرائي رهيا آهيون.

هن ڪتاب سان گڏ ئي، ”لگ منهنجا لوڻ“ جو نيون ڇاپو پڻ ڇپرايو اٿئون جيڪو به مارڪيٽ ۾ هن وقت ڪتاب جي ڇپائيءَ تـي ٿيندڙ خرچ ۾ موجود آهي.

ڪتابن جي وڪري جي جيڪا پوزيشن آهي، تنهن حساب سان ڪتاب گهٽ قيمت ۾ مهيا ڪرڻ ڏاڍو ڏکيو آهي، ۽ انهيءَ جي صرف هڪ صورت آهي تـه خريدار ڪتاب اسان جي آفيس تان اچي خريد ڪري، انهيءَ صورت ۾ اسين ڪتاب گهٽي رعايتي قيمت تي ڏيئي سگهنداسين، باقي مارڪيٽ ۾ انهيءَ قيمت کان گهٽ ۾ ڪتاب مهيا ڪرڻ جنهن قيمت تي هي ڪتاب ڏيئي رهيا آهيون، ناممڪن آهي. اسان جا ڪتاب وري ٻـين ادارن جي ڪتابن کان سستا ٿا هجن.

سدائين گڏ

—عمر ميمڻ 12-10-1987

Gul Hayat Institute

(پهريون ايڊيشن)

مهاڳ

انساني تاريخ ۾ ٿورن ماڻهن گهڻن جو ڪٽيو رهيو ڏنڊي سان سان ۽ ڳالهين سان به ڪاٽو آهي. هو ڪوڙيون ڳالهيون هلائيندا آهن ۽ انهن ڪوڙين ڳالهين کي ايترو ته بي حيائي ۽ بي شرمائي سان، ايڏو ته زور شور سان، ايڏا ته واڪا ۽ ڪوڪريا ڪري، هر روز، هر مهيني، هر سال ۽ هر صديءَ ۾ دهرائيندا آهن، جو گهڻا ماڻهو ڪوڙين ڳالهين کي سچو ڪري سمجهڻ لڳندا آهن. ڪوڙيون ڳالهيون ٿورڙن ٿورڙن کي وڏو ڪم ڏين ٿيون. ڪوڙن وٽ ڏنڊو آهي. پر گهڻي عوام وٽ اجا به وڏا ۽ گهڻا ڏنڊا آهن. ٿورڙا ڪوڙا، گهڻيون ڪوڙيون ڳالهيون ڪري گهڻي عوام جي دماغن کي جڏو ڪري ڇڏيندا آهن. گهڻي عوام جا گهڻا هٿ گهڻن ڏنڊن ڏانهن وڌندا ئي ناهن. ڪين ڏنڊي خلاف ڏنڊو کڻڻ جي ڳالهه ئي خيال ۾ نه ايندي آهي. جيڪي هٿ بي اختيار ڏنڊا کڻندا آهن، سي به پنهنجا خالي هٿ ڏسي ۽ سندن ڊرڪيل ڪنڌ ڏسي، شڪي ٿي پنهنجا ڏنڊا ڪٽي ڦٽا ڪندا آهن. ٻيءَ ڪوڙيون ڳالهيون لکين ڪروڙين ڏنڊن وارن ڪچل هٿن کي ٿورڙن ڏنڊن وارن ٿڪن هٿن کان مارائينديون آهن.

ڪوڙين ڳالهين کان سواءِ سچيون ڳالهيون به

Gul Hayat Institute

لينديون آهن. ڪوڙين ڳالهين وارا مفت خور حرام ڪائو ۽ ڦورو ٽولا سچين ڳالهين کان ونءُ ويندا آهن. انهن کي ڏڪاريندا آهن. ڪاٺن ٻڌندا آهن. هو سچين ڳالهين کي جتي ٻڌلدا آهن، اتي انهن جو ڪنڌ مروٽي ڇڏيندا آهن. نه ته وري انهن کي ڪڏ ڪٺي دفن ڪري ڇڏيندا آهن. يا انهن تي گندگي ۽ بدبوءِ وجهي انهن جي صورت بگاڙي ڇڏيندا آهن. هو وس پڄندي سچيون ڳالهيون ظاهر نه ٿيڻ ڏيندا آهن. هو سچين ڳالهين ڪرڻ واري کي وس پڄندي آزاد يا جيئرو نه ڇڏيندا آهن. اڳين زماني ۾ سچين ڳالهين ڪرڻ وارن کي نانگن هٿان ڏنگائيندا هئا يا ان جي جيئري کل لهرائيندا هئا، يا ڪيس گهاڻي ۾ پيڙهائيندا هئا يا وري سندس عضوا آهستي ڪپي، ڪيس سوريءَ تي ٽنگي ڇڏيندا هئا. سوريءَ تي ٽنگيل، رت ڳاڙيندڙ سچ چوڻ واري کي مرڻ جي به موڪل ڪانه هئي. ٽئي، چوٿين، يا پنجين ڏينهن مس مس مٿان سندس ڌڙ کي ڌار ڪرڻ جي موڪل ايندي هئي. هر ڪوڙي ڳالهه، سوين هزارين سچين ڳالهين جي قاتل هوندي آهي. انسان ذات هيستائين غلاميءَ، وڏيرا شاهيءَ ۽ سرمائيداريءَ جي قاتل ۽ آدمخور نظامن جي گهاڻي ۾ پيسجي چڪي آهي. اهي ٽيئي قاتل ۽ آدمخور نظام ڪروڙين ڪوڙين ڳالهين جي ٽيڪ بنا قائم نه رهي سگهن ها. اهي نظام ڪروڙين اربين سچين ڳالهين کي سرجندي ئي

Gul Hayat Institute

گهڻو ڏيڻ بنا، خفا خون ڪرڻ بنا، سوريءَ تي چاڙهڻ بنا، قائم نہ رهي سگهن ها. هزارين سالن کان ائين آهي. اڄ بہ ائين ئي آهي.

اڄ بہ ڪوڙيون ڳالهيون لوهي زنجيرن وانگر ڪميڻل ۽ اشراف ماڻهن جي ذهن کي وڪوڙيو ويٺيون آهن. سچيون ڳالهيون اڄ بہ ڏوهارين ۽ ڪوڙهين وانگر منهن ويڙهيو لڪنديون وتن.

هن لڪڻ ۾ توهان کي سچيون ڳالهيون سوري جون سوريون سربستيون نظر نہ اينديون. اهو ناممڪن آهي. جيستائين ملڪ وڏيرڪي سرمائيدار نظام جي اشڪنجي ۾ قابو آهي، تيستائين سوري سربستي سچي ڳالهہ، ڏوهاري، روپوش، قيدي، جلاوطن يا خفا خون ٿيل رهندي. هن وقت سچ جون فقط ڪي جهلڪيون ڏسي سگهجن ٿيون.

اهڙيون جهلڪيون توهان کي پڻ هنڌان گهٽ نظر اينديون. فقط پورهيت ۽ مظلوم عوام جي جاءِ تي بيهڻ ۽ اتان دنيا جي چڪاس وٺبي، تڏهن ئي سورين ۽ سربستين سچي ڳالهين جا سڀ کان وڌيڪ چٽا، صحيح رنگ روپ ڏسي سگهبا. نہ تہ هونئن اڪثر ائين ٿو ٿئي تہ هڪڙي ڪوڙي ڳالهہ کي ننڍي، پر اهڙي ئي ڪوڙي ڳالهہ يا اڳين کان بہ وڌيڪ خراب ڪوڙي ڳالهہ ماڻهن تي مڙهڻ جي ڪوشش ڪئي ويندي آهي.

عوام جا دشمن ٿورو طبقا جنهن پاڻ ۾ وڙهندا آهن، تڏهن اڪثر انهن کي ٽيندو آهي. پنهنجي پاڻ ۾ وڙهندا به آهن ۽ هڪبئي جي ڳالهين کي ڪوڙو به ڪندا آهن. اڳلي ڪان به وڌيڪ ڪوڙيون ڳالهيون به ڪندا ويندا آهن. سچين ڳالهين کي قتل ڪرڻ ۾ هڪبئي کان گوءِ کڻڻ جي ڪوشش ڪندا رهندا آهن.

سچي ڳالهه ڪرڻ لاءِ رڳو جرئت نه کپي. ان لاءِ سمجهه ۽ سرپرستي چاڻ به کپي. ڳالهه ڪرڻ جو ڍنگ به کپي. ڳالهه پڙهي جي دل تائين پهچائڻ جو هنر به کپي. دوست توڙي دشمن اُن ڳالهه کان انڪاري ناهن ته انهن ڳالهين ۾ هي لکڻيون پنهنجو مٽ پاڻ آهن.

هي لکڻيون آيتون ناهن. هي رايا آهن. سوين هزارين ماڻهو هنن راين سان اتفاق ڪن ٿا ۽ اوترا ئي انهن سان اختلاف ڪن ٿا. اها قدرتي ڳالهه آهي. سنڌي سماج ۾ ڪئين طبقا آهن. هر طبقي جا مفاد ۽ سندس روح کي وڻندڙ ڳالهيون جدا آهن. تنهن کان سواءِ طبقن جا هڪبئي تي اثر آهن. خاص ڪري وڏيري طبقي جا خيال صدين کان سنڌ تي ڇانيل آهن. انهن جا اثر وڏيرن تي به آهن ته هارين تي به آهن ۽ وچين طبقي وارن تي به آهن. جيسين اهي اثر آهستي آهستي لهن، تيسين وڏيرڪي سوچ سنڌي سماج جي طبقن تي سڌي يا اڻ سڌي نموني ڇانيل رهندي.

هي "تحريڪ" جا ڇپيل ايڊيٽوريل آهن.

Gul Hayat Institute

اهي اسان جي مسئلن جو حل پيش نٿا ڪن. اهي گهٽي قدر رڳو سوال اٿارين ٿا. جيڪڏهن هنن کي پڙهي ماڻهن انهن مسئلن بابت سوچڻ جي ضرورت محسوس ڪئي ته چئبو ته انهن جو مقصد گهٽي ڀاڱي پورو ٿيو.

هي ايڊيٽوريل "تحريڪ" جي سوچ جو نچوڙ آهن. ڪيترا ڄاڻو ماڻهو چون ٿا: ته اهي نه رڳو "تحريڪ" جي جان آهن، پر سنڌي ادب ۽ صحافت جا شاهڪار به آهن. توهان به پڙهي ڏسو. ممڪن آهي ته اهي توهان کي سنڌ بابت سوچڻ ۽ ان کي سمجهڻ ۾ مدد ڏين. ٿي سگهي ٿو ته اهي سڀ يا انهن مان ڪجهه اوهان اڳ به پڙهيا هجن. پر ڪي شيون رڳو هڪ دفعو پڙهڻ جهڙيون نه هونديون آهن. تنهن کان سواءِ هنن سيني لکڻين کي هڪ هنڌ پڙهڻ سان جيڪا ڳالهه دماغ ۾ ايندي سا هونئن شايد نه اچي. بهرحال توهان پاڻ فيصلو ڪريو ۽ اسان کي ٻڌايو.

هنن کي پيهر ڇاپڻ جي هڪڙي ٻي به ضرورت هئي. چوندا آهن ته "ٻچڙو اهو جو درياهه پار بيهي گاريون ڏي، يا منهن تي ڪوڙ ڳالهائي" يا "مٺن تي ڪوڙ سيڪو وجهي سگهندو." پڇجي ان کان جهڪو جيئرن تي به ڪوڙ وجهي!" ڪي چون ٿا "تحريڪ" فلاڻي ڳالهه ڪري ٿي، فلاڻي نٿي ڪري. تحريڪ جا ايڊيٽوريل حاضر آهن. اوهين پاڻ پڙهي فيصلو ڪريو

ته هاڻوڪي ماحول ۾ ڪو ماڻهو ڪو سنڌي رسالو باقاعدي هلائڻ ضروري سمجهي ته پوءِ هن ڪان وڌيڪ ڪهڙيون ڳالهيون، ڪهڙي نموني ڪري سگهي ٿو؟

جنهن به ساٿيءَ کي ڪا اهڙي تمام ضروري ڳالهه سجهي جا رسالي بند ڪرائڻ بنا به ڪري سگهجي ها، ته نه ڪئي وئي آهي ته مهرباني ڪري اسان جي رهنمائي ڪري.

حيدرآباد ۴ ڊسمبر ۱۹۷۴ — رسول بخش پليجو

Gul Hayat Institute

حرامي ٻار

سنڌ صدين کان ٻن مانگر مڇن جي وات ۾ ڪرڻجندي رهي آهي. اهي مانگر مڇ آهن ڌاريان پرمار ۽ پنهنجي وڏيرا شاهي. هنن ٻنهي جا پاڻ ۾ ناجائز تعلقات پڻ رهيا آهن، جن مان هڪڙو ناجائز ٻار پيدا ٿيو. اهو ناجائز ٻار آهي ڪامورا شاهي.

ڪامورا شاهي، ڌارين پرمارن ۽ اندروني وڏيرا شاهي جي چوڪيدار ۽ شڪاري لوڌ آهي. پر ”ڏاچي هڻي ڏهه ته توڏي هڻي تيرهن“ وانگر اها پنهنجي ڄڻيندڙ کان به وڌيڪ موذي ۽ خطرناڪ آهي.

ونيونٽ خلاف جدوجهد ۾ ۽ خاص ڪري چونڊن دوران سنڌ جي ماڻهن ڪامورا شاهيءَ خلاف پنهنجي نفرت جو ڀرپور مظاهرو ڪيو. هر جلسي ۾ ظالم ڪامورن تي لعنت ۽ ڦٽڪار جو وسڪارو هوندو هو. پر ڪامورا عوام تي ٺٺوليون ڪري چوندا هئا ته ”ڀلي چوندا رهو ٿيڻ ڏيو، بادشاهي ٿي خبر پئي ويندي ته اسين ڇا آهيون.“ اسين اکين سان ڏسي رهيا آهيون ته ڪامورا راڪاس وانگر ماڻهو پٽوڙ ڪندا جهڙين ولين ٿيو، تيئن عوام کي آزاري رهيا آهن. حڪومت بالڪل خاموش آهي، بلڪ ڪي وزير هن ظلم ۾ ڪامورا شاهيءَ

Gul Hayat Institute

ماڻ پاڻهن پيا آهن. ڪجهه ڏينهن اڳ ۾ ٻاڙيءَ جي
ننڍي صوبيدار ملوڪ هڪ هاري کي ڏينهن ڏٺي جو
گولي هڻي ڪيدي ته آن خلاف ڪوبه قدم نه کنيو
ويو. پر الٽو کيس پروموشن ۽ انعام ڏنو ويو.

تازو آگسٽ مهيني جي پڇاڙي ۾ سنڌي عوامي
تحريڪ جي ڪارڪنن الهه بچايو مرڪاس ۽ ماندل شر
کي اسسٽنٽ ڪمشنر ميرپور ماٿيلي. لاڪپ ماڻ
گهرائي. گهران ٽنو گهرائي هنن جو پوليس ٿاڻن
ڪارو سٽهن ڪرائي شهر ۾ گهمايو. هنن جو ڏوهه
صرف هي هو ته هنن هارين جي قانوني مدد ڪئي.

تازو ميرپور بٺورو، ٽڙو، جيلاني، ميرپور ساڪرو ۽
ٻين هنڌن تي ظالم وڏيرن، هارين کي حڪومت جي
زرعي سڌارن مطابق اڌ ٻٽئي ڏيڻ کان نه رڳو انڪار
ڪيو پر هنن پنهنجي پالتو ڇاڙتن، پوليس عملدارن کان
هاري ڪارڪنن تي ڪوڙا ڪيس ڪرايا. ميرپور بٺوري
جي هاري ڪارڪن شير خان لنڊ کي ١١٠ هيٺ
گرفتار ڪيو ويو. جاتي ۾ ٻه ڪيترن ئي هاري
ڪارڪنن تي ڦرين جا ڪوڙا ڪيس داخل ڪيا ويا.
تازو هاري اڳواڻ محمد قاسم "پٽر" مرڪب تحريڪ
سلسلي ۾ سنڌ جي انقلابي شاعر سرويچ سجاولي کي
ڪارن قانون هيٺ گرفتار ڪيو ويو آهي.

Gul Hayat Institute

سنڌي ادب ۽ ٻوليءَ خلاف سازش بند ڪريو!

ڪ اسٽالن تي وڃي ڏسجي ٿو ته سوين اردو رسالا نصرت، سنگت، اردو ڊائجيسٽ، سياره ڊائجيسٽ ۽ عالمي ڊائجيسٽ وغيره ڪان ولي خضرراه جهڙا جنسي رسالا ۽ ڪتاب عام جام وڪامي رهيا آهن. جڏهن سنڌ جا ڪي هتڙ ڏوڪي سنڌي رسالا ڪڍڻ جي ڪوشش ڪن ٿا ته انهن کي ڊڪليئريشن نٿا ڏنا وڃن. الٽو جيڪي هڪ ٻه رسالا نڪرن ٿا تن کي نوٽيس ڏنا ويا آهن. ڇا هي سنڌي علم ۽ ادب خلاف هڪ گهري سازش ناهي؟ سنڌي ادب خلاف هي سازش هرگز ڪامياب نه ٿيڻ گهرجي.

سنڌين جا نمائندا سڏائڻ وارا! سنڌي ادب ۽ زبان جو دم ڀرڻ وارا! سنڌي ادب ۽ ٻوليءَ جو گلو گهٽڻ بند ڪريو. سنڌي ماڻهن سان مذاق ڪرڻ بند ڪريو. سهٽي، اڳتي قدم ۽ سنڌو پبليڪيشن کي ڏنل نوٽيس واپس وٺو. سنڌي اخبارن ۽ رسالن جي ڊڪليئريشن لاءِ ڏنل درخواستون ردي ٽوڪرين مان ڪڍي منظور ڪريو.

دفن ڪريو

نيشنل عوامي پارٽي سالن جا سال هرهنڌ ناچ ڪريو، جمهور هليو، جمهوريت، سوشلزم، سيڪيولر ازم، قومي حقن ۽ صوبائي خود مختاريءَ جون هنبوچيون هڻندي رهي آهي. هن پهريائين ون يونٽ ٽوڙائڻ جو ڍونگ ڇڏي، جماعت اسلامي سان شريڪ ٿي ڊئيڪ (ڊي.اي.

سي) جو نانگ رچايو، پوءِ سيڪيولرازم کي طلاق ڏنائين، پوءِ پولي جي مسئلي تي مظلوم قومن کي پٺ ۾ خنجر هنيائين. تازو آن آئيني ڍانچي تي صحيح ڪئي آئس، جنهن ۾ صوبائي خودمختياريءَ جي مٽي پليت ڪئي ويئي آهي.

هاڻي هن وقت لاش آهي، اهو هاڻي ڏيپ پيو ڪري. پر لغاري، عزيز الله شيخ، سرڪي، مهر حسين شاهه ۽ پيا ڪانڊي اڃا به آن کي ڪلهن تي کڻيو اخبارن ۽ جلسن ۾ رلائيندا وتن.

هاڻي برابر مڪريل ڏائڻ ۾ مست رنگي ڏوٿي هئي. "چندا ڏوپي" ڪان به وڏيڪ پارن کي آسرا ڏين واري ترڪتالي هئي. آن جي پلاند تي سوين خونن جا ڏيا هئا. قومي پولين جو خون، عوامي انقلاب جو خون، قومي جدوجهد جو ۽ جمهوريت جو خون. آن کي جيڪا به سزا ڏجي ها سا ٿوري. پر لاش جي بي حرمتي ڪنهن به مذهب ۾ جائز نه آهي. هن سڙيل لاش کي ڪلهي تي کڻي نچائڻ وارا خدا جا بندا، هاڻ گهٽوٽي ٿيو! هاڻ اهو بدبودار "لاش" مات مٽيءَ ۾ دفن ڪري ڇڏيو.

["تحريڪ" پبليڪيشن - نومبر ۱۹۷۲]

بنگلا ديش منظور ٿيل آهي!

رهزنو! قاتلو! جلادو! بنگلاديش اڳيئي منظور ٿيل آهي. اٺ ڪروڙ ماڻهن جي قوم پنهنجي رت سان ان جي منظوريءَ جو دستاويز لکي ڇڏيو آهي. بنگلا ديش بندوق جي نالي مان وجود ۾ آيو آهي ۽ نه ڪنهن تقرير بازيءَ، قانون بازيءَ، ڪانفرنس بازيءَ يا اليڪشن بازيءَ مان. اهو ڪنهن منظوريءَ جو محتاج ڪونهي.

مجرمو! توهان ڪان ڪير ٿو بنگلاديش جي منظوريءَ جو پڇي! توهان ته جوابدار آهيو. توهان تي فريادي آهن ـ سنگينن تي ٽنگيل ٻار، ايذاءَ ڏيئي ماريل شهزادا، جوان لٽيل لڄون، ماريل مائرون، اجاڙيل گهر، سڙيا اڱڻ، جلايل ڳوٺ، اڌ پوريل قبرون، رت سورت ٿيل ۽ ساڙيل ٻاريل ڌرتيءَ تي پکڙيل انساني هڏيون، هڪ رتو ڇاڻ ٿيل ملڪ، هڪ ڪٺل قوم. توهان مان هر هڪ هزارين، لکين دفعا ڦاسيءَ تي ٽنگجڻ جو ذوهاري آهي. اي چنگيز ۽ هلاڪوءَ جا تخمو! بزدلو! توهان ۾ ته هٽلر ۽ گوئبلز جيترو به حياءُ ڪونهي. هنن شرم کان پاڻ کي ماري ته ڇڏيو. توهان اڃا پيا جيئو ۽ چئو ”بنگلا ديش نامنظور!“

هنن مجرمن تي مقدما هلايو!

پاڪستان جو صدر دنيا اڳيان اعلان ڪري چڪو آهي ته ”اسان مسلم بنگال ۾ پنهنجي غلطين جي تلافي ڪرڻ ۽ ڏوهارين کي سزائون ڏيڻ لاءِ تيار آهيون.“

پاڪستان جي قانون موجب ڪنهن جي گهر مان چهن رهڻ جي ڪڪڙ چورائڻ جي سزا ست سال قيد ٿي سگهي ٿي. اوير پاڪستان ۾ جن ماڻهن اوير پاڪستان جي عوام خلاف جرم ڪيا آهن، تن مان گهڻا اولهه پاڪستان ۾ موجود آهن. ملڪ جي موجوده قانون هيٺ انهن تي مقدما هلڻ گهرجن. ضرورت پوي ته بين الاقوامي ٽربيونل مقرر ڪيا وڃن. شاهديءَ جي سلسلي ۾ بنگلاديش جي سرڪار جو تعاون حاصل ڪري سگهجي ٿو.

اهي مجرم باقي رهيل پاڪستان لاءِ به سخت خطرو آهن. مودودي فرقي جا ڏاڙهي پوش غنڊا جن بنگال ۾ قتل عام ڪيا، سي وري فوجي ٽولي کي ڀڙون پيا ڏين ته اولهه پاڪستان ۾ بغاوت ڪري عوام جو قتل عام ڪريو ۽ غير قانوني ڊڪٽيٽرشپ قائم ڪريو. ڪنهن ڪري حڪومت نه رکو. اوير پاڪستان جي عوام اڳيان پر خود باقي رهيل پاڪستان جي عوام اڳيان انهن غنڊن کان حساب ڪتاب وٺڻ لاءِ پڌل آهي. نه

تہ اھي خطرناڪ مجرم ھئي بہ اھو خوني ڊرامو ڌھرائيندا، جنھن پاڪستان کي ھيڏو خوار، ذليل ۽ تباھہ ڪري ڇڏيو آھي.

گھر جا ڪڪڙ نہ ماريو!

گذريل سنڌ دشمن فسادن ۾ وڏيرا سنڌي مسڪينن کي پناھگيرن جي پوھي ۾ ڏيئي پاڻ پڇي لڪي رھيا. گھٽي خونريزيءَ کان پوءِ اچا پناھگير ٽورا جھڪا ٿيا تہ وري وڏيرا پاڻ شروع ٿي ويا! فساد بند ڪرائڻ جي بھاني ۾ ٿي پناھگير پوري آڪ لاھي، پوءِ اچي سنڌين کي لڳا. ستن ھيڙھين جون دشمنيون ھڪڙي ڏڪ ۾ پوريون ڪيون اٿن. ڇوٿ ٿا تہ رڳو لاڙڪاڻي مان ھزار کان مٿي سنڌي قيد ڪيا اٿن، بھانو اھو تہ، ”پناھگير فسادن کي پنھجو پيا ڏيون!“ مطلب تہ ھي ڪالٽو ھر لٽڙ مان پنھنجو مزو گوليو وٺن. ڪامورا-شاھيءَ کي ختم ڪرڻ جي بھاني ايوبي دور جون دشمنيون بہ پاڙيائون. سچي ڪوڙيءَ کي گھرو ڏيئي سرڪاري نوڪريءَ مان سنڌين کي پھارو ڏيئي ڇڏيائون.

اھا نئين ڳالھہ ڪانھي. کھڙي ۽ راشديءَ بہ ائين ڪيو. انھن کان اڳ بہ ائين ڪيو. ھويان بہ ائين پيا ڪن. سنڌي شيرشاھن کان گھر جي ڪڪڙن کان سواءِ ٻيو ڪھڙو شڪار ھيستائين پھتو آھي جو ماڻ ڪندا؟ مطلب تہ جيستائين سياست جي واڳ

Gul Hayat Institute

وڏيرن جي هٿ ۾ آهي، تيستائين ائين ئي ٿيندو. جيستائين عوام پاڻ ۾ متحد ٿي سڀني قسمن جي وڏيرن کي سياست کان هڪلي نه ڪڍيو آهي، تيستائين اهي شيرشاهه جا شڪرا گهر جا ڪڪڙ ئي ماريندا رهندا.

آزاد ڪريو

سنڌي عوام جو متفق مطالبو آهي ته، سياسي ويڙ ٻاڙ بند ڪريو. سمورن قانوني اشڪنجن ۾ ڦاسايل سنڌي مظلوم آزاد ڪريو.

١٠٩ ۽ ١١٠، غنڊه ائڪٽ ۽ ٻيا ڪارا قلم ختم ڪريو. جي-ايم سيد، حفيظ قريشي، مانڌل شر، الهه بچايو مرڻاس، غلام قادر پليجو ۽ ٻين سمورن سون هزارن سنڌي قيدين کي آزاد ڪريو. يوسف لغاري ۽ ٻين خلاف ڪڍيل وارنٽ رد ڪريو. ظالم ۽ مظلوم ۾، دوست ۽ دشمن ۾ فرق ڪريو. پنهنجي پير تي ڪهاڙو نه هڻو. ويڙ نه وڌو. بيوقوف نه ٿيو. اهو سياسي خودڪشيءَ ۽ تباهي جو رستو ڇڏيو. سنڌ تي مڪمل وڏيرڪي ڊڪٽيٽرشپ مڙهڻ جي پاليسي ترڪ ڪريو!

["تحريڪ" پبليڪيشن - ڊسمبر ١٩٤٢]

Gul Hayat Institute

قومي جدوجهد ۾

زميندارن جي اڳواڻي وڏيرڪو راڄ قائم رکندي!

سنڌي عوام ۽ خاص ڪري سنڌي پڙهندڙ ۽ لکندڙ اها ڳالهه ڄاڻن چاهين ٿا ته ڪو سنڌي رسالن وارا پاڻ ۾ ذاتي ڏاڍهيءَ پٽ ڪري گند ڦهلائين. اسان سنڌي عوام جي انهيءَ راءِ سان متفق آهيون.

پر انهيءَ جي اها معنيٰ ڪانهي ته سنڌي رسالن وارا غلطيون ڪن يا غلط روش اختيار ڪن ته انهن تي فهميدي نموني ۽ جائز اصولي تنقيد نه ڪجي.

”اڳتي قدم“ وارن تازو جي ايم سيد نمبر ۾ جناب رسول بخش پليجي جو محترم سيد صاحب بابت لکيل هڪ مضمون ڇاپيو آهي. اهو مضمون نه ”اڳتي قدم“ وارن کي ڏنو ويو ۽ نه انهن لاءِ لکيو ويو هو. هنن اهو بنا اجازت بلڪ بنا اطلاع ڇاپيو آهي. باوجود ڇوڻ جي اهو نه لکيائون ته اهو ڪڏهن لکيو ويو هو.

انهيءَ چوريءَ بلڪ سينه زوريءَ ذريعي اهو غلط تاثر ڏنو ويو آهي ته ڄڻ لکندڙ جا هن وقت شاهه صاحب

Gul Hayat Institute

جي سياسي لائين بابت اهي خيال آهن جي ان مضمون ۾ جاڳايل آهن. حالانڪ ڪين خبر هئي ته ائين نه آهي.

اهو مضمون اڄ کان ٦ سال اڳ لکيو ويو هو ۽ وسالي بادل ۾ ڇپيو ويو، جتان ڪنيو ويو آهي.

طبقاتي ست سڳ!

ان زماني ۾ شاهه صاحب عملي سياست کان رٽائر ٿيل هو. هن اچا ون يونٽ خلاف هلايل لمبي قومي تحريڪ جي واڳ کڙي، راشدي ۽ نواب زاهد علي خان واري متحده محاذ جي حوالي ڪانه ڪئي هئي. عوام ۽ قومي ڪارڪنن کي اجا اها خبر ڪانه پيئي هئي ته طبقاتي لاڳاپا ڪهڙي بلا ٿيندا آهن. هنن کي خبر ڪانه هئي، ته زميندار جي سياسي ماڻهي فقط زميندار سان ٿيندي آهي. هو غريبن سان ڳالهين جي پائيواري رکندا پر حڪومت ۽ اقتدار جي پائيواري ڪانه رکندا. سندن پاڻ ۾ پلي ستر وير هجن، پر وقت تي هو عوام کي پڇندا به ڪونه ۽ اندر ئي اندر، ناني ڳوڙو پڌي ويهي رهندا. هڪڙا زميندار پلي ڪٿي ”محب اعظم“ هجن ۽ ٻيا پلي ڪٿي ”غدار اعظم“ ۽ پلي ڪٿي هڪ ٻئي جا جاني دشمن نظر اچن پر اندر ئي اندر سندن پاڻ ۾ ست سڳ آهن. اهو پاڻي لٺ هڻڻ ڪڏهن به جدا ڪونه ٿيندو. ڪين خبر ڪانه هئي ته ”ميمڻ چريو ٿيندو ته به پنهنجن ڏاڍهن ڪک اڇلائيندو.“ زميندار پلي دنيا کي ترڪ ڪري، الله لوڪ ٿيو، ويٺو هجي

ته به فيصلي جي گهڙيءَ ۾ هو ليٽ پنهنجي طبقي جي ڀائرن يعني زميندارن ڏانهن ڪندو ۽ نه غريب هاري عوام ڏانهن.

گذريل ڇهن سالن جي عرصي ۾ تاريخ گهڻو اڳتي وڌي آهي. ان سنڌي عوام کي اهي ۽ ٻيا گهڻائي سبق سيکاريا آهن.

ڳري ۽ ناجائز قيمت

وطن جي ماڻهن سان همدرديءَ جو جذبو رکڻ، مضمون ۽ ڪتاب لکڻ، جلسن ۽ جلوسن ۾ تقريرون ڪرڻ، جيل جهڙيون سختيون سهڻ تمام ضروري ۽ چڱا ڪم آهن. اهڙي ماڻهوءَ جو قدر ڪرڻ گهرجي. جي هو بزرگ آهي ته سندس ادب ۽ احترام ڪرڻ گهرجي. جي هن ٻين سڀني کان وڌيڪ تڪليفون ۽ ڏاکڙا سٺا آهن ته ٻين سڀني کان وڌيڪ سندس قدر، ادب ۽ احترام ڪرڻ گهرجي. پر ان جي اها معنيٰ بلڪل ڪانهي ته انهن تڪليفن ۽ قربانين جي عيوض ڪا سچي قوم اڪيون ٻوري سندس ٻوليان ڪاهي پوي. اهڙي ڳري ۽ ناجائز قيمت جي نه توقع رکڻ کپي ۽ نه ڏيڻ کپي.

اعليٰ علم ۽ اعليٰ سائنس!

انقلابي وطن دوست جدوجهد اڄ مڪمل علم ۽ سائنس بڻجي چڪي آهي. اها سائنس دنيا جي مظلوم قومن جي گذريل ٽن صدين جي جدوجهد جي بنيادي

Gul Hayat Institute

مسئلن کي حل ڪرڻ ۾ مدد ڪري ٿي. جهڙوڪ: قومي جدوجهد جا مقصد ڪهڙا هجن؟ ان جي اڳواڻي ڪهڙو طبقو ڪري؟ ان جي سياسي واٽ، حڪمت عملي ۽ چالون ڪهڙيون هجن؟ وغيره. انقلابي قومي جدوجهد جي تاريخ اسان کي سيکاري ٿي ته ڪا به انقلابي قومي جدوجهد هيٺين بنيادي ڳالهين کان سواءِ قطعي ڪامياب ٿي نٿي سگهي. (١) مڪمل انقلابي وطن دوست نظريو (٢) ان نظرئي تي عمل ڪندڙ هڪ منظم ۽ مجاهد پارٽي، جنهن جي اڳواڻي پورهيت طبقي جي هٿ ۾ هجي ۽ نه زميندارن يا وچولي طبقي جي ماڻهن جي هٿ ۾ هجي، (٣) قومي جدوجهد جو انقلابي ڍنگ (٤) هڪ انقلابي وطن دوست گڏيل قومي محاذ، جنهن جي اڳواڻي وطن جي پورهيت طبقي جي هٿ ۾ هجي، ۽ جنهن جو مکيه دارومدار وطن جي هارين تي هجي.

انهن بنيادي ڳالهين کان سواءِ جيڪا به جدوجهد هلي ٿي اها هميشه سطحي، هُل بکيڙي، لفاظي ۽ سودي بازي تائين محدود رهندي. تاريخ بار بار ثابت ڪيو آهي ته جنهن به قومي جدوجهد جي اڳواڻي زميندار يا سرمائيدار طبقي جي ماڻهن جي هٿ آهي، تنهن جو انت هميشه عوام سان دوکي، دولاب، دشمن سان سودي ۽ وڏيرڪي يا سرمائيدار راج تي ٿيو آهي.

Gul Hayat Institute

ڀڄ ڇلايال ڇوڪرڏيون!

'سنڌ متحده محاذ' ۽ 'پيپلز پارٽيءَ' جي گذريل سياسي تاريخ تي هڪ نظر وجهبي ته سڀ ڳالهه ظاهر ٿي پوندي. زميندار طبقي جا قابل اڳواڻ اول شاگردن، نوجوانن ۽ وچولي طبقي جي ماڻهن کي هرڪائين ٿا. سنڌي قوم يا سنڌي عوام جي حالت تي رت روئين ٿا. سنڌي عوام جي دشمن ۽ غدار وڏيرن تي هڪڙي گار لاهين پي چاڙهين ٿا. وڏيرا ۽ سيدن مخالفت ڪن ٿا. ظاهر ائين ٿو لڳي ته ڄڻ اهي قابل زميندار اڳواڻ پنهنجي طبقي جي ظالم ۽ غدار وڏيرن جا ڄاڻي دشمن آهن. پر پوءِ جيئن جيئن عوام وٽ انهن ڳالهين تي موهجندا ۽ زميندار اڳواڻ ڏانهن صدق وڌائيندا، تيئن تيئن ظالم ۽ غدار وڏيرو طبقو وڃي ٿو پنهنجي زميندار اڳواڻن ڏانهن رڙهندو. پردي پويان ڳجهه ڳوهه ۾ وڏيرڪا ناهه ۽ سودا ٿين ٿا. تان جو اليڪشنون اچن ٿيون. عوام کي چيو وڃي ٿو ته "هن اليڪشن ۾ 'پنهنجي پارٽيءَ' کڻيو ته توهان جا سڀئي ٻيڙا پار ٿي ويندا." 'پنهنجي' پارٽيءَ جي کٽڻ لاءِ لازمي ته 'پنهنجا' اميدوار اهڙا ٻيهارجن جي کٽين. ظاهر آهي ته اهي وڏيرائي تي سگهن ٿا. پوءِ وڏيرا قوم تي احسان ڪري عوام جي "پنهنجي" پارٽيءَ ۾ شامل ٿين ٿا. مخالف ڌر جي وڏيرن

Gul Hayat Institute

جي چنڊال چوڪڙيءَ جي سامهون ”پنهنجن“ وڏيرن جي چنڊال چوڪڙيءَ ڪري ڇڏي ٿي. اهڙيءَ ريت عوام جي جدوجهد جي ڪمائي انهن ڀاڙين ۽ مردارن جي حوالي ٿيو وڃي، جن جي سورن ڪان جند ڇڏائڻ لاءِ عوام هيڏي مٿاڪٽ ڪئي هئي.

اصلي ڪانڊيدار!

پيپلز پارٽيءَ جو مثال اکين اڳيان آهي. متحده محاذ جو اڳوڻو رڪارڊ موجود آهي. ٽئون رڪارڊ ٺهي پيو. حال جناب ظفر شاهه، علي قطب شاهه ۽ محترمه حميده کهڙو ظاهر ٿيا آهن. پيا زميندار پويان آهن. اليڪشن مهل سڀ نڪري نروار ٿيندا. هڪڙا هِن پاسي، پيا هُن پاسي. غريب قومي ڪارڪن ۽ عوام جڏهن سيد صاحب جا قصيدا ڳائي، جيل ڪاٽي، جٺيون سهي دنگ ڪندا، تڏهن اصلي ڪانڊيدار اچي قبضو وٺندا.

سنڌ جا عوام هاڻي وڏيرڪي راڄ جي ڏينهن ڏانهن وري ويندڙ فريبي اليڪشني رستي تي گهلجڻ لاءِ تيار ناهن. هو ڪنهن به قائد يا محب جي معرفت پنهنجي حقن جي جدوجهد جي ڏاڍهي ظالم ۽ غدار وڏيرن جي رهزن لوڊ جي هٿن ۾ ڏيڻ نٿا چاهين. هو اپري سپري پنهنجي ڪُني پاڻ چاڙهڻ ۽ رڌڻ چاهين ٿا. هو هاڻ اها سياست گهرن ٿا، جنهن ۾ هو جيڪا به اِتوري گهڻي طاقت گڏ ڪن، سا سندن ئي هٿن ۾ هجي ۽

ٻمارن جي لٽ جو شڪار نہ ٿئي۔

انهيءَ جي معنيٰ اها هرگز نہ آهي تہ زميندار طبقي جا جيڪي فرد سنڌي عوام سان همدردي، مدد ۽ رهبري ڪن تن جو قدر نہ ڪجي۔ ان ڳالهہ ڪري سيد صاحب کان وڌيڪ ڪويہ زميندار سياستدان عزت ۽ قدر جي لائق ڪونهي۔ مطلب فقط هي آهي تہ تجربي ڏيکاريو آهي تہ جنهن بہ تحريڪ جي اڳواڻي ڪنهن زميندار جي هٿ ۾ آهي، ان جي واڳ جلد يا دير سان عوامي ڪارڪنن بدران وڏيرو وڏيري طبقي جي حوالي ٿئي ۽ عوام ڏيهون ڇٽيندا رهجيو وڃن۔ ظاهر ۾ اهو هڪڙو چڱو زميندار اڳواڻ هوندو۔ پر ٻردي ٻوٻان سنڌس سچي يڪي لوڌ ويٺي هوندي جا اليڪشن مهل نڪريو تروار ٿئي! چوندا آهن ”(ٻر) پڙو ڪاشو، پٽي جي ڪيڙل ٻجڙي!“ زميندار طبقي جي ماڻهون جي سنڌي عوام سان همدردي ۽ مدد اکين تي! پر سندن اڳواڻيءَ کان توبهہ! اميد تہ ”اڳتي قدم“ وارا ساٿي آئينده احتياط ڪندا۔

Gul Hayat Institute

حبيبن سان حال!

چوندا آهن ”نون ميهارن مينهون ڏاريون، ڪٽا ماڙي دونهيون ٻاريون“ اسان کي احساس آهي تہ اسان جو حال بہ اهو آهي۔ ڪتاب مهينو ليٽ ٿي ويو۔ ڪهڙائي حيلا ڪياسون پر ليٽ نہ اکري سگهي۔ سبب

کھڙا ڏيون؟ ”مرڻي مون ڏانهن ....“ هـ-اڻ ارادو
اٿئون ته ”ايري لڏ سويل پلاڻجي“ وارو ڪم ڪريون.
پر واڳ ڪجهه اسان جي ته ڪجهه پريس جي ڏٿين
جي وس آهي. باقي وهيئا ڪين آهيون، جو هام هڻون.
پر الله ڪندو، سڀ سولي ٿي پوندي.

اسان پنهنجي ايري سيري عقل ۽ وت آهر، سنڌي
عوام آڏو ٻين نقطي نظرن سان گڏ هڪ نئون انقلابي
۽ عوامي وطن دوست نقطي نظر پيش ڪرڻ جي ڪوشش
پيا ڪريون، اهو ڪٺن ڪم آهي. ان ۾ اسان کي
ڪيترين ڳالهين اهڙين چوٽين پون ٿيون جي شايد
چالو سمجهه مطابق ناهن. پر اسان جي خيال ۾ چالو
خيالن، چالو نظرين، چالو قومي سمجهه، چالو حڪمت
عمليءَ ۾ بنيادي ۽ انقلابي تبديليون آڻڻ کان سواءِ
اسان جي قوم جو ڳاڏو ڳيلهجندو ته پيو پر اسين
ڪنهن بلند ۽ شاندار منزل جي مومل ماڙي تي سگهنداسون.

اسان جي اڳيان پهاڙن جيڏيون رڪاوٽون آهن.
اسان جو مقابلو نهايت ظالم، چالاڪ، عيار، زوراور ۽
تجربيڪار اندروني خواه ٻاهرين قوتن سان آهي. اندريون
قوتون اسان کي اندر ئي اندر اڏوهيءَ وانگر کائي،
اسان کي ٻاهرين جو آسان شڪار ڪن ٿيون. وقت
تي پٺي قوتون پاڻ ۾ پيٽ ٿيو وڃن. اسان جي قومي
سمجهه اڃا ايڏي پختي ڪانهي، جو اسين ايڏي پراڻي
۽ پيچيدي سياست کي هڪدم سمجهي وٺون. ظاهر آهي

Gul Hayat Institute

غلط فهميون ڦهلائينديون، آڱريون کڻنديون، الزام مڙهيا، منهن سڌين ڳالهين کي ابتيون معنائون پهرائيون. پر اسان اهو سڀڪجهه برداشت ڪيو آهي. اسين ذاتي حملن کي حقارت سان نظرانداز ڪنداسين. اصولي ڳالهين بابت پنهنجا خيال اصولي نموني پيش ڪندا رهنداسين. اختلاف ۽ تنقيد جي آجيان ڪنداسين. پڙهندڙ سائين کي رهبريءَ لاءِ خلوص ڀريو عرض ٿا ڪريون.

["تحريڪ" پبليڪيشن - جنوري، فيبروري ١٩٧٣ع]

Gul Hayat Institute

هي آئين نه گهرجي!

هي آئين جمهوريت جي چالاڪيءَ سان ڀنيءَ ۾ ويڙهيل ڏڪڻيءَ زهر جي پڙي آهي، سنڌ لاءِ، پاڪستان جي ننڍين قومن لاءِ، ۽ سموري ڀڄيل پاڪستان لاءِ، ڪي پوڙها سنڌي پيٽي صاحب جي صدارت جي هيٺ تي خوش ٿي، اهو قاتل زهر پيئڻ لاءِ تيار ٿا ڏسجن، پر پوءِ سنڌين جو محشر ٿي رهي ويندو! پيو تو ٿيو، رڳو ڏاڙهون ڪرڻ ڪان به ويندا سين. سيڪو چوندو "ميان پنهن جي هٿ سان اچو منهن ڪيو اٿو هاڻ وري نيڻ نيڻ ڇا جي ٿا ڪريو؟" پوءِ پنهن جي وڍيءَ جو ڪهڙو ويڄ ڪهڙو طبيب؟

هٽلر به نه هوڙي آئين هيٺ قوم جي چونڊيل نمائندي طور ۽ قانون موجب آئيني ڊڪٽيٽر ٿيو هو!

اسان کي اهو جمهوري ۽ عوامي آئين گهرجي، جنهن ۾ اسان جي عوام جي قومي حيثيت، قومي ۽ عوامي حقن ۽ قومي زبان کي صاف صاف نموني تسليم ۽ محفوظ ڪيو ويو هجي. هي سنڌ دشمن، عوام دشمن، فاشي آئين اسان کي نه گهرجي.

Gul Hayat Institute

بلوچستان کي سنڌ کان ڌار ڪرڻ ۽ بند ڪريو

بلوچستان جو عوام صدين کان سنڌ جي وڏيرڪي نظام کان به وڌيڪ وحشي قبائلي سرداري نظام ۾ گرفتار آهي. بلوچستان جا سردار بلوچ عوام جي حياتي ۽ موت جا مالڪ آهن. بلوچ عوام به سنڌين وانگر غريب، بکايل، ڏکويل ۽ دٻايل آهي.

ون يونٽ ٽٽڻ مهل جڏهن سنڌي وڏيرا شاهي بيهڪ سان، پنجابي پناهگير ڊڪٽيٽرشپ جو ڳٽ پنهن جي ڳچي ۾ وڌو، تڏهن ڪن بلوچستان جي سردارن ڊڪٽيٽرشپ جو مقابلو ڪيو ۽ ڪافي تڪليفون سٺيون. انهي ۾ ڪجهه حد تائين ذاتي ۽ طبقاتي فائدو هو جو سندن سرداريون خطري ۾ هيون. پر ساڳي وقت ان ۾ بلوچ قوم کي پنجابي راڄ کان بچائڻ جو به سوال هو. تنهنڪري انهن سردارن جو نه رڳو بلوچستان پر سنڌ جي عوام جي نظرن ۾ به وقار وڌيو. سنڌ جي ڪيترن جمهوريت پسند ماڻهن پڻ انهن بلوچ سردارن جي مدد ڪئي ۽ بلوچستان ۽ سنڌ جي عوام جا پاڻ ۾ وارا ڳهرا ناتا اڳ به وڌيڪ مضبوط ٿيا.

جڏهن ڪرنل ڪذيل چونڊون ٿيون ته بلوچستان ۾ اهي سردار ڪامياب ٿيا، تڏهن سنڌ جي ماڻهن کي تمام گهڻي خوشي ٿي. ڪين خاطري ٿئي ته اهي ...

سردار پنهنجي قول موجب سنڌ جي قومي جدوجهد جي
پيرائي ڪندا ۽ سنڌي عوام سان پالهن پيلي ٿيندا.
انهي ڪري گذريل سال ٣ مارچ تي جڏهن انهن مان
ڪي سردار حيدرآباد ۾ آيا، تڏهن سنڌن پنهنجائيءَ وارو
۽ پرجوش استقبال ڪيو ويو.

پناهگير پرست سردارن سنڌ ۽ بلوچستان جي انهان سان غداري ڪئي!

۾ افسوس جو انهن ساڳين بلوچ سردارن پناهگير
نعپ جي اثر هيٺ اچي بلوچستان ۽ سنڌ جي عوام
جي اميدن تي پاڻي ڦيري ڇڏيو. هو هميشه قومي زبان
کي تسليم ڪرائڻ جو پرچار ڪندا رهيا آهن. ۾ عين
ٽائيم تي هنن ۽ سنڌن سرحد وارن نعپ پرست پٺاڻ
خانن پنهنجين پيارين ٻولين کي ڇڏي اڙدوءَ کي صوبائي
زبان بنائي بلوچستان، سنڌ ۽ سرحد جي ماڻهن سان
ويساهه گهاتي ڪئي. بزنجو ۽ گل خان نصير جهڙا
ڪٽر قوم پرست سڏائيندڙ سردار پنهنجي پناهگير نقلي
ترقي پسند پيرن کي خوش ڪرڻ لاءِ جيئي سنڌ جي
تحريڪ کي شاونسٽ (ناجائز قوم پرست) تحريڪ سڏي
بدنام ڪرڻ لڳا. هنن سنڌي شاگردن ۾ ڦوٽ وجهڻ
لاءِ سنڌ ۾ نسلي بنيادن تي پناهگير پيرن جي زير اثر
"بلوچ اسٽوڊنٽ فيڊريشن" قائم ڪرائي. ڪراچي ۽
سنڌ جي ٻين علائقن تي سامراجي دعوائون ڪيون.

Gul Hayat Institute

پناهگيرن جي فسادن ۾ پناهگيرن کي ڀي ڏوهي ۽ سنڌي عوام کي ڏوهي ٺهرايو. سندن سرحد وارن سائين پناهگيرن کي خوش ڪرڻ لاءِ سنڌ ۾ پنهنجا وفد موڪلي ۽ ڪتاب لکي سنڌي عوام خلاف پنجاب ۽ سرحد ۾ پروپيگنڊا ڪرائي ۽ ٻهارين کي سنڌ تي مڙهڻ جي سازش جي فائدي ۾ بيان ڏنا. خود ڪوئٽيا ۾ سندن رسالي "سنگت" جنهن جو ايڊيٽر بزنجي صاحب جو فرزند بي زن آهي، تنهن ۾ سنڌ جي خلاف زهريلا مضمون ڇاپيا ويا ۽ سنڌ کي هر طرح بدنام ڪيو ويو. انهن ۽ ٻين حرڪتن ذريعي پناهگير ٽولي جي ڪٽر قوم پرست پناهگير پيرن جي مريد سردارن نه رڳو سنڌ جي عوام سان ويساهه گهاتي ۽ دشمني ڪئي پر بلوچستان جي عوام جي قومي جدوجهد کي سنڌي عوام جي قومي جدوجهد کان ڪاٽي، ان کي اڪيلو ڪري سخت نقصان پڻ رسايو. اهڙي طرح هنن سنڌ ۽ بلوچستان جي عوام جي پاڻ ۾ واري اتحاد خلاف ڪئين سنگين ۽ معاف نه ڪرڻ جهڙا جرم ڪيا.

Gul Hayat Institute

سنڌ دشمن پناهگير ۽ سندن مريد سنڌ ۽ بلوچستان جي عوام جو ساٿ ڏوڙي نه سگهندا.

پر بلوچستان جي مظلوم ۽ بهادر عوام جو انهن سردارن جي سنڌ دشمن حرڪتن سان ڪوبه واسطو

ڪونهي. سنڌ جي عوام جي دلين ۾ انهن جي بلوچستان جي ڀائرن لاءِ جيڪا اٿاهه ۽ گهري محبت هميشه پئي رهي آهي، تنهن ۾ انهن حرڪتن ڪوبه فرق نه آندو آهي. سنڌي عوام بلوچستان ۾ مرڪز جي ناجائز سياسي ۽ فوجي مداخلت کي ڌڪاري ۽ ننديو ٿو. سنڌي عوام جو مطالبو آهي ته بلوچستان خلاف فوجي ڪارروايون بند ڪيون وڃن. بلوچستان جي عوام کي پنهنجي حڪومت ٺاهڻ هلائڻ جو جمهوري حق موٽائي ڏنو وڃي. سنڌ ۽ بلوچستان جو ساٿي ۽ پاڙهوءَ وارو ناتو آهي، اهو ناتو اٽل ۽ لازوال آهي. چند وڏيرن يا سردارن جون حرڪتون ان ناتي کي ٽوڙي نٿيون سگهن. اسين بلوچ سردارن وانگر نقلي ترقي پسند ناهيون. اسين سنڌ جا سچا قوم پرست ۽ سچا ترقي پسند، مرڪز-پرست سنڌي وڏيرن جي بلوچستان دشمن قدمن جي سخت مخالفت ٿا ڪريون ۽ بلوچستان جي عوام جي حمايت ٿا ڪريون. ساٿي جي ديس ۽ قوم جا ماڻهو پاڙهوءَ جي وطن ۽ قوم جي ماڻهن خلاف زورآوري هرگز برداشت نه ڪندا. سنڌ بلوچستان ساڻ آهي.

اسين گاريون نه ڏينداسين

اسان پنهنجي گذريل ڪتاب جي ايڊيٽوريل ۾ پوريءَ ذميواريءَ، سنجيدگيءَ ۽ تفصيل سان سنڌي قومي جدوجهد جي ڪن مسئلن تي پنهنجي راءِ جو

Gul Hayat Institute

اظهار ڪيو هو. اسان ٻنهي کي محب وطنيءَ ۽ حق پرستيءَ جا اڪيلا ليڪيدار لئا سمجهون. اسان چيو هو ته اسين اختلاف ۽ تنقيد جي آجيان ڪندا سين. اسان پڙهندڙ سائين کي رهبري لاءِ خلوص پريو عرض ڪيو هو. ڪيترن پڙهندڙ سائين اسان سان اختلاف ڪيو آهي، پنهنجا دليل ڏنا آهن ۽ اسان تي اصولي تنقيد ڪئي آهي. اسين الهيءَ رهبريءَ لاءِ سندن ٿورائتا آهيون. اسان سندن خطن جا جواب ٽڪرا ٽڪرا ڇاپي رهيا آهيون.

ٻئي طرف ٻن رسالن جي فاضل ايڊيٽرن اسان جي ايڊيٽوريل جو جواب ذاتي حملن، گارين ۽ بليڪ ميل ڪرڻ جي ڌمڪين سان ڏنو آهي. اسان ڪڏهن به دعويٰ نه ڪئي هو "ظاهر آهي ته غلط فهميون ٿينديون. اگر ٿيون ڪجنديون. الزام مڙهيا ويندا. سنڌي سڌيون ڳالهين کي اٿيون معنائون پهرائيون. پر اسان اهو سڀ ڪجهه پولي ڪئيو آهي. اسين ذاتي حملن کي حقارت سان نظر انداز ڪنداسين. اصولي ڳالهين بابت پنهنجا خيال اصولي نموني پيش ڪندا رهنداسين."

اسان کي خبر آهي ته اقلي اسلام پسندن، نقلي ترقي پسندن ۽ نقلي قوم پرستن جي هڙ ۾ سواءِ گار گند جي ٻيو ڪجهه به ڪينهي. جيڪي ڪنهن ۾ هوندو سو ئي ٻاهر پوندو. اسان کي خبر آهي ته سنڌي عوام قومي سياست ۾ گار گند کي ڌڪاري ٿو. هو ان کي قومي اتحاد ۽ قومي مفاد خلاف سنگين ۽

Gul Hayat Institute

معاف نہ ڪرڻ جهڙو ڏوهہ سمجهن ٿا. اسان کي احساس آهي تہ ڪارڪن ۽ ذاتي ڏاڍائيءَ بہ ڪرڻ لينڊو سنڌي قوم جي ڪن تي لوڻ پرڪڻ.

تنهنڪري اسين پنهنجي وعدي موجب انهيءَ ڪارڪن کي حقارت سان نظر انداز ٿا ڪريون. اسين اصولي ڳالهين بابت پنهنجا خيال اڳي جيان اصولي نموني پيش ڪندا رهنداسين.

جيتري قدر پليجي صاحب جي ذات تي گند اڇلائڻ ۽ ڪيس بليڪ ميل ڪرڻ جي ڌمڪين ڏيڻ جو سوال آهي، اسان کي خبر آهي تہ سنڌي عوام جو هي اورچ، اڻ موٽ، دانا ۽ باڪمال فرزند سنڌ جي ٻين سرويچ ۽ اڙڏن اديبن، دانشورن ۽ قومي ڪارڪنن وانگر سنڌي عوام آجي خدمت جي راهہ ۾ هرقسم جي ذهني ۽ جسماني سختي ۽ ايذاءَ کي برداشت ڪرڻ ۽ ان جي مڙسائي مقابلي ڪرڻ جو عادي آهي. ڪابہ گندي کان گندي سنڌ دشمن ۽ عوام دشمن حرڪت ڪيس پنهنجي راهہ تان هٽائي نہ سگهندي. هن جو هميشہ اهو اصول پئي رهيو آهي تہ:

ڪنڌا سون پرن ۾ ٽوڙي اڪ لڳن،
آڳر آڳوڻي نہ مڙي، ڇپون پر چنن،
ويندي ڏانهن پرين، جئي جات نہ پائيان.

اسان کي يقين آهي تہ هو ان اصول تي قائم رهندو.

["تحريڪ" پبليڪيشن - مارچ ١٩٧٣]

نئون ون يونٽ

ون يونٽ جي خلاف سنڌي عوام گذريل ڪيترن سالن کان جدوجهد ڪندو رهيو آهي، وڏين قربانين ۽ ڪشالن کان پوءِ ون يونٽ جي ٻڌائي ڊانچي کي ڊاٿو ويو. چوطرف ڪيرون مبارڪون هليون ويون. جشن ملهايا ويا. هر ڪنهن چيو ته هيءَ بلا مون ماري. پر ڏسڻ وارن ڏٺو پئي ته ون يونٽ جو ڪوٽ پاڙان نه ڊٺو ويو آهي. فقط پراڻين سرين ڪاڏل پٿين جي مرمت ڪري، ڪين نئون رنگ روغن لڳائي، هڪ نئون ٺهري ڪوٽ ڪڙو ڪيو ويو آهي.

اهو ڪوٽ اڳوڻي ون يونٽ جي ڪوٽ جي مقابلي ۾ وڌيڪ مضبوط، وڌيڪ پختين پاڙن وارو ۽ وڌيڪ سخت آهي. نئون آئين نئين ون يونٽ جو اڻون دستور آهي.

نئين آئين، نئين ون يونٽ جي قيدخاني جي ديوارن مٿان اقلي اسلام جو رنگ ۽ نقلي سوشلزم جو روغن مکي عوام کي خوش ڪيو آهي. قيدخاني جي پهريدارن ۽ جيلرن کي عوامي ورديون پهرايون ويون آهن.

اڳوڻي ون يونٽ ۾ ڪمزوري اها هئي جو اهو

ٻڪيٽري ڀاڃي هيٺ سنگينن جي نوڪ سان عوام جي مٿان مڙهيو ويو هو! نئين آئين ون يونٽ کي انهيءَ ڪمزوريءَ کان آجو ڪيو آهي. نئون ون يونٽ عوام جي ووٽ سان، عوام جي چونڊيل نمائندن مٿان ۽ عوام جي قائد جي هدايت ۽ زير نگرانيءَ ۾ مڙهيو ويو آهي.

اڳوڻي ون يونٽ ۾ پاڪستان جي مختلف قومن جو نالو نشان گم ڪيو ويو هو، عوام جي ٻولين ۽ ثقافتن کي نظرانداز ڪيو ويو هو. صوبائي خودمختياريءَ جي وجود کان انڪار ڪيو ويو هو. نئين ون يونٽ جي نئين آئين ۾ اهي نقص نه آهن. هن آئين ۾ پاڪستان جي مظلوم صوبن جا نالا وري سندن پيڙي ٻوڙي ويٺي آهي. عوام جي ٻولين جي حفاظت جي بهاني سندن گلو گهٽيو ويو آهي، صوبائي خودمختياريءَ جي نالي ۾ صوبائي خودمختياريءَ جي مٽي پليد ڪئي ويئي آهي.

اڳوڻي ون يونٽ جي آئين مڙهڻ پوري عوام کي سنگينون ڏيکاري سندن اکيون پٽيون ويون هيون. ٻئين ون يونٽ جي نئين آئين ۾ عوام کي "عوامي" آفيم کارائي بيهوش ڪيو ويو آهي.

پاڪستان جا عوام گذريل پنجويهن سالن ۾ ڪئين دوکا ۽ فريب کائي چڪا آهن. هر ڀيري ويساهه گهاتي پاڪستان ڇيڙي ويساهه گهاتين جي ملڪ ۾ ٻه ورلي

ٿي ھوندي. اڳي تہ عوام دشمن خلاف فرياد ھو، پر ھاڻ رڳو عوام دوستن لہ پر عوام جي قائدن سان واسطو آھي. انھن جي دانھن ڪنھن کي ڏجي؟

جي سي لوڙائو ٿيا جنين سندي ڏر،
ٻاروٽڙا نقير، ڪنھن در ڏيندا دانھڙي؟

ڪنڌيءَ جھليو ڪانھن، عاشق آيو آھون ڪري،
تو ڪيئن ٻوڙي سُھڻي ٻيلي منھنجي پانھن؟
درياھ، توتي دانھن ڏيندس ڏينھن قيام جي!

بھر حال قومن جي زندگيءَ ۾ اھڙيون لاھيون چاڙھيون اچيون آھن. اسين انھيءَ ٿئين ويساھ گھاتيءَ مان نوان سبق سکندا سين. اسين بزدل ۽ مايوس نہ ٿيندا سين. اسين پنھنجي قومي حقن جي جدوجھد جاري رکندا سين. اسين پنھنجن حقن لاءِ لڙندا رھندا سين.

ڏکيائي ڏر ٿيلھہ چڙھہ چڪيائي چوٽين
ھلندي ھوت پنھونءَ ڏي پڻ مڙيئي پيل
اٿي رائو ريل وينن تان واري وري!

فتح حق جي ٿيندي، فتح پاڪستان جي مظلوم قومن جي عوام جي ٿيندي، فتح سنڌي عوام جي ٿيندي.

انڌر ۾ ابليس!

مظلومن تي رڳو ظلم ٿئي کہ بہ ٺھيو. سندس زخمن تي لوڻ ٻرکڻ بہ ضروري سمجھيو ويندو آھي. مرڻ

Gul Hayat Institute

جو ماريل رڳو بيماريءَ وگهي مري، يا ڪوڪوڙي ڪيس ۾ جهليل رڳو ڦاهي چاڙهي سو ڪافي ناهي. جيستائين پوپا، ملان، ڊاڪٽر، پوليس، ڪامورا ۽ وڪيل ڪيس ڪوڙا ڏنا ڏيئي سندس گهر پينگ نه ڪن، تيستائين مريض جو مرڻ، قيديءَ جو ڦاهيءَ چڙهڻ به بيقاعدي ٿيو پوي.

نئين آئين پاڪستان جي مظلوم عوام ۽ مظلوم قومن جي آس ۽ اميدن کي جيڪي ڦٽ ڏنا آهن، تن تي لوڻ برڪڻ لاءِ مظلوم عوام ۽ مظلوم قومن جا ازلي ويري وري به جمهوري ڀيک پڏي اچي گڏ ٿيا آهن. هڪڙي پاسي نقلي اسلام پسند ملان ۽ ٻئي پاسي نقلي ترقي پسند ڪامريڊ ۽ ٽئين پاسي نقلي قوم پرست سردار. سڀني هڪ ٻئي کي ڏوري اچي ڏٺو آهي. هي رهزن، لٽيرا ۽ ڀروين جو ٽولو عوام جي ڦٽن تي لوڻ برڪڻ لاءِ عوام جي آئيني حقن جي لاش تي اوچنگارون ڏيڻ ويٺو آهي. چاهڻ وارا چاهن ٿا ته جمهوريت جا قاتل اهي ٿي آهن. جيڪي هيٺر وڏيون اوچنگاريون پيا ڏين. اهو ئي رهزن نقلي ٽولو آهي جنهن اسلام، جمهوريت، سوشلزم ۽ عوام جي نالي ۾ هميشه پاڪستان جي مظلوم عوام ۽ مظلوم قومن کي ڪس هلندي راهه تان پلايو ۽ ڦريو. هن ٽولي جي ئي ماڻهن ظاهر ظهور جمهوريت جا قافلا ڦريا، ماريا، لٽيا. هنن رهزن جا پلاند بنگال جي خون سان پريل آهن. هنن

Gul Hayat Institute

ٿي ون يونٽ جي ڪوڙي مخالفت ڪري سچي مخالفت جي راهه بند ڪئي. هنن ٿي ٻڪٽيٽرن کي قتل عام ڪرڻ جون هشيون ڏنيون، هنن ٿي پاڪستان کي انڊونيشيا بڻائڻ، لکين ڪروڙين عوام جو ڪوس ڪرائڻ جون سٽون سٽيون، هنن ٿي ماڻهن جون زبانون ڪارن ڪان ڇڪي ڪڍڻ جون ڌمڪيون ڏنيون. هنن ٿي ٿي چيو ته "سنڌ ۽ بنگال جهڙي ڪوس جي ضرورت آهي" هنن پاڪستان جي مظلوم قومن، سندن ٻولين ۽ ثقافتن سان ويساهه گهاتي ڪئي.

هنن کي اعتراض اهو ڪونهي ته اردوءَ کي پاڪستاني عوام ۽ قومن مٿان قومي ٻولي ڪري ڇو ٿاڦيو ويو آهي؟ حقيقي قومي ٻولين کي ڇو نظر انداز ڪيو ويو آهي؟ يا پاڪستان جي مختلف قومن جي قومي وسيلن کي ڇو لٽ جو مال بڻايو ويو آهي يا ٻوميه ماٿيل جا رهيل کهيل بند پڇي پاهرين پوڏ لاءِ ميدان ڇو صفا ڪيو ويو آهي يا ٻاهرين کي سنڌ تي مڙهڻ لاءِ قانوني اشڪنجا ڇو ٺاهيا ويا آهن يا صوبائي-خودمختياريءَ جي نالي کي سڪتو فريب ڇو بڻايو ويو آهي؟ انهن "جمهوري" گجهن کي گهٽتي اها آهي ته اقتدار جي ڏونڊي مان اڃا به کين وڏو حصو نه مليو آهي. اسلام جي آڙ ۾ اڃا وڌيڪ بي خيائيءَ ۽ بيشرميءَ وارو آئين ڇو نه ٺاهيو ويو آهي ۽ پاڪستان جي مظلوم عوام ۽ مظلوم قومن کي الشمس ۽ البدر جي قاتلن

جي کلي جاگير چوڻ بڻايو ويو آهي. هي جمهوريت جي قاتلن جو محاذ آهي. هي عوام جي رت جي پياسن زهري ناڳن جو محاذ آهي. هي اهي آهن جن جي لاءِ فرمايل آهي ”منهن ته موسيٰ جهڙو، اندر ۾ ابليس“.

پاڪستان ۽ سنڌ جو عوام پنهنجن هنن ازلي ويرين خلاف حياتي ۽ موت جي جدوجهد جاري رکندو.

سنڌين کي جمهوري حق ڏيو

سنڌ ۾ هن وقت فقط ٻن ٽولن کي ڳالهائڻ جي موڪل آهي. هڪڙا وڏيرا ۽ وزير ۽ ٻيو اهي جمهوريت جا قاتل ۽ جلاد، جي پاڻ کي جمهوري مخالفت جا وارث سڏائي ملڪ تي مڪر، فاشزم ۽ غنڊا گرديءَ ذريعي قبضو ڪرڻ ٿا چاهين. ٻيو سنڌ ۾ ڪڙي ٿي ڏر به رهي ٿي. اها ڏر آهي سنڌي عوام، پيپلز پارٽيءَ عوام سان جمهوريت جو واعدو ڪيو هو. جمهوريت اها ناهي ته فقط وڏيرا ۽ وزير صاحب گوهر افشاني فرمائين ۽ عوام سدائين ڏکيو وات ڦاڙي سندن گلاب جي گل جهڙا گفتا ٻڌن.

جمهوريت جو مطلب آهي ته جي مهيني جا ٢٩ ڏينهن سرڪار نامدار جا گوهر پنهنجون گفتارون ٻڌائين ته گهٽ ۾ گهٽ هڪڙي ڏينهن ته عوام کي به وارو ملي، جيئن هاري، مزدور، ننڍا واپاري، آبادگار، شاگرد، دانشور ۽ قومي ڪارڪن به پنهنجي دل جو حال

اوري سگهن.

اردوءَ وارن کي سوين نه پر هزارين اخبارن ۽ رسالن جا ڊڪليريشن ڏنا ويا آهن، جي هر موقعي تي سنڌ، سنڌي ٻولي ۽ سنڌي ثقافت خلاف زهر ڦهلائين ٿا. جڏهن هنگاما ڪرائڻا هوندن، تڏهن انهن رسالا ڪڍي ارڙ ٽانگ پيچي ۾ رکيو سنڌي عوام تي پڻ خود حڪومت ئي ڦٽيون ڪري ڪين ڏينگي ايندا.

انهن جي مقابلي ۾ سنڌ جي ڪهڙن اخبارن ۽ رسالن کي ڊڪليريشن مليا آهن؟ ڪهڙن کي اشتهار ملن ٿا؟

اسان تحريڪ لاءِ ڪڏهن رسالي ڪان ڊڪليريشن داخل ڪيو آهي، ان کان پوءِ اردوءَ جي سوين عوام دشمن رسالن کي ڊڪليريشن مليا آهن، پر اسان کي اڃا تائين ڊڪليريشن نه مليو. انهيءَ هن ڪتابي سلسلي جتي در کي بس سي سراڪ دي اوارا روز نوس نوس پيا ڪن. سنڌي عوام جمهوريت گهري ٿو، سياليالائن کي ڪڏ ڏيڻ، جلسا ڪرڻ، لکڻ ۽ ڇپائڻ جي آزادي گهري ٿو. سنڌي عوام سرڪار جي مخالف نقلي جمهوريت پسندن جي جمهوريت پسنديءَ جي دعوائن کي پڻ ساڳيءَ طرح سمجهي ٿو. پر ان جي معنيٰ اها نه آهي ته انهن ڪوڙن دعويدارن جو بهانو ڪري خود عوام کي جمهوري حقن کان محروم ڪجي.

فسادن جي سازش کي پڌرو ڏيو

اخبارن مان معلوم ٿو ٿئي ته عوام دشمن وري فساد ڪرائڻ چاهين ٿا. انهيءَ ڳالهه عوام کي بيچين ڪيو آهي. خاطري آهي ته ڪراچي، حيدرآباد، ميرپورخاص، سکر، نواب شاهه ۽ ٻين وڏن شهرن ۾ فسادين هٿيارن جا وڏا ذخيرا گڏ ڪري رکيا آهن. فوجي تربيت ورتل الشمس ۽ البدر جا قاتل ڪراچيءَ ۾ تربيتي ڪئمپون کوليو ويٺا آهن. انهن جون ڪارستانيون گڏريل فسادن ۾ ڏٺيون ويون. پوليس وغيره جي سنڌي عوام سان سچائي اسان ڏسي چڪي آهي. سي-آءِ-ڊي سچي فسادين جي ايجنٽن سان سٿي پيئي آهي. اها سرڪار کي ٻڌائيندي ته 'فسادين ڏانهن سڀ خير آهي. البته سنڌو ديش جا نعرا هڻندڙ ڇوڪرن مان وڏو خطرو آهي!' سنڌي رهبرن سراسر گمراهه ڪندڙ ۽ شرارتي هوندا. سرڪار کي آخر وقت تائين پتو ڪونه پوندو ته ڇا پيو ٿئي. ٿان جو سڄو ملڪ فسادن جي شعلن ۾ ونجي ويندو. تقرير باز ۽ بيان باز عوامي وڏيرا پڇي وڃي ايئرڪنڊيشن بنگلن ۾ آرام پذير ٿيندا. سنڌي خلق موت جي منهن ۾ اچي ويندي.

اسين مطالبو ٿا ڪريون ته فسادن جي تيارين کي ڪچلڻ لاءِ هٿيارن جون تلاشيون ورتيون وڃن. فساد ۽ سازش جي اڏن کي ناس ڪيو وڃي. جيڪي ماڻهو قتل عام جون ٻجون پيا ڪن تن خلاف مڪمل جاچ

Gul Hayat Institute

ڪٿي ويجهي ۾ مٿن قتل جي سازش جا مقدما هلايا ويڻ، گذريل فسادن جو پارٽ پارينڊڙن. تي ٻہ ساڳيو قدم کنيو ويجي، ساڳئي وقت اسين سنڌي عوام کي ٻہ چوندا سين تہ هو ٻہ ڀهري سجاڳ رهن، جن جن شهرن ۾ خطرو آهي، اتي جا باشندا غنڊن جي سازشن تي نظر رکن، غنڊاگرديءَ خلاف متحد ۽ منظم ٿين ۽ امن امان بحال رکڻ لاءِ حفاظتي تدبيرون اڳواٽ سوچي ڇڏين ۽ انهن تي عمل ڪن.

سنڌ امن ۽ سلامتيءَ جو وطن آهي، ان ۾ غنڊاگردي ۽ فسادين کي هرگز برداشت نہ ڪيو ويجي.

["تجربيڪ" پبليڪيشن - اپريل ١٩٨٣]

Gul Hayat Institute

سنڌ تي نئون حملو

سنڌ تي نئون حملو جاري آهي. افغانستان، ايران، نيپال، بحرين ۽ ٻين رستن کان زمين، پاڻي ۽ هوا مان ٻهاري قاتلن جا ڪٽڪ سنڌ تي ڪاهي رهيا آهن.

اڳوڻي زماني ۾ ٻي قبيلن، قومن ۽ ملڪن تي چڙهايون ۽ حملا ٿيندا هئا ۽ هاڻي به ٿين ٿا. اڳوڻي زماني ۾ هڙي حملي جو اطلاع پهچي، جبلن جي چوٽين تي وڏا مچ ٻاري، سڄي قبيلي کي خبردار ڪيو ويندو هو ۽ مقابلي لاءِ ڪٺو ٿيڻ لاءِ سڏ ڏنو ويندو هو. ملڪ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ تيز رفتار قاصد ڊوڙندا هئا. جيڪو جتي هوندو هو، اهو اتي سڀ ڪم ڪاريون ڇڏي، دشمن سان مقابلي لاءِ، مقابلي جي مرڪزن تي ڪٺو ٿيڻ لڳندو هو. شاعر بهادريءَ جا رجز ۽ ڪرانا پڙهي ماڻهن مردن کي مقابلي جي ميدان ڏانهن وڌڻ لاءِ للڪاريندا هئا. ڪونڌر ڪنڌ ڪپائي ديس ۽ قوم تان سر ڏيڻ سرها ٿيندا هئا. سٿين، هُون، آريا، يوناني، ايراني حملو ڪندڙ ڪٽڪ جڏهن سنڌ تي ڪڙڪيا، تڏهن سنڌين حملي جي خبر ٻڌڻ شرط اٿين ڪيو. عربن، افغانن، ارغونن، ترخانن، مغلن، پٺاڻن ۽

Gul Hayat Institute

انگريزن جي حملن پيري به سنڌي قوم ائين ڪيو. هنن ڪڏهن ڪنيو ته ڪڏهن هارايو. پر ائين ڪڏهن به ڪونه ٿيو ته حملو ٿئي ۽ ان جو سنڌين طرفان ڪوبه مقابلو نه ٿئي.

سنڌ جي هزارين سالن جي تاريخ ۾ اڄ پهريون دفعو هڪ رهزن ۽ قاتل ٽڪنڪ سنڌ تي به ڀنا مقابلي چڙهي رهيو آهي. سنڌ جي شهرن ۽ ڳوٺن ۾، ٻنين، اوطاقن ۽ لانڍين ۾ موت جهڙي بيخبر ماٺ آهي. اڄوڪي دور ۾ ڀي ڪنهن قوم تي اهڙي خطرناڪ دشمن جو حملو ٿئي ها ته هڪدم خطري جا گهڪهو وڄي وڃن ها. فوراً هنگامي حالتن جو اعلان ڪيو وڃي ها. پارليامينٽ گڏ ٿئي ها. ريڊيو ۽ ٽيليويزن جنگي ڌُما وڄائين ها ۽ قوم کي مقابلي لاءِ للڪارين ها. هٿيار بند فوجن کي هوشيار رهڻ جو حڪم ملي ها. پر هيئنر ائين پيو لڳي ڄڻ ڪجهه به نه ٿيو آهي، سڀ خير آهي!

سنڌ کي جڏهن رڳو عام امن امان، قانون ۽ انصاف جي ڳالهه کي ولجي ته به معاملو سنگين کان سنگين آهي. رڳو هڪڙي مبين ڌاهريءَ جهڙي معمولي ڌاڙيل پويان پوليس جا هزارين ڪنڪ سالن جا سال سرگردان رهيا. لکين رپيا خرچ ڪيا ويا. جيپون، موٽرون، وائرليس سيٽ، هيليڪاپٽر حرڪت ۾ آندا ويا. اڄا ڪٿان ڪو ڏس تي ملهو ته مبين ڦلاڻي پاسي

پڌجي ٿو ته ٽيليفون ۽ وائرليس ٽرنلي ۾ اچي ٿي ويا. ناڪي بندي ٿي ٿي، گهٽ جهليا ويا ٿي، جيپون ڊوڙيون ٿي، هنگامو ڪڙو ٿي ويو ٿي.

پر هي قاتل ڪنڪ ڏينهن ڏٺي جو شاهم شاهوڪاريءَ پٺي پانهون هٿندا ڪراچيءَ ۾ گهڙن ٿا. سندن جيڪي جوڙيوال اڳيئي سنڌ ۾ ديرو ڄمايو ويٺا آهن، ۽ سنڌ کي مهاجرستان بنائڻ لاءِ ڪهاٽ پيا گهڙين سي سندن اچڻ تي هنبوچيون پيا هڻن، سندن واسطي پلاٽ والاريو ويٺا آهن. فليٽ پيا ٺهن. نوڪريون اڳوات رزرو ٿيون پيون آهن. مطلب ته سندن اڳين استقبال ڪيو پيو وڃي جڻ ڪي قومي سورما هجن. حالانڪ هنن مان هرهڪ اهڙن ته وڏن ڏوهن جو ڏوهاري آهي جو انهن ڏوهن جي اڳيان مٻين ۽ رحيم هنگوري جهڙا ماڻهو ڄڻ ته معصوم فرشتا هئا. هنن ٻه، چار، پنج، ڏهه خون ڪيا، ڪجهه گهر ڦريا يا ساڙيا، پر ٽن هزارن يا لکن جو نقصان ڪيو. پر هنن هڪڙي سڄيءَ قوم کي ڪٺو، هڪڙي سڄي وطن کي باهه ڏني، هڪڙي سڄي ڪنڌ کي رت ۾ وهنجاريو، هڪڙي سڄي ملڪ جو ڪرنگهو ڀڃي ان کي پڻ نڪر ڪيو. هنن قاتلن کي پڪڙڻ واري پوليس ڪٿي؟ هنن کي سزائون ڏيڻ واريون عدالتون ڪيڏانهن ويون؟

هي انساني ويس ۾ درندا آهن. هنن جو وجود بي حيائيءَ، نمڪحراميءَ ۽ غداريءَ جي خمير مان

Gul Hayat Institute

نهيل آهي. هنن جو پير نياڳـــ ۽ نحوست جي علامت آهي. هنن جو ذهن مڪر، فتني ۽ فساد جو ڪورو آهي. هي هلاڪو، نادر شاهه، هٽلر جو ناپاڪ ۽ نجس روحاني تخم آهن. هي پاڪستان لاءِ فساد، خون، موت ۽ تباهيءَ جا پيغام کڻيو پيا اچن. هي پاڪستان جي مڪڙي مظلوم پاڪستاني قوم کي، تباهه ڪري، هاڻ ان جي پٺي ماريل قوم کي تباهه ڪرڻ آيا آهن. هي سنڌ جا نوان مالڪ ۽ آقا بنجڻ آيا آهن.

جا هنن کي سنڌ ۾ بنگال وارو خوني ڊرامو دهرائڻ ڏنو ويندو؟ سنڌيو! هن موتبار حملي جي مقابلي لاءِ هوشيار ٿيو، پاڻ ۾ ٻڌي ڪريو ۽ جدوجهد هلايو! فتح حق جي ٿيندي. فتح مظلوم ۽ مجاهد عوام جي ٿيندي.

سي- آء- ڊي جي اسپيشل برانچ- سنڌ دشمن سازش جو اسپيشل اڏو!

جڏهن کان پاڪستان ٺهيو آهي، سنڌ ڪٽر قوم-پرست، تعصبي، عوام دشمن ۽ سنڌ دشمن ڪامورن جو شڪار گاهه بڻي رهي آهي. هنن سنڌ کي ڦري، لٽي، ڀاري محل ماڙيون، جاگيرون ۽ ڪارخانا ٺاهيا. اڄ حالتون ڪجهه بدليل آهن. منجهائن ڪي نڪتا آهن ته ڪي بدلي ٿيا آهن، پر جيڪي جتي رهيا آهن، سي اڃا تائين پنهنجي پراڻي ڪيرت کي لڳا پيا آهن.

سياسي طرح سندن سيءَ ڪان وڏو اڏو سي۔ آءِ۔ ڊي کاتو ۽ خاص ڪري ان جي اسپيشل برانچ يعني سياسي برانچ آهي. ان اڏي تي سيءَ ڪان سازشي، تعصبي ۽ فتني خور سنڌ دشمن آفيسر قابض رهيا آهن. ان اڏي کي ڪم آڻي هنن جماعت اسلامي ۽ متعصب محاذ سان پٽ ڪي سنڌ جي شاگردن، هارين، مزدورن ۽ قومي ڪارڪنن خلاف ڪوڙا ۽ جعلي رڪارڊ تيار ڪري، سنڌ کي ظلم ۽ ستم جو نشانو بڻايو آهي. هنن ڪان ڪير بچڻ وارو ڪونه هو. سندن لکيو لوح محفوظ هو. ڏينهن کي رات چون ته وس وارا جي رات کي ڏينهن چون ته به وس وارا.

حيدرآباد جي اسپيشل برانچ جا گهڙيل ڪوڙ خود يحيٰ شاهيءَ جي هٿ ٺوڪين فوجي عدالتن ۾ به اگهاڻا ٿي پيا. حفيظ قريشيءَ تي هلايل فوجي مقدمي ۾ هنن رڪارڊ پيش ڪيو ته فلاڻي تاريخ حفيظ قريشي اورينٽ هوٽل ۾ جلسي جي صدارت ڪئي. حالانڪ ان ڏينهن حفيظ قريشي لائلپور جي ڪورٽ ۾ ڪيس هلائي رهيو هو. پنجابي جج کي گهرايو ويو. ان جي شاهدي، هوائي ڪمپني جو رڪارڊ ۽ ٻيا ثبوت پيش ٿيا. تڏهن لاچار فوجي عدالت کي تسليم ڪرڻو پيو ته اسپيشل برانچ ڪوڙو رڪارڊ ٺاهيو آهي. اهو رڪارڊ ڪنهن سنڌيءَ ٺاهيو هجي ها ته ان کي اٽي جو اٽي ١٣ سال ٽيپ ڏئي ڇڏين ها. پر هي ته ”پنهنجا“ ماڻهو

هٿان انهن کي الفان ب بہ ڪولہ ڇيو ويو.

موجوده حڪومت جي اچڻ کان پوءِ به هن سنڌ دشمن اڏي جي ڪارستانين ۾ ڪوبہ فرق ڪونہ آيو آهي. گذريل سنڌ دشمن فسادن پيري جيڪي گرفتاريون ٿيون، تن جي سلسلي ۾ هرهڪ نظر بند کي لکيت ۾ ٻڌايو ويو تہ تو ڪهڙيون تقريرون ڪيون آهن. جڏهن سنڌي ۽ سنڌ دشمن نظربندن تي لڳايل الزامن جي پيٽ ڪئي وئي تہ اسپيشل برانچ جي ڪاريگرن جي ڪاريگريءَ کي داد ڏيڻو پيو. سنڌ دشمن نظربندن تي جدا جدا سڌا نالي ماتر الزام لڳائي رڪارڊ جي پورائي ڪئي وئي. انهن کي پڙهي هرڪو انهن سوچڻ تي مجبور ٿيو ٿي تہ ويچارن کي ناحق اڙايو ويو آهي. پر سنڌي نظربندن خلاف پير ڪوڙي اهڙا ڪوڙ هنيا ويا جو ڄڻ تہ هو نظر بند نہ ٿين ها تہ پاڪستان کي اڏائي ڇڏين ها.

تازو جيڪي گرفتاريون ٿيون آهن، تن ۾ به هنن اهڙا ڪرتوت ڪيا آهن جو خود حڪومت کي مجبور ٿي قبول ڪرڻو پيو آهي تہ گهڻن گرفتار ٿيلن خلاف هٿ جون هنيون ويون آهن.

اهو سڀ ڪجهہ هڪ سوچيل سمجهيل سازش هيٺ ٿي رهيو آهي. ظاهري حڪومت پيپلز پارٽيءَ جي آهي پر اندر راڄ جماعت اسلامي ۽ متعصب محاذ جي هنن ڇاڙتن جو آهي.

سنڌي عوام جو مطالبو آهي ته هي بدمعاشيءَ جو اڏو بند ٿيڻ گهرجي. هنن جي سموري ڪوڙي ۽ جعلي رڪارڊ جي تپاس ڪئي وڃي. جعلي رڪارڊ ناهيندڙ سازشين کي برطرف ڪري مٿن مقدما هلايا وڃن ۽ هي ڪم غير متعصب ماڻهن جي حوالي ڪيو وڃي، جيڪي ڪنهن سنڌ دشمن سازشي ٽولي جا چاڙتا نه هجن. سنڌي شاگردن، هارين، مزدورن، دانشورن ۽ قومي ڪارڪنن خلاف ناهيل ڪوڙو رڪارڊ رد ٺهرايو وڃي. اسپيشل برانچ جي اسپيشل ڪوڙن جو سلسلو ختم ڪيو وڃي.

آزاد ڪريو!

سنڌ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ ڪيترا سنڌ جا ماڻهو پنهنجي وطن، پنهنجي ڀنين، پنهنجي عوام سان پيار ڪرڻ ۽ انهن سان وفادار رهڻ جي ڏوهه ۾ قيد ڪاٽي رهيا آهن.

انهن ۾ گهڻا وطن دوست هاري ۽ مزور آهن. ڪجهه شاگرد آهن. هالي ڪرڙو محب وطن زميندار اڳواڻ محترم جي ايم سيد وري به نظر بند ٿيو آهي. ڏسجي ٿو ته فهرست لمبي ٿيندي. هڪڙي پاسي ڪر جو هر رهزن وڏيرو سياسي سو ڏهن جون لسٽون ناهيو ويٺو آهي. ٻئي پاسي سنڌ دشمن سي - آء - ڊي وٽ جماعت اسلاميءَ ۽ متعصب محاذ جون تيار ڪري ڏنل لسٽون آهن. ڪو نه ڪو بهانو ڪيڻي. يونيورسٽي جو واقعو نه

ٿي ها ته ڪو ٻيو ٻهانو هٿ ڪجي ها. سنڌ دشمن وڏيرا ۽ سنڌ دشمن پيرمار پاڻ ۾ جُٽ ٿيو واڳون وارا وات ڦاڙيو ويٺا آهن.

سنڌي عوام جو مطالبو آهي ته سمورن سنڌ جي قيدي هارين، مزورن، شاگردن ۽ قومي ڪارڪنن ۽ محب وطن زميندارن کي آزاد ڪيو وڃي، جيڪي وڏيرا ۽ جاگيردار سنڌ کي پنهنجي ذاتي جاگير بنائڻ جي هوس ۾ مبتلا آهن، تن کي لغام ڏنو وڃي.

[”تحريڪ“ پبليڪيشن ـ مئي ١٩٧٣ع]

سڀ رؤن پيا!

سڀ روئن پيا. پاڪستان جي سياسي جهنگ جا سڀ خونخوار آدمخور روئن پيا! واڳون روئن پيا، ٻگهڙ اوچنگارون پيا ڏين. مرون هاءِ هاءِ پيا ڪن. ڪپر ۽ لنڍيون، مڇ ڪٺيون ۽ ڪوراڙيون ٽڏا ساهه ڀيون پيون: هنن کي بلوچستان جو ڏک آهي!

بنگال جي ڪاسائي مودوديءَ کي اک ۾ ڳوڙها آهن. مظلوم قومن کي سنگسار ڪرائڻ جون سٽون سٽيندڙ جماعت سڳوريءَ جي ريش مبارڪ تان لڙڪ لارون ڪري پيا وهن! سنڌين جي پير ۽ سنڌ دشمنن جي مريد، حضرت پير سائين پاڳاري جون نوراني اکيون آليون آهن! سنڌ-دشمن فسادن جو روحاني پيشوا رئيس امروهوي عرف ڪڪيو ڏک ۾ بيحال آهي. ڪئيو ماتم ۾ آهي. قوم دشمن چغلخورن جو پيش امام سردار علي شاهه سينو پيو ڪٽي، انهن کي بلوچستان جو ڏک آهي.

مودوديءَ جو مريد ولي خان، بزنجو ٽولو يار پيو ڪري. هي اهو عوام دشمن ٽولو آهي، جنهن ننڍين قومن جي جدوجهد کي پٺ ۾ خنجر هنيو، پاڪستان جي قومي ٻولين، بلوچي، سنڌي، پشتو ۽ پنجابيءَ سان غداري ڪئي، صوبائي خودمختاريءَ جو مذاق اڏائيندڙ

دستور صحيح ڪيو، پاڪستان ۾ مظلوم قومن جي ازلي ويرين طرفان سنڌ ۾ ڪيل فسادن جي پنيرائي ڪئي، مظلوم سنڌين خلاف الٽو ڪوڙيون اڪوائريون هلائي سندن خلاف پروپيگنڊا ڪئي، جيئي سنڌ جي جدوجهد خلاف زهر اوڳاريو، مظلوم قومن جي دشمن جي چمچاگيري ۽ دلالي ڪئي، پاڪستان جي مظلوم قومن جي گڏيل جمهوري مورچي کي ٽوڙي دشمن کي راضي ڪيو، بلوچ عوام جي جدوجهد کي پين مظلوم پاڪستاني قومن جي جدوجهد کان ڪاٽي الڳ ڪري، ان کي اڪيلو ڪرايو. اهو بلوچستان ۾ پين سيني مظلوم پاڪستاني صوبن جو غدار ٽولو به ڦاڙ ڦاڙ پيو ڪري. انهن کي به بلوچستان جو ڏک آهي، سڄي ملڪ جي قومي قاتلن کي بلوچستان جو ڏک آهي. هو چوطرف ڪاهون ڪيو، بلوچستان جي ٻنڙ تي قبضو ڪريو، بلوچستان جي ڏکويل عوام کي وڪوڙيو ويٺا آهن:

بحر بلائون ٻوڙيون پيون آفتون اڳڪر،
ڪيون، ڪڇون، لڏوا، ڏاڪ ڏين ڏيڏر،
واڳين وات وڏا ٻنيا، ڪڍيا واسينگن ور،
وات وچڻ جي نه لهي، پيا پڪڙي ڪوڙ ڪپر!

هنن مدارين جي سانگ کي ڏسي ماڻهو پائيندو تہ بلوچستان کي خدا رکي، اتي سڀ خير هوندو. هيءَ سڀ ٺڳي جو نانءُ هنن دليءَ جي ڏڳن جو ناقبل هوندو. پر بدقسمتيءَ سان ائين ناهي. بلوچستان ۾ سڀ خير

Gul Hayat Institute

ڪونهي. اسان کي خبر آهي ته حڪومت جي بلوچستان واري پاليسي جي پٺڀرائي ڪرڻ وارن جي کوٽ ڪانهي، پر خدا نه ڪري جي سياڻي ڀٽي بدران مودودي ٽولو صدر ٿئي ته هي سڀ ڪان پهرين راڻيان ڪري چوندا "ڀٽي پر مقدمو چلائو!"

اسان کي خبر آهي ته جيڪي منافق بلوچستان لاءِ اوچنگارون پيا ڏين، سي دل ئي دل ۾ خوشيءَ جون ڪڪيون پيا هڻن. سندن اصول آهي ته ٻچڙو ڪم ڍيلو ڪان ڪرائجي. جي ڪو پاڻهي وڃي اهڙو ڪم ڪري ته پوءِ اهڙو مزو ڪو پيو! هنن لاءِ ڀٽو سرڪار ۽ بلوچستان جا عوام ٻئي هڪجهڙا دشمن آهن. ٻنهي مان جيڪو ڇٽ ٿئي سو چڱو. جي ٻئي ختم ٿين ته اهڙو ڪو پيو مزو!

پر سنڌ جا عوام هزارين مصيبتون، بي واجبيون، ناحقيون ۽ ظلمن جي باوجود اهو هرگز نٿا چاهين ته مودودي ۽ سندس غدار چاڙيون جو عوام دشمن ٽولو هن ملڪ تي قبضو ڪري. سنڌ جا ماڻهو هن حڪومت سان ڪيترا بنيادي اختلاف رکندي به سنڌ جي ازلي دشمن مودودي ٽولي جي مقابلي ۾ هن حڪومت جا خيرخواهه آهن. هو چاهين ٿا ته حڪومت پنهنجيون پاليسيون درست ڪري. دشمن کي وجهه نه ڏئي. پنهنجي پير تي ڪهاڙا نه هڻي.

صدر ڀٽي اڳ پاڻ نندو ٿي ولي خان ۽ بزنجي

ٽولي جا سپ آر بڻنا. اها صحيح ڏاهپ واري پاليسي هئي. جن ماڻهن کيس اها پاليسي اختيار ڪرڻ جي صلاح ڏني آهي، سي سنڌس سچا نہ پر دشمن آهن.

بنيادي سوال اهو ناهي تہ بلوچستان جي ڪوڙن قوم پرست سردارن جي هلت ڪهڙي آهي. بنيادي سوال اهو آهي تہ بلوچستان جي عوام سان ڪهڙي هلت جائز آهي.

بلوچستان جا عوام هڪ پاڪستاني قوم آهن. پنهنجي ڌرتيءَ جا ڌڻي آهن. هو پنهنجي رضا خوشيءَ سان پاڪستان ۾ شامل ٿيا هئا. هنن کي ڪنهن فتح ڪونہ ڪيو هو. قومي برابري سندن پيدائشي قومي حق آهي. هنن کي حق آهي تہ هو پنهنجي واڳ جنهن کي وڻين، تنهن جي حوالي ڪن. هو ڪٺي ڪاري چور کي پنهنجو اڳواڻ چونڊين، تہ بہ وس وارا آهن. پر ڪنهن کي بہ اهو حق ناهي تہ مٿن سندن مرضي جي خلاف زوري پيا اڳواڻ مڙهين. هو پنهنجي تجربي مان پاڻيهي سکندا، پنهنجو ڀلو ڀلو پاڻ سوچيندا. بهرحال ڏنڊي سان پارن کي پڙهائڻ جي بہ منع آهي. هي تہ هڪڙي خوددار، دلير پاڪستاني قوم آهن.

چوندا آهن تہ "اٺ ڪٺجي پاءُ بدران، جواب ڏجي خدا ڪارڻ" خدا ڪارڻ جواب اهو آهي تہ بلوچستان جي عوام جي قومي حقن سان هٿ چراند ناجائز آهي. پر هيءَ رڳو خدا ڪارڻ واري ڳالهہ ڪونهي.

بلوچستان جا عوام تہ اسان جا پاڑر آهن. اسان جا هڏ ۽ چم آهن. اسان جا ساٿي سڀ سگهہ آهن. اسين هڪبئي جي مٽي جيڏي جا وارث آهيون. اسان جو مرڻ جيئڻ گڏ آهي. اسان سنڌين کي پنهنجي پاڙن ڀارن لٽ ڪٽڻ واجبي آهي.

اسين ولي خان، بزنجا ۽ مينگل ناهيون، جن پنهنجي جي باهہ ۾ سنڌي عوام سان دغا ڪئي. اسين سنڌي وطن دوست، ولي خان، بزنجي ۽ مينگل جهڙي پناهگير-پرست ٽولي جي سنڌ دشمن بدمعاشين جي ڪري بلوچستان جي عوام جي مسئلي تي اکيون ڍڪي، منافقي ۽ بي حيائي نٿا ڪري سگهون. اگر مگر ڪري ترڪ ال واريون ڳالهيون بہ نٿا ڪري سگهون. اسان جي قوم جو اهو ورثو ناهي.

اسين سنڌي عوام صاف صاف ۽ پرزور مطالبو ٿا ڪريون تہ بلوچستان جي قومي جمهوري حقن سان دست اندازي بند ڪئي وڃي.

اسين صدر ڀٽي کي خلوص سان اپيل ٿا ڪريون تہ بردباري، دانائيءَ ۽ تحمل کان ڪم وٺي بلوچستان جي چونڊيل سرڪار کي بحال ڪيو وڃي. پوءِ پلي اها پناهگير ٽهپ جي هجي يا جماعت اسلامي جي. پس پيش اها ئي صحيح ڳالهہ ٿيندي. موجوده پاليسي غلط آهي اها فوري ترڪ ڪرڻ گهرجي.

Gul Hayat Institute

خوني ڪتي لاءِ به ڪو قانون آهي يا نه؟

اڄڪلهه سنڌ ۾ وڏيرن جي پيڳهي متل آهي. وٽن گهوڙو ٻڌڻ نتا ڏين. ڪڪڙ ڪاٺ وڄهائي ڇڏيا اٿن. چوطرف نفسانفسي جي پڪار آهي، شل نه ڪو ننڍڙو وڏيرو ڪنهن ڳالهه تان ناراض ٿئي. هڪ ڪڻ وارو حساب ٿي ويندو! رات وچ ۾ راڄ ٻوڙجي ويندا ۽ چئي: سنڌ ديش جا حامي ٻڏا اٿئون.

هر سنڌ ۾ وڏي ۾ وڏو مجرم اڃا ڪونه پڪڙيو ويو آهي. خوني ڪتو اڃا آزاد آهي. خوني ڪتي "اردو کا جنازہ ہے ذرا دھوم سے نکلے" وارو قاتل سگنل ڏيئي غنڊن کي سنڌ دشمن فسادن شروع ڪرڻ جي ٻيچ ڪئي. گهر ۽ دڪان ساڙايا، ڦريون ۽ ڌاڙا هڻايا، ٻچا ڪُهايا، ماڻهو مارايا، ڪربلائون ڪرايون.

پاڪستان پينل ڪوڊ موجب ڏوهه جي ٻيچ ڪندڙ مجرم، ڏوهه ڪندڙ مجرم جهڙو ليکجي ٿو. چاهي اها ٻيچ سڌي هجي يا اڻ سڌي. حقيقت ۾ ۽ پاڪستاني قانون موجب خوني ڪتي، انهن مان هر هڪ ڏوهه جي ٻيچ ڪئي، سڌي توڙي اڻ سڌي.

انهن هزارين ڦرين، ڌاڙن، باهين ۽ قتلن ۾ هو ايئن ڏوهارين جهڙو بلڪه انهن کان به وڌيڪ ڏوهاري ٿيو. خوني ڪتي جو نالو انهن هزارن سنگين ڏوهن مان هر هڪ ڏوهه جي فرسٽ رپورٽ ۾ شامل ڪرڻ گهرجندو هو. هن وقت ڪيس هزارن سنگين ڪيسن ۾ جوابدار

هئڻ ڪپندو هو. هيستائين ڪيترا ڪيس فيصل ٿيڻ کپندا هئا. مٿين ڪيسن ۾ ڪيس پڪو ثبوت ملڻ جي حالت ۾ ڳرين ڳرين سزائن سان سزاياب ٿي وڃڻ کپندو هو. هن وقت هو ڏوهه ثابت ٿيڻ جي حالت ۾ ڦاسي گهاٽ ۾ هئڻ کپندو هو. هن وقت ڪيس ڏوهين ثابت ٿيڻ جي حالت ۾ ڦاسي گهاٽ اندر پنهنجن سنگين سزائن ملڻ جو منتظر رهڻ کپندو هو.

پر خونِي ڪُتي جو ٽالو ڪنهن به فرسٽ رپورٽ ۾ نه لکيو ويو. هن قاتل اعظم کي رڳو سالي ماتر ڊي-پي-آر ۾ به نه رکيو ويو. خوني ڪتو آزاد رهيو. خوني ڪتو آزاد آهي. خوني ڪتو پنهنجن ڏوهن جي سازش ۾ مصروف آهي. خوني ڪتو رڳو لمڪ حرام سنڌ دشمن خوني ڪتو ڪونهي. سنڌي عوام جو ويساهه آهي ته جيڪڏهن سڄي پاڪستان ۾ ڪو به پاڪستان دشمن غدار آهي، جيڪڏهن ڪو به پارٽي ايجنٽ آهي ته اهو خوني ڪتي کان وڌيڪ پاڪستان دشمن، وڌيڪ غدار، وڌيڪ پارٽي ايجنٽ ٿي نٿو سگهي. فقط هڪڙو مثال ٿا وٺون. مجيب کي پاڪستان تي باهيون آهن. مجيب چوي ٿو "هن منهنجو گهر پاڙيو آهي. آءٌ هن جو پورلو پورو ڪريان." ان ڪري هو پاڻهي ڏو ته بهارين جو ناڪ جنهن بنگال کي ڏنگي نهوڙي ڇيو، سو پنهنجي ڳچيءَ مان ڪڍي پاڪستان جي ڪنڌ ۾ وجهان. تنهنڪري هو چوي ٿو ته "بهاري بلا پاڪستان

وٺي' هوڏانهن ڀارت جا ليڊر بہ هميشہ اهڙا وجهہ پيا
ڳولين تہ پاڪستان تي اهڙيون ڇٽيون وجهون جو
سندس اڳر تگر ناس ٿي وڃي. انهيءَ ڪري هنن
پناهگيرن جا ڪٽڪ هيڏانهن موڙي آماڻيا. جيالڳون تہ
سڀ هندوستان جا ڏهہ ڪروڙ مسلمان پاڪستان هليا
وڃن تہ جيئن هڪڙي ڌڪ سان پاڪستان جو ڪهر
مسيت ٿي وڃي. پر قائد اعظم چيو تہ "هاڻ ورهاڱو
ٿي ويو. هاڻ جيڪو جتي هجي، اهو اتي جو وفادار
باشندو ٿي رهي." ان ڪري وڏيڪ پناهگيرن جي
اچڻ تي بندش وڌي وئي. هاڻي هندوستان کي وري
ٽئون وجهہ مليو آهي. هو چاهين ٿا تہ بهاري بلائون
پاڪستان کي کائي ناس ڪن، ڦڏا فساد مچائين، سنڌين
جو جيئڻ حرام ڪن تہ جيئن هڪڙي ڌڪ سان ڀارت
جا بہ شڪار ٿين، هڪڙي پاسي پاڪستان کٽي ختم
ٿئي، ٻئي پاسي پاڪستان جا اصل باشندا تنگ ٿي اسان
ڏانهن ڀڄن. تنهنڪري بنگلا ديش ۽ ڀارت جون سرڪارون
پٺي کهر نيون ڪن تہ بهاري بلائون پاڪستان پاڻ
وٽ گهرائي. هوڏانهن پاڪستان سرڪار چوي ٿي تہ
اسين پنهنجي پيٽ ۾ جهليا پيا آهيون. اسين انهن کي
ڪيڏانهن ڪنداسين؟ اهي سوڪڙيون اصل ڀارت جون
آهن. پوءِ بنگلا ديش جون آهن. بهاري بلائن بابت اهي
بہ ڳالهيون آهن. هڪڙي بنگلا ديشي ۽ ڀارتي ڳالهہ
ٻي پاڪستاني ڳالهہ. خوني رڪڳو اينڊ ڪمپني پاڪستان

دشمن جي ڳالهه ڪئيو بيٺا آهن. پاڪستان جي ڳالهه جي سر اوڙ مخالفت ڪن ٿا. ڇا انهي هوندي به خواجي ککڙي انڊ ڪمپني کي پاڪستان دشمن، وطن جو غدار ۽ بنگلاديشي ۽ پارٽي ايجنٽ نه سمجهجي ۽ مڃجي؟

خولي ککڙي پنهنجي جنگ باز اخبار ۾ سرڪار کي پيچ ڪئي آهي ته بهارين بابت ”تحريڪ“ جيڪو پاڪستان دوست ۽ وطن سان وفادار نقطي نظر پيش ڪيو آهي ۽ خولي ککڙي انڊ ڪمپني جي پاڪستان دشمن ۽ غدار سازش کي بي نقاب ڪيو آهي، تنهن جي جرم ۾ تحريڪ کي بند ڪيو وڃي.

اسين خواجي ککڙي کي فقط ايترو چئون ٿا:

”خواجي ککڙا! تنهنجو ڏوهه ڪونهي. عادت عضوو آهي. توکي هزار سالن کان ڦرلٽ، سازش، فتني، مڪر، ترڪتال ۽ غنڊه گرديءَ جي عادت جو تجربو آهي. تو هزار سال غاصب، ظالم ۽ عوام دشمن شهنشاهن، نوابن، جاگيردارن جي چمچاگيري ۽ دلالي ڪري عوام جو رت پيتو آهي. تون ازل کان پنهنجي وطن ۽ عوام جو ويري آهين. تون اهڙو پکري آهين جا جنهن ون سان پڌبي آهين تنهن کي ڪائيندي رهي آهين. تون اهڙو ’نمڪ حلال‘ آهين جو جنهن ٿالهه ۾ توکي ’کارائيو آهي ان ۾ ڳند ڪندو آهين. تنهنجي فطرت روز ازل کان عوام دشمن، غريب دشمن، چاپلوس ۽ چمچاگير آهي. خوجي ککڙا! تاريخ توکي تمام ڏکيو رسو ڏنو

آهي. پر هاڻ اهو ڪنهن تي اڇي بيٺو آهي. پر ٿي ڏينهن موجون ڪري وٺ! پر ٿي ڏينهن پيا ٻه ڇڪليون هڻي، فتنا اٿاري، راڄ ويڙهائي، ماڻهو مارائي، گهر ٻارائي، ساڙائي، قتلام ڪرائي، پنهنجو انود جهڙي ڪڏ جهڙو پيٽ ڀري وٺ! اهو ڏينهن ٻري ٿاهي جڏهن سنڌي ته نهيو، ٻيون پاڪستاني قومون ته نهيون، پر خود مسڪين ۽ ٻورهيت پناهگير عوام به اوهان کي سمجهي ويندا. آخر هو به سمجهندا ته سندن اصل دشمن پاڪستاني عوام نه پر اوهين ڦورو ٽولي وارا آهيو، جيڪي سڄي پاڪستان جي ڦر جو اصل مال سڀ ڪرڻي ڪائي ويا آهيو. هن کي حصي ۾ فقط هڏا سريا. انهن هڏن جي عيوض اوهان کين آلو بنائي سندن ڪلهي تي بندوق رکي پاڪستان جا ٽيس مار خان ٿي ويا ۽ غريب پناهگيرن کي خواه مخواه ڏچي ۾ وجهي ڇڏيو. جڏهن اهو ڏينهن آيو تڏهن هو تر ڪي ۽ تنهنجي ڦورو ۽ خوني ٽولي کي گهر مان جهلي توهان کي توهان جي رنگ محل جي درين مان ٻاهر ڦٽو ڪري ڇڏيندا. خوني ڪتا! توکي 'تحريڪ' جي ان چوڻ تي باه لڳي آهي ته بهاري نه کپن. تون ان کي اشتعال ڏيندڙ لفظ سڏين ٿو. پر تون ۽ تنهنجي ٽولي وارا وطن-دشمن جو روز روز صبح شام اهو رڙهگٽ مچايو ويٺا آهيو ته "بهاري مظلوم آهن، انهن کي آڻيو" جا انهن لفظن" کان وڌيڪ ڪا اشتعال

Gul Hayat Institute

ڏاريندڙ، فتني انگيز ۽ بدمعاشي واري ڳالهه ٿي سگهي ٿي؟ ڇا انهن اکرن جو سولي سنڌي ۾ اهو مطلب ناهي تہ اوڀر بنگال جي ڪلمي گو پاڪستانين جي قاتلن کي انعام طور سنڌ جو والي وارث ڪريو؟ ڇا ان جو اهو مطلب ناهي تہ سنڌين کي زبردستي اقليت ۾ آڻي ٻهاري قاتلن جو غلام بڻايو، کين پنهنجي گهر ۾ چور ڪريو، سنڌ ۾ بنگال جو خوني ڊرامو دهرايو، سنڌ کي بہ ڇچريو، ڇيپاڻيو ۽ رت ۾ ٻوڙيو، سنڌين کي پنهنجي گهر مان لوڏي ڪيو؟ 'مظلوم يهودين کي فلسطين ۾ وسايو' واري نعري جو مطلب سڄي دنيا اڳئين ڏسي چڪي آهي. هي نعرو بہ ساڳيو آهي. اسين ان نعري جو مطلب سمجهون ٿا. اسان کي خبر آهي تہ ڏوهان 'مظلوم مظلوم' جا نعرا هڻي اسان کي بہ فلسطين جي عربن وانگر پنهنجي گهر ۾ اول اقليت ۾ آڻي پوءِ لوڏي ڪيڻ گهرو ٿا. اوهان جو اهو مڪار نعرو اسان لاءِ زن دختر گارين کان وڌيڪ ڇڙ ڏاريندڙ ۽ اشتعال انگيز نعرو آهي. خوني ڪڳا! صاف ڳالهه پڌري ڇڏ ۽ پنهنجي عوام دشمن، وطن دشمن، نمڪ حلال ۽ غدار ٽولي کي پڌائي ڇڏ! اهو ڏينهن جلد اچڻ وارو آهي جڏهن پاڪ ڌرتي تي فقط انهن نمڪ حلال، اشراف ۽ حياءَ وارن ماڻهن لاءِ جاءِ رهندي جيڪي ان مان وفادار هوندا، ان جي مسڪينن مارن کي سڃيندا. ان جي پورهيت پنوهارن سان پرت رکندا.

Gul Hayat Institute

سنڌ جي ٻولي ثقافت کي ميٽيندا ۽ قبول ڪندا. انهن جا ٽاڪائو نه ٿيندا. باقي هن وطن جي عوام خلاف سازشون سٽيندڙ نمڪ حرامن، غدارن، بدمعاشن، غنڊن، ڦورن، ڌاڙيلن ۽ خونين کي سنڌ کسڻ جا ٻه سڄي پاڪستان جي ڌرتي، فقط قبر لاءِ جاءِ ڏئي سگهي ٿي. ٻي نه.

ڪنهن ڏينهن لطيف، ٻُلا شاهه، خوشحال خان خٽڪ ۽ چاڪر خان جي سوري ديس ۾ ڪوٽڙيا ڪان وٺي ڪيٽي بندر تائين، خيبر کان وٺي ڪارونجهر تائين هڪڙو ئي نعرو گونجندو: "نمڪ حرامي بند ڪريو، نمڪ حرام نه ڪيو!"

["تحريڪ" پبليڪيشن - جون، جولاءِ ١٩٧٣ع]

Gul Hayat Institute

سنڌ جا ٽي سپوت!

١٦ جولاءِ ١٩٧٣ع واري جنگ ۾ قومي اسيمبلي جي ويهن ميمبرن هڪ گڏيل بيان ۾ مطالبو ڪيو آهي ته ٽي بهارين کي فوراً پاڪستان تي مڙهيو وڃي. سندن بيان جا لفظ هي آهن. "مشرقي پاڪستان جي شڪست کان پوءِ اُتي جي محب وطن پاڪستانين (يعني بهاري قاتلن) کي جن خطرن جو مقابلو ڪرڻو پيو آهي سي ڪنهن کان لڪل ناهن، انهن اڍائي لک ماڻهن يعني (بهاري) پنهنجي جان ۽ مال جي بچاءَ لاءِ پاڪستان (يعني سنڌ) ۾ آباد ٿيڻ جي درخواست ڪئي آهي. ان جي ڀيٽ ۾ لکين بنگالي اوڀر پاڪستان وڃڻ چاهين ٿا. ان ڪري ضروري آهي ته پاڪستان ۽ ڀارت جي ڳالهين ٻولهين ۾ جيڪي ماڻهو حصو وٺن ٿا، سي هن انساني مسئلي کي به حل ڪن ۽ انهن محب وطن پاڪستانين جي منتقلي جو فوراً انتظام ڪيو وڃي." انهيءَ بيان جي ترديد ڪانه ٿي آهي. انهيءَ بيان تي سنڌ جي ٽن سپوتن جون به صحيحون آهن. اهي ٽيئي سپوت سنڌ جي زميندار طبقي جي ٽن مختلف ٽولن سان تعلق رکن ٿا. ١- جناب عطا محمد مري سنڌ جي روحانيت توڙي ٻڙسيءَ جي عظيم سرچشمي جو نمائندو آهي. انگريز سامراج سان هٿياربند ٽڪر کائيندڙ حر مجاهدن

Gul Hayat Institute

ڳان وڌيڪ سورهيه سنڌ ۾ ڪير سڏائي؟ هي انهن
مجاهدن جي مجاهد اڳواڻ ۽ سنڌڙيءَ جي لڄن جي
محافظ حضرت پير سائين پاڳاري جو نمائندو آهي. ٢-
مير علي احمد ٽالپر، سنڌ جو چوٽيءَ جو انقلابي ۽
سوشلسٽ آهي. سندس سرڪار سان سينو ساهڻ جون
ملڪن ۾ ڏاڪون آهن. ٣- عبدالحميد جتوئي، ون يونٽ
جي مخالف ميمبرن سان آهي. ڪيس سنڌ جو تمام
باوقار، خوددار، غيرتمند ۽ مڙس ماڻهو زميندار سڏيو
ويندو آهي.

سنڌ جي هر معمولي سوچ رکندڙ ماڻهو کي چڱي
طرح خبر آهي ته بهارين پنهنجي ميزبان ڪلهي گو
بنگالي هم وطنن سان ڪهڙا ڪاور ڪيا ۽ هو جتي
رهندا آهن، اتي جي ماڻهن سان ڪهڙو سلوڪ ڪندا
آهن. سڀ ڪنهن کي خبر آهي ته جيڪي ماڻهو بهارين
کي هيڏانهن گهرائڻ لاءِ فتنو کڙو ڪري رهيا آهن
سي سنڌ جي عوام جا ڪهڙا سڄڻ آهن؟ سندن اڳوڻو
رڪارڊ ڪهڙو آهي؟ سندن آئيندي جون نيتون ڪهڙيون
آهن؟ بهارين جا ڪٽڪ هتي آڻڻ جو مطلب سواءِ انهي
جي ٻيو ڪهڙو ٿي سگهي ٿو ته سنڌ سان به بنگال
واري ڪربلا ڪئي وڃي، سنڌ کي به رت ۾ وهنجاريو
وڃي، سنڌ جي ٻچن ۾ رڙ وڌي وڃي ۽ باقي رهيل
پاڪستان جي به تباهي آندي وڃي. در حقيقت انهيءَ
ٽولي جو پروگرام سادو ۽ سولو آهي. پهريائين هندوستان

۾ نڪر، پوءِ پاڪستان ۾ نڪر، هاڻ وري سنڌ ۾ نڪر، تنهن کان پوءِ پاڪستان چار نڪر ۽ هي موني پنهنجي لکنؤ، دهلي، دکن ۽ الہ آباد جا وارث ٿي وڃي ويهندا.

قومي اسيمبلي جا اهي سنڌي سپوت خدا جي فضل سان عاقل، بالغ ۽ وات وڪيل آهن. ڪي معصوم ۽ ڪير پياڪ پار ڪونهن جو ڪنهن ڪين برغلائي صحيح وٺي چڙي هجي نڪي هو اڻ پڙهيل هاري آهن. جن کي پوليس ۱۰۹ ۾ پڪڙي، ماري، ڪٽي، زوري ڪائڻن بيان ڪرائي چڙي. ظاهر آهي تہ هنن ري نشي، ري فريب پنهنجي رضا خوشيءَ ۽ هوش جي سلامتيءَ سان سوچي سمجهي اهو حقيقت افروز بيان ڏنو آهي.

سوال آهي تہ چو هنن ڏڳ ۽ ڏاهن مڙسن ههڙو وطن دشمن ۽ سنڌ سان غداريءَ وارو مطالبو ڪيو؟ ههڙو شرمناڪ ۽ ذليل بيان چو ڏناڱون؟ ان جو جواب افسوسناڪ برابر آهي پر ڏکيو ڪونهي. هيءَ سنڌ جي ست پيڙهياتي غدار ۽ وطن دشمن طبقي يعني مڏي وڏيرا شاهيءَ جا نمائندا آهن. جنهن جي اصل فطرت ئي اها يعني غداري، وطن فروشي، عوام دشمني ۽ ڌارين جي دلالي آهي. ڪڏهن ڪڏهن ضرورت پوڻ تي هي ساڻيءَ وانگر سئو روپ بدلائي سگهن ٿا. ڪڏهن اوليا الله جا ٿيندا. ڪڏهن ڪارل مارڪس ۽ لينن جا خليفا بنبا. ڪڏهن منهن ۾ ور ۽ مٿي ۾ وڪڙ وجهي دودي

Gul Hayat Institute

۽ دريا خان جا ڊراما ڪندا پر هن طبقي جي فطرت نه بدلبي. هنن مان نه ڪڏهن ٿيو آهي ۽ نه ٿيندو. هي سنڌي قومي وجود لاءِ سرو ۽ مرض آهن. سنڌ جي زندگي ۽ جياپي لاءِ زهر قاتل آهن. هي گهر جا نانگ آهن. سنڌ جا جيڪي ماڻهو وڏيرا شاهيءَ جي نمائندن جي هڪ اڌ فضيلت واري بيان يا تقرير تي موهجي، غش کائي، سندن پٺيان ڪريو پيو، تن کي هنن ٽن جوڌن جوانن جي ڪارنامي مان سبق وٺڻ کپي. ڇا هن طبقي جي مٺين مٺين ڳالهين تي موهجي ڪين قومي جدوجهد جي واڳ سونپي سگهجي ٿي؟ هرگز نه، ڪنهن به حالت ۾ نه.

تحريڪ جو نئون دور

تحريڪ کي سالن جي جدوجهد کان پوءِ مس مس ڊڪلئريشن مليو آهي. هاڻي اميد ته تحريڪ جو نئون دور شروع ٿيندو. اسين ڪوشش ڪنداسين ته "تحريڪ" جا نقص گهٽ ٿين ۽ منجهس وڌيڪ باقاعدگي پيدا ٿئي. اسان سان جيڪي اندران ئي اندر پاڻرن جون پلاڻيون ۽ ڳجهيون ملهون پيون ٿين، تن جو ذڪر نٿا ڪريون. "ڏيرن ڏوهه نه، جهڏيون، ماءُ مڙيئي مون!" هيستائين مڙيئي پائي پوري ڪئي اٿون ۽ ڏکيا سکيا رڙهي اچي هيستائين پهتا آهيون.

اسان کي خوش فهمي يا دعوا ڪانهي ته اسان سنڌ جي سڀني مرضن جو ڪو اڪسير علاج ڳولي لڌو

آهي. اسان رڳو اهو ٻڌائڻ جي ڪوشش پيا ڪريون ته ٻرائڻ جنترن، منترن ۽ ڦيٽن ڇٽڻ مان ڪجهه ڪونه ورندو. سنڌي قوم کي گڏجي سڏجي پنهنجي لاءِ ۽ انقلابي قومي راهه ڳولڻ کپي. اسان جي ذهن ۾ جيڪا ايري سيري سوچ پيدا ٿئي ٿي سا ”جيڪو حال حبيبان، سو پيش پريان“ وانگر پڙهندڙن اڳيان پيش ڪريون ٿا ۽ يارن کي سوچڻ جو سڏ ڏيون ٿا. انهيءَ مان سنڌي قوم کي ڪي ٻه ٽڪا به فائدو ٿئي ته ان کي اسين پنهنجي ٿورڙي پورهئي جو تمام وڏو ٿلهه سمجهداسون.

رسالو ڪهاڻي

ڪن پنجابي اديبن ”پنجابي بولي“ کي اردوءَ جي غلبي کان بچائڻ ۽ پنجاب جو نقطو نظر پيش ڪرڻ لاءِ ”ڪهاڻي“ نالي رسالو ڪڍيو آهي، ان جي ڪن تازن پرچن جا ڪي مضمون اسان جي نظر مان نڪتا آهن. جن ۾ ڏيکاريل آهي ته ”پناهگير ڪامورا. شاهي ڪيئن پاڪستان جي مرڪزي نوڪرين کي ارڙ نانگ وانگر ڳڙڪائي ويٺي آهي. هڪ پرچي ۾ بهارين بابت مضمون آهي. جنهن ۾ ثابت ڪيو ويو آهي ته انهن بلائن کي هتي اچڻ جو ڪوبه حق ڪونهي. پيا به ڪي چڱا مضمون آهن. جن ۾ اردو يارن جي آڪڙ جي ڦوڪڻي مان هوا ڪڍي ويئي آهي. ٻئي طرف پنجابي سياست جي چالاڪ سچاتل ڪردار کي

اڪائڻ ۽ کين معصوم بلڪ مظلوم ثابت ڪرڻ جي ڪوشش به ڪيل آهي. اسان جي نظر ۾ اسان کي ان سلسلي ۾ پنهنجي قومي نقطي نظر تي سختي سان قائم رهڻ کپي ۽ هر سنڌ دشمن لاڙي جي بااصول مخالفت ڪرڻ گهرجي. ان سان گڏ اسان کي هر ان ڌر جي ان حد تائين پيروي به ڪرڻ گهرجي جيڪا ڌر جنهن حد تائين ڪنهن به سنڌ دشمن ٽولي جا پول پڌرا ڪري ۽ ان جي مخالفت ڪري. ساڳي ڌر جڏهن ساڳئي وقت سنڌ جي قومي مفادن جي مخالفت ڪري ته ان حد تائين سندس ترديد ۽ مخالفت به ضرور ڪجي. مطلب ته ساڳئي وقت جيتري چڱائي، اوتري پيروي ۽ جيتري مدائي اوتري مخالفت. انهيءَ اصول جي دائري ۾ اسين رسالي ”ڪهاڻي“ جي آجيان ڪريون ٿا ۽ پڙهندڙن کي ان سان قومي مفادن جي دائري اندر رهندي، اردو شاهيءَ خلاف بااصول تعاون ڪرڻ ۽ ساڳئي وقت مٿس جائز ۽ سمجهداريءَ واري تنقيد ڪرڻ جي صلاح ڏيون ٿا.

[ماهوار تحريڪ - آگسٽ ١٩٧٣]

Gul Hayat Institute

پاڻ تي ڀاڙيو!

"جيڪي لڳي سو ڪاٽي اڪ ۾!" سنڌي مسڪين عوام کي تباهه ڪرڻ ۾ وڏيرا شاهيءَ، سنڌ دشمن پرماريت ۽ مهانگائيءَ شايد اڃا ٻنهه ڪا ڪسر ڇڏي هئي جا هن قهري پوڻ اچي پوري ڪئي آهي. سنڌي عوام جي قوت گذران جو ثمر ذري گهٽ تباهه ٿي چڪو آهي.

هيڙين اوچتين آفتن مهل ماڻهوءَ کي پنهنجي اڳوڻي ميڙي چونڊي ڪم ايندي آهي. پر سنڌ جي مسڪين ماڻهن گذريل ٢٥ سالن ۾ ڍلن ۽ ٽيڪسن جي ٻلي پنهنجي جيڪا ميڙي چونڊي قومي خزاني ۾ جمع ڪرائي سا پنجابي - پناهگير زميندارن، سرمائيدارن ۽ وچين طبقي جي سازشي ٽولي ٽاڻي ڦورڙو ڪري هضم ڪري ويٺي. نه رڳو ڪاڏاڏون پر خرمستين تي به زيان ڪيائون. 'پرائي مال تي ٽوهي تراڙ ني!' رڳو بنگالي مسڪينن جي قتلام ڪرائڻ تي به مسڪين عوام جا ڪروڙين اربين رپيا برباد ڪري ڇڏيائون.

هيڏانهن پوڻ ملڪ ڀنگ ڪري ڇڏيو ته هوڏانهن خزانو به ذري گهٽ خالي آهي. حد کان زياده فوجي

Gul Hayat Institute

خرچ جو ڪِهڙو اڃا تائين عوام جي ڳچيءَ ۾ پڏو
پيو آهي. ان سفيد هاٿيءَ کي پالڻ لاءِ ته قارون جا
خزانا کپن. چوٿين پاسي سڄي دنيا ۾ مهانگائيءَ جو
ويل آهي. سڀ کان وڏي ڳالهه ته دنيا ۾ اَن جي
زبردست کوٽ ٿي وئي آهي. سون ڏيو ته به اَن مشڪل
ملي. پيو ته ٿهڻو پر خود سڄي دنيا جي اناج جو گدام
آمريڪا به خالي ٿي ويو آهي ۽ اتي به اناج وڌيڪ
اُپايو جي مهم پيئي هلي. هيل روس ۾ فصل خراب
ٿيو آهي. ان کي ڪروڙين ٽن اناج کپي. چين کي
کپي. هندوستان کي کپي. اُنهن سڀني جون اکيون
آهن آمريڪا، ڪئناڊا ۽ آسٽريليا تي. جن وٽ بچت ۾
اَن هوندو آهي. پر انهن ملڪن به هينئر بان ڪئي آهي.
آمريڪا ۾ ٻيهرين دفعو اناج جي ٻاهر روانگيءَ تي
بندش وجهڻ جي گهُر پئي ٿئي.

امداد جا ڍير وڏيرا ۽ ڪامورا کائي ويندا!

سوال آهي ته سنڌي عوام کي هن آفت مان
مڪمل طور تباهه ٿيڻ کان ڪيئن بچايو وڃي.

ٻيهرين ڳالهه آهي ترت امداد جي، يعني کين
ڏينهن لاءِ کاڌي، ڪپڙي ۽ اجهي ڏيڻ جي، ريڊيي
۽ اخبارن ۾ ڪٿي جا به اچي پر اها امداد اصل ڏکويل
ماڻهن کي ملي، سو ڪوڙوڻي نه ٿو لڳي. "ڪانگ

آهي مٿو جو لٽولٽو ٿو ڇج وڃي!" وڏيرا، ڪامورا، واپاري ۽ سندن چمچا مڙي ڪولہ ويا آهن جو غير ملڪي امداد عوام تائين پهچي. سڀ پاڻ ۾ ملي کائي ويندا. اها سڀني کي خبر آهي. ان ۾ رتيءَ جو بہ فرق ڪونہ پوندو.

قرض ڏيڻ ۾ مسڪينن کي ڪونہ ملندو!

پئي ڳالھ آهي قرض جي. فرض ڪريو تہ سرڪار وٽ قرض ڏيڻ لاءِ پئسو بہ ٿئي. پر ڪجھ مهينا اڳ جھڙي ريت وڏيرا هارين جي نالي ۾ سڀ رقمون وٺي کائي ويا، هينئر بہ ائين ڪونہ ٿيندو، سو وسهڻ ڏکيو آهي. عام مشهور آهي تہ هڪڙي مها وڏيري هڪڙي ڏينهن ٨٠ هزار رپيا هارين لاءِ رکيل قرض جي رقم "گهرائي" ورتا. زرعي بئنڪ جي مئنيجر رڳو ايترو چيو تہ "ڪوڙن سچن هارين کان آڱوٺا هڻائي رڪارڊ جي پورائي ڪريان تہ پوءِ پئسا ڏيان." تہ سرڳو نوڪري تان ويس. ڪيسيون ڪري جند ڇڏايائين. تنهنڪري ڪٿي سرڪار، سرڪاري طرح سڄي جهان جا خزانا گڏ ڪري سنڌي عوام ۾ ورهائڻ لاءِ ڏي ڇڏي بہ، هيءَ وڏيرڪي ۽ ڪامورڪي انود جي ڪَڏ انهن سڀني کي ائين ڳڙڪائي ويندي جو پتو بہ ڪونہ پوندو تہ ڪيئن آيا، ڪٿان ويا.

Gul Hayat Institute

ٻاهرين امداد مان پورت ڪانہ پوندي!

ٻر وڏي ڳالهہ آهي تہ اول اهو خزانو اچي ڪٿان؟ ممڪن آهي تہ ٻاهريان ڪي ملڪ پنهنجي مطلب لاءِ ڪجهہ همدردي ڏيکارين ۽ ڪجهہ رقم ڏين، پر ان مان پورت مشڪل پوي. هيڏي مهانگائي، هيڏي ڪوٽ، هيڏي اڻ هوند ۽ هيڏي تباهيءَ لاءِ ٻاهرين امداد سمنڊ ۾ ڦڙي برابر ٿيندي.

ڦر جو مال موٽائي هٿ ڪريو!

پس پيش عوام کي فقط پنهنجو پورهيو ۽ پنهنجي موڙي ڪم ايندي. ڇا سنڌي عوام وٽ اڃا بہ ڪا موڙي رهيل آهي؟ ها.

اها موڙي آهي سنڌ جي چوري ۽ غبن ٿيل زمين. ون يونٽ جي اونداهي رات ۾ ڪوڙا ڪليمنٽ، فوجي ڪرنل، جنرل ۽ سول آفيسر سنڌ جي پلي زمين جا لکين ايڪڙ چورائي ويا. اڄ ان جي قيمت ڪروڙ نہ، ارب نہ پر کرب رپيا ٿيندي. اها ارب ۽ کرب رپين جي چوري ۽ غبن ٿيل ملڪيت اڄ موٽائي وڃي تہ سنڌي عوام کي وڏي اوج اچي سگهي ٿي. تنهنڪري هڪدم ڪوڙن ڪليمن جي هنگامي بنيادن تي جاچ ڪرائي، اهي رد ڪري، زمين سنڌي عوام جي ڪم ۾ آندي وڃي. جي ڦڳن ۽ بدمعاشن اها زمين وڪڻي

Gul Hayat Institute

ڇڏي هجي ته ڪين ڳڻيون سزائون ڏيئي سندن حرام جي ملڪيت ضبط ڪجي. ساڳي طرح ون يونٽي چوڌرين ۽ ايوبي ڪرنلن، جرنلن جي هنيل ڌاڙن جو مال موٽائي هٿ ڪيو وڃي. اهي رٽائرڊ جنرل ڪرنل سنڌ ڪان ڪوبه لهڻو ڪونه گهرن. لهڻو هوندن ته پنهنجي انگريز مائي باپ تي هوندن، جنهن جي فوج ۾ ڀرتي ٿيا ۽ جنهن کي خوش ڪرڻ لاءِ عربستان، انڊونيشيا ۽ ملايا جي مسلمانن کي قتل ڪرڻ کان به ڪين مڙيا ۽ ان جي عيوض ٻلا، انعام ۽ عهدا هٿ ڪيائون. اجا به ڪو انعام رهيل هجين ته چنجين ته انگريز کي لنڊن درخواستون موڪلين. سنڌ جي جان ڇڏين. ”سمهي يار سان، ٿيل ميٽ گهري مڙس کان“ اهو ڪم نه ٿڪن.

فضول خرچي بند ڪريو!

پي ڳالهه، ته فضول خرچي هڪدم بند ڪئي وڃي. پاڪستان جي سموري آمدنيءَ جو ۷۰-۸۰ سيڪڙو فوج تي خرچ ٿيو وڃي. ڪنهن به ٻئي ملڪ ۾ شايد ئي فوج تي ايترو سيڪڙو ٻسو خرچ ٿيندو هجي. اڳي ته خير ڪيئن به هو پر هاڻ پاڻي سر کان چڙهي ويو آهي. هاڻ عوام جي ٻسي جي هڪ هڪ پائي سوچي سمجهي خرچ ٿيڻ گهرجي. پاڪستان کي پنهنجي پاليسي اهڙي رکڻ گهرجي جو ڪيس عوام جي سموري

ڪمائي هٿيارن ۽ فوج ٺاهڻ وڃائڻ جي ضرورت نه هجي. ڏٺو ويو آهي ته جيئن فوج حد کان وڌي، تيئن ملڪ ڪمزور. فوج ۽ هٿيارن جو گهڻي ڀڱو خرچ ملڪ جي ڇيلهه ڀڃيو ڇڏي. پوءِ هلي ٿي ڍڻ ۽ خيرات. اها فوج کي هٿيو ڏارين جو ڀاڙيتو بڻايو وجهي. اهي ڪيس لڪ ۾ ٿوڙي وجهيو پيا هلائيندا آهن. تان جو اهڙي فوج پرائي ڍڻ ۽ خيرات تي اهڙي هريو وڃي ۽ مفت جي مال جو اهڙو چشڪو پئجيو وڃيس جو سورکو پنهنجي ملڪ ۽ عوام جي دشمن ٿيو ان جي ڳچي تي چڙهيو ويهو رهي. ايشيا، آفريڪا، لاطيني آمريڪا ۾ ان جا سوين مثال موجود آهن. خود پاڪستان جو مثال ئي ڪافي آهي.

بلوچستان تي فوجي چڙهائي بند ڪريو

آخري ڳالهه، ته بلوچستان تي فوجي چڙهائيءَ تي روزانو عوام جا لکين رپيا برباد پيا ٿين. اهو ڏاڍو واڌو زبردست زيان هڪدم بند ٿيڻ گهرجي. مسئلي کي جمهوري نموني حل ڪيو وڃي. قومي مصلحت لاءِ ڪجهه ڪرڻو هجي ته ڪجي. اڳين سنڌ دشمن فسادن پوري ملڪ جي سربراهه لالوڪيت جي غنڊن کان هٿ ٻڌي معافي ورتي هئي. هن دفعي وزيراعليٰ وري به فسادين ۽ بدمعاشن کي هٿ ٻڌا. اسان جي خيال ۾ بلوچستان جي عوام جو ڏک لاهڻ لاءِ جيڪا هن

Gul Hayat Institute

حڪومت ڪي نرم ٿيڻو به پوي ته اها ڳڻتاڻي ٿي ٿيندي. پيا ته ٺهيو پر خود بلوچ سردارن تي به سنڌي عوام جون ڪئي لک ميارون هجن پر بهرحال هو سنڌ دشمن غنڊن ۽ فسادين جي هرجي ۾ ته ناهن ۽ ڪنهن به حالت ۾ گهٽ سلوڪ جا مستحق ته ڪونهن! جي حڪومت وقت تي فسادين ۽ غنڊن کان معافي وٺڻ ۾ عيب نٿي سمجهي ته بلوچستان جي مظلوم عوام ۽ سنڌن اڳواڻن اڳيان جهڪڻ ۾ ڪين ڪهڙو عيب ٿيڻ گهرجي؟

بهرحال هي مسئلو جلد کان جلد حل ٿيڻ گهرجي ۽ ته اهو عوام لاءِ وڏيڪ مسئلا، وڏيڪ مجبوريون ۽ وڏيڪ مصيبتون پيدا ڪندو.

سنڌي عوام تباهيءَ تي غالب پئجي ويندا

سنڌي قوم جي ڏکن سان ازلي مائٽي آهي:

سورن سانڍياس پورن پالي آهيان
سکن جي سيد ڇٽي پکي ڏ پياس
جيڪس آءُ هياس ڪري ڪونڌر ول جي!

جيئن هزارن سالن کان اڳرائين، جنگين، ڦرين لٽين، ڌاڪارن، ٻوڏن ۽ ٻين انساني آفتن سان منهن ڏيندي هتي اچي پهتا آهيون، تيئن هن آفت جو لڪ اميد ته لنگهوي وڃي پار پوندا سين. اسان جون همتون پست نه

ٿيندي رهن، مصيبت جي منهن ۾ اميد ته اسان جي قومي
ٻڌي وڌيڪ مضبوط ٿيندي. اسان ۾ قومي ۽ طبقاتي
سمجهه ۽ ساڃهه وڌيڪ پختي ٿيندي. اسين هڪ بهتر،
وڌيڪ متحد ۽ مضبوط قوم بڻجي اڳتي وڌنداسين ۽
پنهنجي ڦريل حقن حاصل ڪرڻ ۽ بهتر زندگي ماڻڻ
لاءِ جدوجهد وڌيڪ تيز ڪنداسين.

اي ٻوڏ!

ايا سنڌ هلندڙ ڦهري پسوڙ جي وڪڙ ۾ آهي ته
خبر پئي آهي ته ٻهاري قاتلن جي ٻوڏ اچڻ واري
آهي. هن ڀي ٻوڏ مان هلندڙ ڦهري پسوڙ جي جاءِ
ڪانهي. هلندڙ ٻوڏ هزارين ماڻهو دربدر ڪيا آهن، گهر
ڊاٺا آهن، مال ۽ فصل تباهه ڪيا آهن. پر ليٽ اهي
گهر اڏجي ويندا، مال ۽ فصل به ٿي ويندا، زخم ميڙجي
ويندا. پر نئين ٻوڏ سڄي سنڌ کي غرق ڪرڻ ٿي اچي.
هفتي يا مهيني کان لاءِ نه، هميشه هميشه لاءِ. هيءَ پاڻي
جي نه، انسان جي ٻوڏ آهي. هن ٻوڏ ۾ زهر آهي،
هيءَ آدمخور ٻوڏ آهي. هيءَ ٻوڙن ماڻهن، فصلن يا
گهرن کي نه پر هڪڙي سڄي قوم ۽ ان جي هزارين
سالن جي قومي وجود کي لوڙهڻ، ٻوڙڻ ۽ نيست نابود
ڪرڻ ٿي اچي.

ٻهاري پناهگير هڪ خاص زهريلي، ڏکني، خطري

Gul Hayat Institute

۽ تاريخي خمير مان ٺهيو آهي. هندوستان جي ننڍي کنڊ ۾ هزار سالن کان سوين هندو توڙي مسلمان قومون آباد آهن. وچ ايشيا جي ڌورن ۽ ڌاڙيلن جا ٽولا هزار سالن کان هڪٻئي پويان ڪات ڪهاڙا کڻيو، انهن هندو توڙي مسلمان قومن کي ڦريندا ۽ غلام بنائيندا رهيا آهن. هر هڪ رهزن ٽولي جو سڀ کان رهزن ۽ بدمعاش اڳواڻ پنهنجي چمچن کان پاڻ کي غازي، سلطان، شهنشاهه وغيره جو لقب ڏياريندو رهيو آهي. ان لقب رکائڻ شرط هن ۽ سندس ڌاڙيل ۽ قاتل ٽولي کي جن ڌاڙن ۽ قتل جو پروانو ملي ويو ٿي. ”اسين مسلمان آهيون، هي سلطان سڳورو آهي. هي اوليا الامر آهي. هن تي خدا جو پاڇو آهي، هي پراون ملڪن ۽ قومن جون جيڪي به ڦريون، ڌاڙا ۽ قتل ڪرائيندو سي عين اسلام آهن. اسين سڀ هن جا پوئلڳ آهيون. تنهنڪري اسين به جيڪي ڪريون سو شريعت موجب جائز آهي. سڄي دنيا الله جي آهي. الله جو وارث هي سلطان سڳورو (يعني قاتلن جو اڳواڻ) آهي. تنهنڪري هو جيتي وڃي اتي قبضو ڪري پر قومن جي مسلمانن کي پنهنجو غلام بڻائي سگهي ٿو.

هندوستان جا مسلمان هميشه ان ڪشمڪش ۾ ورهايل رهيا آهن. هڪڙا وقت بوقت ٻاهران ايندڙ بدمعاش ٽولا ۽ سندن چاڙيا، ٻيا ملڪ جا اصلوڪا رهندڙ حق حلال جو پورهيو ڪندڙ مسلمان، سنڌي، بلوچ، بنگالي وغيره.

Gul Hayat Institute

اصلي رهاڪو مسلمان قومون هميشه قربان ۽ ڦرجندڙ رهيا آهن.

بهاري ۽ بوهي وارا هميشه ڦورن سان شامل رهيا آهن. هالوڪا بهاري پناهگير هزارين سالن کان ڦرجندڙ ڪندڙ ڦورو ٽولن جا تاريخي وارث ۽ جاءِ نشين آهن. هي به پاڻ کي الله جا خاص خلقيل اصلي مومن ليکين ٿا. هتن کي جتي وڃي اتي وڃي قبضو ڪن. جو ته هي سڄو جهان الله جو آهي. تنهنڪري هتن جي هيءَ جي جاگير آهي. پيا ڪافر ته ٺهيو پر مسلمان به پورا مسلمان نه آهن، گهٽ آهن ۽ ٽيڄ آهن. انهن جون ٻوليون، ثقافتون، تمدن، سندن تاريخي قومي حق سڀ باطل آهن. بهاري ۽ بوهي وارا جنهن به مسلمان قوم جي نڙي تي وڃي لت ڏين تنهن جو ڪم آهي ته ٻڙڪ به ٻاهر نه ڪڍي نه ته ڪافر ٿي پوندا. بهاري پناهگير انهيءَ پرواني جي آڌار تي پهرين پنهنجي هم وطن مان وڙهيا، پوءِ بنگال تي قبضو ڪيائون، شرارتون ۽ سازشون ڪري هتن جو جيئڻ حرام ڪيائون، پوءِ هميشه جي دستور موجب شاهي فوج چاڙهائي آيا. غدار ۽ وطن دشمن پنجابي شاهي فوجي ٽولي سان گڏجي بنگالين کي ڪٽائون. هاڻ وري رخ رکيو اٿن سنڌ ڏانهن. سنڌ الله جي آهي. هي الله جا خليفا ۽ وارث آهن. تنهنڪري هتن جو مٿس حق آهي، هي پنهنجو حق نادر شاه، ابداليءَ، ارغونن ۽ ترخانن وانگر ڇڪين ٿا. وٺن ٿا گهو. "اسلامي" پروانو آهي.

سنڌ جي ماڻهن کي پڪ ڏني ويئي ته جيسين ڀٽو صاحب جي دم ۾ دم آهي، تيسين سنڌ سان انڌير نه ٿيڻ ڏنو ويندو ۽ سنڌ بهاري قاتلن جي حوالي نه ڪئي ويندي. سنڌ جا ماڻهو ڀٽي صاحب کي سڀني خطرن خلاف پنهنجو وڏي ۾ وڏو بند سمجهن ٿا. پر سنڌ دشمن سازشين، پاڪستان، هندوستان ۽ بنگلا ديش جي حڪمران ٽولن گڏجي سڌجي اهو بچاءُ بند ٽوڙي وڌو آهي. هاڻي سنڌ واڳن جي وات ۾ اچي ويئي آهي.

بنگلہ ديش کي سنڌ تي اهي آفتون مڙهڻ لاءِ هڪڙوئي هٿيار هو، يعني ١٩٥ جنگي ڏوهن جا ملزم. سڄي دنيا کي خبر آهي ته بنگلہ ديش ۾ جنسي قيام ڪئي ويئي. اها آسمان مان ملائڪن ڪانه اچي ڪئي. اهي ماڻهو هئا. هڪڙا قاتل بهاري ٻيا غدار ۽ وطن دشمن ٻيو شاهي فوجي ٽولي جا ٻچيل فوجي سپاهي. بنگلہ ديش جي ماڻهن لکين قاتلن مان ڳولي ڳولي ۽ چونڊي چونڊي ١٩٥ اهڙن فوجين تي هٿ رکيو جن لاءِ کين خاطري آهي ته سڌن قوم سان ڪيل درندگيءَ ۽ وحشانيت جا هو ٻين سڀني کان وڌيڪ مجرم آهن. هڪڙي ٿيندي آهي جنگ، ٻي ٿيندي آهي آدمخوري. جنگ ته خير جيئن آهي تيئن آهي. پر عام انسانن سان آدمخوري بين الاقوامي جرم ٺهرايو ويو آهي. هر ملڪ جي قانون ۾ ۽ خود پاڪستان جي قانون ۾ اهڙي آدمخوري

Gul Hayat Institute

ناجائز ۽ غير قانوني آهي. اوڀر بنگال ۾ يحيٰ شاهي جي فوجي ٽولي جي بهچيل فوج مان مهني يا ٽورن گهڻن اهڙي آدمخوري واريون حرڪتون ڪيون آهن، ته ان کان ڪو به انڪار نٿو ڪري سگهي. خود وزير اعظم ڀٽي جا اکر آهن:

”اوڀر پاڪستان ۾ جي ڀيانڪ واقعا ٿيا ۽ جا قيامت ٿي گذري.... اسين ان جو تصور به ڪرڻ نٿا چاهيون.... اسان انهن ڳالهين تي سوچيون ٿا ته لنبو ڦٽيو پوي.... اسين ڪن جهنگلين جي جنبي ۾ اچي وياسين.... انهن واقعن تي ويچار ڪرڻ سان منهنجا لڳ ڪانڊارجي ٿا وڃن....“

(ڪئناڊا براڊ ڪاسٽنگ ڪارپوريشن کي ڏنل انٽرويو. تاريخ ٢٣ جنوري ١٩٧٢)

اهڙن هيبتناڪ ۽ لڱ ڪانڊاريندڙ واقعن جو جن ساٿين تي الزام هجي، تن تي جيڪڏهن مقدمو هلي ته ڪهڙي اربع خطا ٿي پوي ها. قومي وقار ان ۾ ناهي ته اسين درندگين جي پردہ پوشي ڪريون ۽ انهيءَ ۾ آهي ته اسين پنهنجن پاڻن جي قاتلن کي جوڳي سيکت ڏيون يا ڏياريون ته جيئن دنيا ڏسي ته اسان واقعي پنهنجي تاريخ جو نئون ورق ورايو آهي ۽ اڳوڻين حڪومتن جي بدمعاشين ۽ جُرمن کان پاسو

ڪيو اٿئون. ڪو پوليس وارو ڦيري واري ڪان ٻہ ربيا ڏو وٺي تہ ان تي ڪيس هلي ٿو، مهينا سزا تي اچي. پاڪستان جي وڏي اڏ ڪئي رت ۾ غرق ڪرڻ جي ڏوهہ هيٺ چند ماڻهن تي مقدمو هليو تہ ان تي انسان ڪي بيهوشي جو وٺڻ ڪيپي.

بهرحال انسانيت خلاف، پاڪستان جي وڏي اڏ جي ماڻهن خلاف، جنگي قانون جي خلاف ڏوهہ ڪرڻ جي الزام هيٺ آيل انهن ١٩٥ جنگي ملزمن کي ڪيس کان بچائڻ لاءِ حڪومت بنگلہ ديش سرڪار جو اهو شرط قبوليو آهي تہ بهاري قاتلن کي پاڪستان يعني سنڌ پنهنجي مٿان سوار ڪرڻ قبول ڪري. پاڪستان جي عيوضي مسٽر عزيز احمد پنهنجي پريس بيان ۾ چيو آهي تہ "پاڪ هند ٺاهہ جو سڀ کان اهم نڪتو اهو آهي تہ فوجي ملزمن تي ڪيس نہ هلايو ويندو." ان نڪتي وارو مطلب حاصل ڪرڻ لاءِ بهارين جي آفت سنڌ تي مڙهڻ منظور ڪئي ويئي آهي. تنهن جي معنيٰ ٿي تہ سموري پاڪ هند ٺاهہ جي مرڪزي نڪتي جي چٽي سنڌ تي وڌي ويئي آهي. همٿہ جي دستور موجب يحيٰ شاهي فوجي ٽولي ۽ بهارين جي. ڪڌن ڪرتوتن جي سزا سنڌ کي ڏني ويئي آهي. هن ٺاهہ مان اسان کي رت جي ڏپ ٿي اچي. آن رت جي جيڪو اهي البدر ۽ الشمس جا تربيت يافتہ غنڊا ۽ قاتل هتي اچي وهائيندا.

Gul Hayat Institute

هنن قاتلن ۽ پاڪستان اڳيئي تباهه ڪري ڇڏيو آهي، باقي ۽ جو خير اسان کي هاڻ ته نظر نٿو اچي.

آزاد ڪريو!

جي ايم سيد جي ظاهر ڪيل قومي مقصدن سان بنيادي طرح سڀ سنڌي وطن دوست متفق آهن. انهن مقصدن کي حاصل ڪيئن ڪجي، تنهن بابت مختلف رايا آهن. اسان کي به سيد صاحب سان قومي راهه عمل بابت بنيادي اختلاف آهن ۽ اسان اها حقيقت ڪڏهن به نه لڪائي آهي. پر اسان اها ڳالهه مڃڻ لاءِ هر گز تيار نه آهيون ته سيد صاحب کو پاڪستان لاءِ خطرو آهي. سيد صاحب ته پاڻ پاڪستان کي خطري ۾ وجهندڙن ۽ پاڪستان ناس ڪرائيندڙن جي ظلمن جو شڪار ٿيندو رهيو آهي. سنڌ پاران حق جو ڪلمو پڙهڻ جي ڏوهه ۾ مٿس ٻه اڇلايا ويا ۽ سالن جا سال کيس آزاديءَ کان محروم رکيو ويو آهي. هن وقت ۽ هن دور ۾ جڏهن مودوديءَ جهڙا قاتل جن جا هٿ لکين اوير پاڪستانين جي رت سان رڱيل آهن سي آزاد هجن، نواب مظفر تان سڀ ڪيس واپس ورتا ويا هجن، "اردو ڪا جنازه هي ذرا دهوم سي نڪلي." جو قاتل سگنل ڏيئي پوليءَ وارا فساد شروع ڪرائيندڙ "جنگ" اخبار جو فسادي شاعر رئيس امروهوي

ٽاج. تجمل سان ويا ڪاڻ ڏيندو رهندو هجي. تڏهن جي ايم سيد جو قيد رهڻ سنڌ سان سراسر زيادتي آهي ۽ سنڌي عوام جي قومي توهين آهي. سنڌي قوم جو مطالبو آهي ته جناب جي ايم سيد توڙي ٻين سڀني سنڌي قومي ڪارڪنن جهڙو ع.غ سنڌي ۽ ٻين شاگردن کي آزاد ڪيو وڃي. مٿن جاري ڪيل وارنٽ واپس ورتا وڃن.

[ماهوار ”تحريڪ“ سيپٽمبر، ١٩٧٣].

Gul Hayat Institute

اچو ته سوچيون

ائين ٿو لڳي ڄڻ اسين چئوطرف گهيري ۾ اچي ويا آهيون. اسان جي قومي جدوجهد جا قافلا پنهنجي منزل جو ڏس وڃائي رڻ واهي ٿي ويا آهن. اسين رڃن پويان ڊوڙي ڊوڙي، اوجهڙن ۾ ٿاٻا کائي کائي ٿڪجي ساڃا ٿي ڪري پيا آهيون. ائين پيو لڳي ڄڻ گذريل پنج سال اڳتي نه پر پوئتي ڌڪبا رهيا آهيون.

اسان سمورو ٿمر ڪٺائي ڇڏيو آهي. اسان جي هڙ ۾ هولڻ لاءِ نه سياسي سمجهه هئي نه ٻڌي، نه طاقت هئي نه ڏاهپ. اسان وٽ فقط ڪجهه ڪمزور ارادا هئا، نعرا هئا، مٺاچرو ويساهه هو. اسان جيئي سنڌ جا نعرا هنيا. پر اسان کي اها خبر ڪانه هئي ته سنڌ ڪيئن جيئندي ۽ ان کي ڪير جيئاريندو. اسان هڪ ٻئي کي سڏ ڪيا "سنڌيو! بيدار ٿيو، ميدان ۾ نڪري اچو." بيداري ڪيئن ايندي، ميدان ۾ ڪڏ ڪيئن ٽپبو ۽ ميدان ۾ ڪُڏ ٽپڻ کان پوءِ ڇا ڪبو؟ انهن سوالن جا جواب اسان وٽ ڪونه هئا. اسان انهن جوابن جي ضرورت ئي ڪانه سمجهي. تنهنڪري اسان اهي سوال پڇيائي ڪونه. ڪنهن اتفاق سان اهي سوال اٿاريا ٿي ته اسان ڪاوڙجي ٿي پياسين. اسان پنهنجي هزارين سال پراڻي

Gul Hayat Institute

قومي بيماريءَ جو علاج ڳولڻ بدران، پرهيز ۽ ڪيري ڪرڻ بدران، حڪيمن ۽ ڏاهن کان ڏس پڇڻ کان سواءِ، ٻوٽن ۽ ڦيٽن، وردن ۽ وظيفن ذريعي ڪرڻ گهريو ٿي. اسان جدوجهد بدران سياسي پيرن جون ڀاسون ڀاسيون ۽ پڙ چاڙهيا، اسان سياسي جنائن ۽ پوڻن اڳيان ڏمالون ڪيون. ڳوڙهي مان ٻٽ ڇٽڻ گهريو ٿي. اسان ڪريءَ ٿي بهشت جا خواهشمند هئاسون.

اسان ميرن وڏيرن وانگر مواليون. ڪي ملهه وڙهائڻ چاهي ٿي. اسان جي مرضي هئي تہ اسين پيا سڀ گهر ويٺا هجون، فقط اسان جا ڪجهه شاگرد، اديب، شاعر ۽ تقرير باز آڪاڙيون، شعر ۽ ڪتاب لکي، تقريرون، جلسا ۽ مظاهرا ڪري دشمن کي ويچاري پچائي ڪڍن. اسين فقط تاڙيون وڄايون، نعرا هڻون، تعريفي خط لکون، قصيدا پڙهون. اسان ڳولا، مطالعي ۽ تحقيق بدران ننڊون لڌيون ۽ خواب ڏٺا. اسان پگهر وهائڻ بدران وات جا نڪاءُ هنيا. اسان هڪ منظم ۽ متحد قوم ٿيڻ بدران، ڏيڍ ڏيڍ چانور جون منو ڪروڙ الڳ ڏيڍريون چاڙهيون. اسان تاريخ مان لڳي ۽ فراڊ ڪرڻ چاهيو ٿي. موٽ ۾ اسين تاريخ جي وڏي چمڙ جو نشانو ٿي ويٺا آهيون.

اڄ اسان جي قومي قيادت ”اندو هاٿي لشڪر جو زيان“ اسان جا شاگرد ۽ اديب ”پورس جا هاٿي“ اسان جي قومي فهم و فراست ”چاڪيءَ اٺ وچارو

Gul Hayat Institute

گهمي گهائي ڏاري" اسان جي قومي سياست "ڪُٽ ڏيڻ جو ماڻهو پيڻ سان ويڙهه" اسان هيٺين مالن جي جدوجهد کان پوءِ پنهنجا ڦريل مال ۽ ملڪيتون ته موٽائي ڪونه ورتا، پنهنجا حق ته ڪونه حاصل ڪيا، پاڻ ۾ ڪي بهتر ۽ نيون لياقتون ته ڪونه پيدا ڪيون پر اُلٽو نوان نقصان سٺا اٿئون، نوان مرض پَرايا اٿئون. اسان ۾ پيا هزارين قومي عيب هئا پر اسين هڪ پٺتي پيل قوم ته هئاسون. اسان وٽ اڄ به وات هڻڻ هميشه عيب بڻجي رهيو آهي. اسان وٽ مرسن جا گفتا وڏي مقصد ۽ مان وارا ٿيندا آهن. پر هيٺئر سنڌ دشمنن جو نقل ڪري اسين هڪ پٺتي پيل ۽ چاڙي باز قوم بڻجي ويا آهيون. اسان جو ادب، اسان جي شاعري، اسان جي اسٽيج سڪڻين لفاظي ۽ کوکلي نعري بازيءَ جون علامتون ٿي ويون آهن. اسان سنڌي لفظن کان سندن مان ۽ وقار کسي ورتو آهي. اسين هڪ وڦلجندڙ قوم بڻجي پيا آهيون.

ڏسجي ٿو ته اسين سڀ ڪجهه وڃائي چڪا آهيون. اسان وقت جي راند هارائي ويٺا آهيون. اسان جون سڀ ڪوششون اجايون ويون. اسان جي قومي قسمت بدلجڻ جا امڪان ختم ٿي ويا. تاريخ شايد اسان جي مقدر ۾ ٻي اهو لکي ڇڏيو آهي ته اسين پنهنجي وطن ۾ بي وطن ۽ پنهنجي گهر ۾ هڪ خسيس اقليت وانگر گولپ ۽ غلامي واري حياتي گذاريون.

Gul Hayat Institute

ڏسڻ ۾ واقعي ائين اچي ٿو، انهيءَ ۾ ڪجهه حقيقت ۽ صداقت به آهي. پر سموري حقيقت ۽ صداقت اها ناهي. اهو فقط هڪڙو امڪان آهي. اهو حقيقت جو فقط هڪڙو رخ ۽ هڪڙو ڏيک آهي. حقيقت جو ٻيو ۽ وڏيڪ اهم رخ ۽ پاسو هي آهي ته اسين صحيح معنيٰ ۾ "اسين" نه آهيون. اسين قومي راند هارائڻ وارا ضرور آهيون پر سموري سنڌي قوم نه آهيون. اسان جهڙي پاڻ کي سنڌي قوم سڏايون ٿا سو عظيم سنڌي قوم جي فقط هڪڙي ننڍڙي طبقي يعني وچين طبقي جو به هڪڙو ننڍڙو حصو آهيون. سڄي سنڌي قوم جدوجهد ۾ شامل ٿي ڪانه ٿي آهي. اسان ان کي شامل ڪري نه سگهيا آهيون. سڄي ڳالهه ته اسان ان کي شامل ٿيڻ ئي نه ڏنو آهي. جڏهن اها شامل ٿيندي، جڏهن اسين ان کي شامل ٿيڻ ڏينداسين يا اهڙا اپاءَ وٺنداسين جو سڄي قوم شريڪ ٿي سگهي ته پوءِ ڳالهه يقيناً ٻي ٿي ويندي. ان حقيقت ۾ ڪو جيتري شڪ جي به گنجائش ڪانهي.

اچو ته اسين وچين طبقي وارا سورما پنهنجي ڪردار تي تنقيدي نظر وجهون. پنهنجي حرڪتن تي پشيمان ٿيون، چالاڪي بازي ۽ سڪلي نعري بازي بند ڪري، نٽرٽ، لهذائي ۽ سنجيدگيءَ سان پنهنجي قومي جدوجهد جي مسئلن جي تحقيق شروع ڪريون. اچو ته سنڌي قوم ۽ سنڌ دشمنن قوتن جي ڇنڊ ڇاڻ ڪريون، اچو

Gul Hayat Institute

تہ سچي پاڪستان ۽ دنيا اندر پنهنجي ساٿين ۽ دشمنن جي سڃاڻپ ڪريون. اچو تہ قومن جي قسمت بدلائڻ جي سائنس ۽ هنر جي باقائدي پروڙ حاصل ڪريون. پوءِ اهو علم ۽ هنر هڪٻئي کي ۽ عوام کي سيکاريون. موٽ ۾ عوامِ کان سکون ۽ پنهنجي ۽ هنن جي علم ۽ هنر کي ملائي هڪ ڪريون. اچو تہ لکين سنڌي عوام کي سڄاڳ ۽ متحد ڪري هڪ منظم انقلابي وطن دوست تنظيم ٺاهيون ۽ ان جي قيادت هيٺ هڪ منظم ۽ متحد، سوچيل سمجهيل ۽ رٿيل انقلابي وطن-دوست جدوجهد هلايون. اچو تہ هر قسم جي سنڌ دشمن ارهہ زورائيءَ ۽ حملي خلاف بچاءُ جو علم ۽ هنر پرايون. اچو تہ سنجيدا، چالاڪ، نهٺا، سچار، سرويچ ۽ سمجهو انقلابي قومي نوڪر، ڪارڪن ۽ سپاهي ٿي، صحيح سائنسي نموني سان طرفي قومي جدوجهد هلايون. پوءِ ڏسون تہ ڪير ٿو اسان جي حق پرست جدوجهد جي راهہ روڪي سگهي.

جبل ماري جڪ، جو آڏو عجيبن کي
ٽوڪي لڪن لڪ، سپ لنگهنديس سنڪ سان.

چالي ءِ جو سبق!

غلام ۽ اڌ غلام قومون پنهنجي قسمت ڪيئن ٿيون بدلائي سگهن؟ انقلابي سائنس جا چاڙهو چون ٿا تہ ان لاءِ چار ڳالهيون گهرجن: هڪڙو انقلابي نظريو ۽

انقلابي پروگرام تيار ڪرڻ، پيو انقلابي پارٽي. ٽيون انقلابي پارٽيءَ جي اڳواڻي هيٺ انقلابي قومي پڌي قائم ڪرڻ، يعني انقلابي قومي گڏيل محاذ قائم ڪرڻ. چوٿون صحيح ڍنگ جي جدوجهد هلائڻ. پهرين ٽن ڳالهين تي سڀ متفق آهن. چوٿين ڳالهه تي اختلاف آهي. هڪڙا چون ٿا ”صحيح ڍنگ جي جدوجهد اها آهي ته صلح سانت سان جمهوري جدوجهد هلائي قوم جا گهڻا ماڻهو پنهنجي پاسي ڪري اليڪشن کٽي، اقتدار وٺجي ۽ پوءِ آهستي آهستي اقتصادي ۽ سياسي انقلاب آڻجي.“ ٻيا چون ٿا ”نه، سگهي اليڪشن کٽبي ته به اقتدار عوام کان کسجي ويندو. قومي دشمن جي دلال زميندارن ۽ سرمائيدارن جي فوج چونڊيل حڪومت کي سگهو سام ڪري ڪانه ڏيندي، اها يا ته ان کي پولٽرو ڪري نچائيندي يا وچهه ڏسي ان کي ڏنڊي سان ختم ڪري ڇڏيندي. تنهنڪري انقلابي نظريي ۽ پروگرام موجب انقلابي پارٽي ٺاهي، انقلابي قومي پڌي قائم ڪري، اليڪشني نه پر هٿيار بند انقلابي جدوجهد ڪجي. پلي ان ۾ ويهه يا ٽيهه سال لڳي وڃن. هر پس پشش اهڙي جدوجهد ڪامياب ٿيندي ۽ قائم رهندي. باقي سگهي اليڪشني جدوجهد ڪامياب به ٿئي ته به ان جو کٽيو عوام دشمن ڦري کڻي ويندا.“

لاطيني آمريڪا ۾ ٻنهي ڳالهين آزمايون ويون آهن.

Gul Hayat Institute

هڪڙو مثال ڪيوبا جو آهي. ٻيو چلي جو آهي.
ڪيوبا وارن انقلابي وطن دوستن هٿيار بند عوامي جنگ
ذريعي سامراجي دلال زميندارن ۽ سرمائيدارن جو تختو
اونڌو ڪيو. چلي وارن چونڊن ذريعي زمينداري
قوم دشمن راڄ جو انت آندو. ڪيوبا تي آمريڪا حملا
ڪيا، اندريون بغاوتون ٿيون، ناڪہ بندي ٿي، سندن
اَنُ پاڻي بند ڪيو ويو. پر همراهہ اڳي کان بہ اڳرا
آهن. چلي وارن ويچارن صلح سانت سان وڏي سٺاڪٽ
ڪري جمهوري جدوجهد هلائي، اخبارون ڪڍيون،
هڙتالون ڪرايون، عوامي مظاهرا ۽ جلسا ڪرايا، ووٽ
اليڪشن کٽيائون، سڄي دنيا ۾ ڪهرون مبارڪون ملي
ويون تہ ڏسو چلي وارن سواءِ ڪنهن هڏ جو ڪي
جي انقلاب آڻي ڏيکاريو. پر تازو سامراجين جي دلال
زميندارن ۽ سرمائيدارن جي فوج اوچتو حملو ڪري چلي
جي انقلابي صدر صاحب کي شهيد ڪري ڇڏيو.
انقلابين کي گولي گولي ماري ڇڏيائون. هن وقت سڄو
چلي رت ۾ وهنجي پيو آهي. جنهن رتو ڇاڻ کان
چلي وارا انقلابي ويچارا پڪا ٿي سامهون آيا. شايد
جيڪڏهن اول ٽرسي ڪري ڏنڊو کڻن ها تہ هينئر
دشمن کين مردار ڪري ماري ڪين سگهي ها.

انقلابي ڏاها سچا هئا. حڪومت جي معنيٰ آهي
هڪڙن طبقن جو ٻين طبقن مٿان ڏنڊي جو راڄ. هر
حڪومت ڪنهن نہ ڪنهن طبقي جي ...

Gul Hayat Institute

ڊڪٽيٽرشپ آهي. پوءِ ڀلي ڪٿي ان تي جمهوريت جو مخملي غلاف چڙهيل هجي، زهر جو علاج زهر آهي. ڏنڊي کي ڏنڊو کپندو. فقط ووٽن جي ڪاغذي چٽڪمن وسيلي اڏيل حڪومت ڪاغذ جو گهر آهي. اهو ڏنڊي جي سٽ جهلي ڪونه سگهندو. انقلاب معنيٰ سڀ کان پهرين دشمن جي حڪومتي مشينري يعني فوج، پوليس ۽ ڪامورا شاهيءَ کي ڪچلي ختم ڪري، پنهنجي فوج، پنهنجي پوليس، پنهنجي انتظامي مشينري قائم ڪرڻ. ان کان سواءِ قومن جي تقدير بدلجي سو ناممڪن آهي. چاهي جي قوم دشمن ۽ سامراج پرست انقلاب هڪڙو پيرو وري دنيا جي انقلابي وطن دوستن کي اهو بنيادي سبق ياد ڏياريو آهي.

پنو ۽ اشتهار ڪٿان ملندا؟

پني ۽ اشتهار لاءِ پڪاريندي سال ٿي ويو آهي پر اڃا ڪو داد فرياد ڪونهي. اردوءَ جا فحاشي، تعصب ۽ نفرت ڦهلائيندڙ رسالا ۽ پريس پاڪستان جي اپوجهه عوام جا ڪروڙين اربين رپيا ڪمائي چٽ ڪري انهن جي خلاف ڪم ڪري رهيا آهن. پناهگير قلم فروش ڪمائي هاڻ ڪم ٿاٽن ٿا. سنڌي اخبارن ۽ رسالن کي لڪ جي هڪڙي پتي به نٿي ملي ۽ سموري جو سمورو پنو، سمورا سرڪاري ۽ خانگي اشتهار اردو وارن

کي ملن ٿا. اسين هڪ ٻيرو وري مطالبو ٿا ڪريون ته سيني سنڌي رسالن کي ڊڪليئريشن ڏنا وڃن، ٻنو ڏنو وڃي، اشتهار ڏنا وڃن، اهو اسان جو حق آهي. سنڌي قوم جو حق آهي.

[ماهوار ”تحريڪ“ - آڪٽوبر ١٩٧٣]

Gul Hayat Institute

"سنڌو ديش" اکر خلاف واويلا جي آڙ ۾ ننڍڙو ڀارت ڍاهڻ بند ڪريو.

جنگ ۾ حملو ڪندڙ فوجون ايڪ لاءِ دونهين جا گولا استعمال ڪنديون آهن، جن جي ڪري اڳين کي سامهون ڪونه پوندو ته سندس خلاف ڪهڙو گهات ٿيو ڪهڙجي. ڀارت ڪان آيل يا اتان ڪان موڪليل سازشي ٽولو "سنڌو ديش" خلاف واويلا مچائي ان جي آڙ ۾ چپ چاپ هڪڙو ننڍڙو "پناهگير پرديش" ٺهيو ٿاهي. اهو پرديش اصل ۾ هڪڙو ننڍڙو ڀارت هوندو. سڀ ڪم رٿيل آهي ۽ ڍاڪي ۾ ٿيو ٿئي. ٻهارين پڻ ڍاڪا. پڻ پاڻ ۾ مليل ٽولا هڪڙا چون "ڪراچي صوبو ڪيو." ٻيا شريف ٿيو چون ته "نه، امان کي فقط ڪراچي شهر لاءِ شهري سهوليت مهيا ڪرڻ لاءِ اندروني اختياريون ڪپن." اهو ڍاڪو آهي "ڪراچيءَ کي کليل بندر ٺهرايو" چوٿون ڍاڪو آهي ته "ڪراچي ۾ دست اندازي نه ڪريو" پنجون آهي ته "ٻيلا امين آزاد ٿا ٿيون." روس ۽ ڀارت سان سنڌ جو ڪارو ٻاٽي. متو ڪري ڏيڻ جي بندوبست جون ڳالهيون ٿي رهيون آهن. روس، آمريڪا ۽ ڀارت کي چون "توهان جو صوبو ٿينداسون. پاڪستان ختم ڪري

ڏينداسون.“ روس کي چون ٿا، ”نهيل تکيل بندر ٿا ڏيون.“ آمريڪا کي چون ٿا ته ”توهان جا پڌا پانها تي رهنداسون.“ بلوچ سردارن کي اڳ ئي انجام ڏنو اٿن ته ”ڪراچي بلوچستان جي حوالي ٿا ڪريون.“ وٽن ڳالهيون هلائڻ وارن جي ڪوٽ ڪانهي. ساڳي گهر جو هڪڙو ڀاتي دهلي ۾ ”مها پارٽي“ ٺيو ويٺو آهي. ته ٻيو لنڊن ۾ ”انگريز“ ٿيو ويٺو آهي. ٽيون واشنگٽن ۾ آمريڪا جا ڪن پيو ڳائي ته چوٿون ماسڪو ۾ ”مها انقلابي“ ٿيو ويٺو آهي. پنجون پيڪنگ ۾ ”ثقافتي انقلاب“ جو قصيدو پيو پڙهي. سرڪار کي ”سنڌو ديش“ وارن کي ڪاٽ ۾ وجهڻ، بلوچن جو ڪوس ڪرڻ جو ڪم سونپي ڪيس اوڏانهن سنهن ڏيئي هي پنهنجي ڪم کي لڳا پيا آهن. سنڌي عوام جو مطالبو آهي ته هاڻي ”سنڌو ديش“ جي اکر کي ڪافي استعمال ڪيو ويو آهي. هاڻ نئين پارٽي صوبي ”پناهگير پرديش“ ناهڻ وارن جي به ڪجهه خبر وٺو. ته قصو ڪٿي پهچائي ڇڏيو اٿن.

اڃا ته پاڻ به سوچيون!

اسان سنڌين ۾ به اخلاقي جرات هئڻ گهرجي ته پنهنجي ڪم جي ڍنگ تي ٻيهر غور ڪريون. سگهون سگهجي ۾ نٿيون ته هٿون. اهو چوڻ ڪافي ناهي ته اسان سنڌ تي ساهه ٿا ڇڏيون. ساهه به ڪنهن حساب

ڪتاب، ڪٿهن رمز، ڪٿهن ڏاهپ، ڪٿهن رستي سان ڏيو ته سنڌ کي فائدو رسندو. نه ته نادان دوست کان دانا دشمن ڀلو. عام قانون جو اصول آهي ”جوڳي خبرداريءَ ۽ احتياط کان سواءِ ڪيل ڪم ايڪ نتيجي وارو ڪم نه ليکبو.“ سنڌي وڏڙا به چئي ويا آهن ته ”ليکو پڌي پوءِ لٺ هڻجي“ — ”اهو سون ئي گهوريو جو ڪن چني.“

اسان کي گهڻي غور ڪرڻ کان پوءِ به سمجهه ۾ نٿو اچي ته سنڌ جي سنڌي ناليءَ ۾ ڪهڙي خرابي آهي جو ان کي هرويرو مٽائي هندي نالو ڏيڻي ”سندو ديش“ ڪريون. ڇا سنڌي عوام کي سنڌ بدران ”سندو ديش“ جو نالو وڻندو؟ اسين پڇون ٿا ته آخر سنڌي ٿيڻ ۾ ڪهڙو عيب آهي جو نالو مٽائي ”سندو ديشي“ ٿيون. خاص ڪري سنڌ ۾ محترم جي ايم سيد ۽ سندس نمائندو جناب ظفر علي شاهه پڻ لکت ۾ چئي چڪا آهن ته ”سندو ديش جو مطلب ساڳيو سنڌ آهي، ٻيو ڪجهه به نه.“ ننڍڙن ٻارن کي هڪدم وڏو ٿيڻ جو شوق هوندو آهي. اهو شوق پورو ڪرڻ لاءِ هو وڏن جا سانگ رچائيندا آهن: ڪوڙ ڳچاڻيءَ ۾ ٻڌيءَ، ماهه ٿيندا آهن، گڏيون پرڻائيندا آهن، چور، پوليس وارا ۽ بادشاهه ٿيندا آهن.

ڪڏهن ڪڏهن ڪمزور طبقن يا قومن جا ماڻهو به اهي سانگ ڪندا آهن ۽ ڪوڙ ڳچاڻيءَ جا وڏا ۽

Gul Hayat Institute

شاندار ڪارناما ڪندا آهن. ٻارن کي ڏسي ته هر ڪو پيو کلندو آهي. ٻن قومن کي اهڙو سانگ اڪثر ڳچيءَ ۾ پئجي ويندو آهي.

بنگالي پاڪستان ۾ اڪثريت ۾ هئا. پنجابي پناهگير زميندار، سرمائيدار سامراجين ۽ سندن فوج کان هزار ميل ٽڙيل هئا. وچ ۾ سمنڊ ۽ ڀارت هئا. ڪين ظلم خلاف منظم قومي جدوجهد جو تاريخي تجربو هو. مڙس ماڻهو وچين طبقو هو. منظم ۽ مجاهد قومي جماعتون ۽ تنظيمون هيون. وطن سان وفادار دانشور ۽ ملازم طبقو هو. پنهنجي فوج هئين ته به پڇاڙيءَ تائين ڇپائون پئي ته ”اسان کي خودمختياري کپي. اسان کي الڳ ملڪ ڏهڻو ڪونهي.“ مجيب آخري دفعي قيد ٿيڻ تائين به ”بنگلا ديش“ جي پڙڪ ٻاهر ڪانه ڪڍي. ان کان پوءِ به ڪيئن لکين ماڻهو قربان ڪرڻا پيا. رت ۾ وهنجڻو پيو. ڀارت نو مهينا گهوڙا ڪئي ۽ تياري ڪئي. تنهن کان پوءِ به وڏو جنگ ڻ ٿيو. راڄ گڏ ٿيا. آمريڪي ۽ روسي بحري ٻيڙا حرڪت ۾ آيا. ذري گهٽ جنگ عظيم ٿيڻ واري هئي. تڏهن مس مس وڃي ”بنگلا ديش“ ٺهيو، ۽ بنگالين جي لئي ٽي وئي.

اسان جي ۽ بنگالين جي جاگرافيائي، تاريخي، سماجي ۽ سياسي حالتن ۾ زمين آسمان جو فرق آهي. اسين

Gul Hayat Institute

جيڪڏهن چاهيون ته به هنن حالتن ۾ في الحال بنگله ديش وارن سان ذڪر ڪري نٿا سگهون ۽ اسان جي اڇي دل تي ته اسان جي به هڪدم بنگالين جهڙي لڳي ٿي. وڌيڪ نه ته به اسين ڪرڙ پچائيءَ ۾ ساڻن ذڪر ڪري وٺون. تنهنڪري اسان هڪدم ”سنڌو ديش“ جو اعلان ڪري ڇڏيو. ۽ بنگالين ڏير ڪئي. سورو ڪم تيار ڪري پوءِ نعرو هنيائون. اسين انهن کان گوءِ کڻي وياسون. اسان تياري پياريءَ جي ڪان ڪانه ڪري ۽ هڪدم چوٽ ۾ پنهنجو نعرو هڻي ڇڏيوسين. واه! واه! ٿي ويئي. اخبارن ۾ بيان آيا. فوٽا ڇپيا. نعرا لڳا. اسين ڪوڙ ڪوڙ ۾ هڪڙي عظيم قوم جا ”عظيم مجاهد سورما“ ٿي وياسين. هو ’بنگله ديشي بهادر‘ ته اسين ’سنڌو ديشي سورما‘.

مطلب ته اسان پنهنجو نالو دنيا جي سورهن ۽ سرفروش قومن جي لسٽ ۾ لکائي ڇڏيو ’ري ڪٿئي، ري وٺئي، پاڻ سيجڙي پيئي‘! اهڙيءَ ريت اسان جو ڪم ٿي ويو. اسين پنهنجا نعرا هڻي، ڪم لاهي هاڻ ڪڇي چڙهي اچي گهر سکي ٿيا آهيون. اسان جو ڪم ٿيو. پر دشمن جو به ڪم ٿي ويو. سنڌ دشمن ڪي چڱيءَ طرح خبر آهي ته همراه في الحال رڳو وات جي لسٽ پيا وٺن. هو چاڻن ٿا ته جن ڪي اهڙا خطرناڪ ۽ ڪئن ڪم ڪرڻا هوندا آهن سي پريس بيان ذريعي جهان ۾ پڙها ڪونه ڳوهائيندا آهن ۽ دشمن ڪي اڳوات

خبردار ڪري ڪيس مڪمل تياريءَ جو موقعو ڪونہ ڏيندا آهن. ڳائڻ وارا اهي سٽون ٽڙ ۾ ڳائيندا آهن:

آيل آن نہ وسهان هنجون جي هارين،
آليو آب اکين ۾ ڏيہہ کي ڏيکارين،
سڄڻ جي سارين سي نہ ڪي روڻ نہ ڇوڻ ڪي.

پر دشمن کي تہ پنهنجي ڦرات ۽ ڌاڙن تي پردو وجهڻ لاءِ پل کپندا هئا. هنن هڪدم رڙ ڪري ڪٿي سچي سنڌي قوم کي نڙيءَ ۾ هٿ وڌو آهي، جي "خبردار! اب کهاں بچ کر جاسکتے هو!" "سنڌو-ديش" جي اکر کي گهڻي ۾ ٻوڙهي وانگر وجهي ڪٿي ڦيرايو اٿن. هنن اڪثر سنڌين جو ٻوٽ بند ڪرائڻ لاءِ وهڻ ٺٺي ولوڙيا. ڪڏهن ڏاهر ۽ محمد بن قاسم کي قبر مان پٽي اٿاريائون، تہ ڪڏهن پارٽي سازشون پٽي ايجاد ڪيائون. انڌو گهري الله ڪان هڪڙي اک، هنن کي پٽي ملي ويون. هاڻ وٽين سي ڌاڙا هڻن، وٽين سو ملڪ پينگڪا ڪن، وٽين سي قلام ڪرائين. مجال جو اسين ڪجهي سگهون! جيڪو ڪجهي سو "سنڌو ديشي" ڏي اخبار ۾، هڻ ڪاٽ پرا سياسي ميٽنگون، جلسا جلوس تہ پري رهيا رڳو 'لطيف جو ڏينهن' بہ نٿا ملهائي سگهون. جلسو ٿيو ناهي تہ پناهگير نقلي ترقي پسندن سان پاڙهيل پر چار سورما اچي لڪاءُ ڪندا. "تنهنجو ديش منهنجو ديش، سنڌو ديش". سرڪار نامدار کي بهانو مليو، هيراه پيا

Gul Hayat Institute

ڪاٽ ۾، لطيف جو جلسو ٿيو ختم!

هاڻ ته چار سنڌي پاڻ ۾ گڏ ويهي چانهن جو ڪوپ به ڪي نٿا سگهون نه ته پئي ڏينهن پريس ۾ ايندو ته "سنڌو ديشي ڪمان ڪا چار روزه اجلاس۔ ختم .... پارٽي نمائندون ڪي شرڪت .... بغاوت ڪي تاريخ مقرر هوگئي .... عنقريب مهاجرون پنجابيون ڪا قتل عام شروع ڪيا جائيگا ...." ٿئين ڏينهن اچي سرڪاري وارنٽ نڪاڻ ڪندو ۽ راڄ سڄو ڪاٽ ۾ هوندو. ظاهر آهي ته اسان جي اها نيت ڪانهه هئي. پر عملي طرح "سنڌو ديش" جو اڪر في الحال ڪم ئي سنڌين جو گلو گهٽڻ جو ٿو ڏئي. پنجابي ۽ غيرسنڌي سازشين جو سڀ کان سازشي دماغ به سنڌين جي مُرلي بند ڪرائڻ لاءِ هن کان وڌيڪ ڪو ٻيو نسخو مشڪل ايجاد ڪري سگهي ها. درحقيقت جي سچ پچ "سنڌو ديش" قائم ٿيڻ جو ڪنهن کي انديشو هجي ها ته "سنڌو ديش" جي امڪان کي ڪچيءَ ۾ ئي ختم ڪرڻ جو هن کان وڌيڪ ٻيو ڪامياب طريقو ڪهڙو آهي جو ان بابت ڪچيءَ ۾ ئي ووءِ ووءِ ڪري دنيا جهان ۾ ان جون پڪارون وجهي ان ڳالهه کي روڪڻ ۽ ڪچيءَ ۾ ئي ڪچلائڻ جو بندوبست ڪري ڇڏجي. جو ته دشمن کي ٻيل ڏيڻ کان سواءِ، "جيئي سنڌ" جي محبل ۽ گڏيل قومي پليٽ فارم تي سڄي سنڌ کي وري متحد ڪجي، جو نه پهچي جائز

ھن ۾ آزاديءَ لاءِ جدوجھد کي ٽئين سر تيز ڪجي،
ڇو نہ ٽئين سر قومي صف بندي ڪجي ۽ ڏاھپ ۽
دانائيءَ سان اڳتي وڌجي؟ ڇو نہ ھڪڙي نئين
پارٽي ٺاھي بدران سڄي قوم کي پاڻ سان وٺي ھلجي.
پس پيش بہ تہ ڪم اھو ٿي ڪامياب ٿيندو، جنھن ۾
سڄي قوم شامل ھوندي. پس پيش جيڪا ڳالھہ سڄي
قوم گھرندي ان کي ڪير روڪي سگھندو؟ اھا ڳالھہ
تہ ھونئن بہ صاف پڌري آھي تہ دنيا ۾ ڪوبہ قانون،
ڪوبہ دستور، ڪابہ فوج ھن دور ۾ قومن کي زبردستيءَ،
حرامپائي سان ڪنھن ٻئي جو غلام رکي نٿي سگھي.
قومون فقط انصاف ۽ سچي برادريءَ جي بنياد تي ئي
گڏ رھي سگھن ٿيون. زور جي ماڻٽي وارا زمانا ويا
۽ وري نہ ايندا. اھا ڳالھہ صاف پڌري آھي جيڪو اھا
نٿو سمجھي سو يا تہ بدمعاش آھي يا احمق. ان حالت
۾ پاڙيءَ کان اڳ ڪپڙا لاھي، اجايو پاڻ کي ڏنبو
ڪرڻ ۽ خوامخواه دشمن کي ٻڌل ڏيڻ جو ڪھڙو
ضرور؟ اچو تہ وري بہ سوچيون.

اشوڪ سنڌي گم، مظفر پارٽي موچون!

اشوڪ سنڌي گم آھي، پوليس چوي ٿي ”ڊي ايس پي
جي آفيس مان رات جو پڇي پارت ھليو ويو آھي.“ پوليس
کي پھريون تہ ڪشف ٿيو ھوندو، پيو پا ڪيس ھٽ
سان پارت جو بارٻر ٽپايو ھوندو يا ٽيو پارٽ سرڪار

کان پيدا ڪرائي هونداؤن ته ”برابر بهتو“ چوڻون پيا وري اٿي وچي ڪيس جيترو ڏسي آيا هوندا. پنهنجي ڳالهه تي ٽڪي سگهي. جيستائين پوليس انهن چئن ڳالهين سان هڪڙي ڳالهه تي هٽ رکي، تيستائين ماڻهو چوندا رهندا ته ”اشوڪ سنڌي کي پوليس عذاب ڏيئي، ڇيڇلائي ماري سندس لاش گم ڪري ڇڏيو آهي.

پئي پاسي پارٽ کان آيل نواب مظفر جنهن کي پڙوسين ته سرڪار نامدار ريجهائي ريجهائي، سندس وات مٺو ڪرائي، مات ڪرائي آهي سو هاڻ ڪاٿي پئي، اوڳرائي ڏئي، وري شروع ٿي ويو آهي.

اشوڪ سنڌي پنج هزار سالن کان سنڌ ۽ پاڪستان وطن جو رهندڙ هو. ان کي پاڪستان ڇڏي پارت پڄڻ وڃڻ لاءِ ڪهڙو سبب ٿي سگهي ٿو؟ پارت جي آکير ته نواب مظفر کي لڳڻ گهرجي ها جو پارت کان آيل آهي. جي پارٽي شهرن پويان لکنوي، دهلي، رامپوري سڏائڻ ۾ حرج ڪونهي ته، انهن حضرات کي گڏجي سنڌي هڪڙي اڪر ۾ پارٽي سڏجي سگهجي ٿو. انهيءَ حساب سان اشوڪ سنڌيءَ بدران مظفر پارٽي پارت پڄي وڃي ها ته ڳالهه سمجهه ۾ اچي ها. اشوڪ سنڌيءَ جو پارت پڄڻ سمجهه ۾ نٿو اچي. سنڌ دشمن ٽولو سنڌ کي ”پناهگير پرديش“ بنائڻ لاءِ ڪئين اسڪيمون هلائي رهيو آهي. هڪڙي اسڪيم آهي سنڌين جي آبادي گهٽائڻ ۽ غير سنڌين جي آبادي وڌائڻ جي. سنڌ ۾

رهندڙ پنجابين ۽ پٺاڻن جا ٻه پاڻ وارث بڻيا آهن. بلوچن کي چون ٿا ته "اوهان سنڌي ناهيو" باقي رهيا غير بلوچ سنڌي. انهن جو تعداد گهٽائڻ لاءِ وٽ واٺان ۾ لڳا پيا آهن ته "هندو سنڌ مان ڪيو." ٻي طرف "پارٽي ۽ بنگلا ديشي بهاري سنڌ تي مڙهيو." مطلب سنڌي ڪيو. پناهگير آئيو. پوليس ۾ سنڌي آهن. تن کي ماڻهو مارڻ ۽ رشوتن وٺڻ کان واندڪائي ڪانهي جو سوچين ته دشمن جي چال ڇا آهي. پيا آهن پيا. ٻني تي اهڙا وجهه پيا ڳولين ته مفت ۾ غازي ٿيون ۽ سنڌين جو ٻه گهر مسيت ڪريون.

هي سوال اشوڪ جي غائب ٿيڻ جو ڪونهي. سنڌين جي غائب ٿيڻ جو آهي. اڄ اشوڪ سنڌي غائب آهي. سڀاڻي پيا سنڌي غائب ڪيا ويندا. ڪن جو ڏس پارت طرف ڏيندا ته ڪن جو روس، چين ۽ افغانستان ڏانهن، واٽيا پڇائي پوءِ مُسلا پڇائيندا. تان جو ڪنهن ڏينهن پوليس اعلان ڪندي ته "جي ايم سيد جيل ٽوڙي درياه ٽپي دهليءَ اڏامي ويو، رسول بخش پليجو چين يا روس ويو. ٻيا سنڌي آمريڪا ويا، اياز جو انگلنڊ ۾ ڏس آهي." هيءَ معمولي ڳالهه ڪانهي. سنڌ جي وجود جو سوال آهي. جيستائين پيو قطعي ثبوت نٿو پيش ڪيو وڃي، تيستائين هي واقعو پڇڻ جو نه پر وحشيانه قتل جو واقعو سمجهڻو پوندو. واسطيدار عملدارن ڪه گرفتاري ڪري مٿن قتل جو مقدمو هلائڻو

هوندو، اشوڪ کي واڳيو ڇڏي، ٻارت موڪلي، سنڌي قوم جي اکين ۾ ڌوڙ ڏئي وجهي سگهجي. اشوڪ سنڌي جي سڄي سنڌي قوم وارث آهي. قومون پنهنجن ٻچن بابت اهڙا واهيات بيان ٻڌڻ لاءِ تيار نه ٿينديون آهن. هن قوم کي سولي ۽ معقول سمجهاڻي گهرجي.

[ماهوار ”تحريڪ“ — نومبر ١٩٧٣]

Gul Hayat Institute

نئون قانون

ڪجهہ وقت اڳ عوام سان انجام ڪيو ويو هو تہ ”ڳوڙهي پراڻي پاڪستان جي جاءِ تي هڪ نئون پاڪستان بڻايو ويندو؟“ اهو نئون پاڪستان ڪهڙو هوندو؟ تنهن بابت عوام کي قسمين قسمين اميدون ۽ انديشا هئا. ڪن کي اميد هئي تہ عوام دشمن قوتون، اسلام ۽ نظريہ پاڪستان جي آڙ ۾ ٢٦ سالن کان پاڪستان تي جيڪو ڦرلٽ، مڪر ۽ بدمعاشيءَ جو نظريو مڙهيو هو، جنهن کان بيزار ٿي ڪروڙين بنگالي مسلمان دانهون ڪري، پاڪستان کان ڇڄي ويا سو ختم ڪيو ويندو. باقي رهيل پاڪستان جون ڦريل ۽ ڦرجندڙ ڌريون بہ بنگالين وانگر دانهون ڪري ڇڄڻ جون واهون نہ ڳولين، انهيءَ لاءِ سائن وهنوار ڪيو ويندو ۽ سندن گهر جي نپڙن تي سندن حق تسليم ڪيو ويندو. اهو فقط تڏهن ممڪن هو، جڏهن پاڪستان جي نالي ۾ ڌاڙن هڻندڙن جي گس بند ڪرڻ لاءِ سنورين ڌرين جي قومي وجود کي تسليم ڪري، ڪين پنهنجي گهر جو ڌڻي ڪري، قبول ڪيو وڃي. ڪن سمجهيو ٿي تہ بنگال جي دردناڪ واقعي مان سبق سکي، اهڙي صحيح ۽ سمجهداريءَ

وارو ڪس ورتو ويندو. شروع ۾ صوبائي خودمختاري ملڻ بابت، جيڪي ڳالهيون ڪيون ويون، تن مان ائين ٿي نظر آيو ڄڻ ته پاڪستان آهستي آهستي انهيءَ صحيح رخ ۽ طرف ڏانهن وڌي رهيو آهي. پر سنت ٿي آهي اميدون ناڪام ٿينديون نظر آيون: ڀريائين نئين دستور ۾ قومي تضادن کي تسليم ڪرڻ جي ڳالهه، لنوائي ڇڏي ويئي. هاڻ هڪ آرڊيننس ذريعي پاڪستان اندر ڌار ڌار قومن جي وجود تسليم ڪرڻ کي باقاعدي هڪ قانوني ڏوهه ٺهرائي ڇڏيو ويو آهي. اها بندش پڻ اکرن ۾ وڌي ويئي آهي. پر ان جا خراب نتيجا پڻ اکرن ۾ بيان ٿي نه سگهندا. اسان سنڌي اها دعويٰ ڪندا رهيا آهيون ته 'سنڌ جون زمينون، درياهه، ڪڌر جا وسيلا، مال ملڪيتون، ٻولي، ثقافت ۽ ٻيون سڀ پياريون ۽ قيمتي شيون ۽ ڳالهيون اسان جي ملڪيت آهن. انهن تي اسان جو ئي حق آهي. اهو اسان جو ابائو ورثو آهي. ٻئي ڪنهن کي به حق ڪونهي، جو اسان کي انهن کان محروم ڪري.' اها دعويٰ اسين انهيءَ ڪري ڪندا آيا آهيون ۽ انهيءَ ڪري، ڪري سگهيا آهيون، جو اسان جو اهو ويساهه ۽ اسان جي اها دعويٰ پڻ رهي آهي ته 'اسين هڪ تاريخي قوم آهيون.' هاڻ قانون جي هنن پڻ سٽن ۾ اسان جي انهيءَ دعويٰ کي غلط، باطل ۽ خلاف قانون ٺهرايو ويو آهي.

Gul Hayat Institute

اوهين آهيو ڪير؟

موجوده صورتحال هيءَ آهي ته هاڻ جيڪڏهن اسين چئون ٿا ته ”اسان جون ڦلائيون زمينون، ڦلاڻا گذر جا وسيلا ۽ ڦلاڻا حق اسان کي موٽائي ڏيو، ته اڳيلو هڪدم اسان کان سوال پڇندو ته ”اوهين آهيو ڪير؟“ جي چئون ٿا ته ”اسين سنڌي قوم آهيون“ ته داد فرياد بجاءِ خود، سڏا ڪاٺ ۾ هنيا ويندا اسين. نتيجو اهو نڪرندو، جو اسين پنهنجي ڪنهن به ٽپڙ ڏڙيءَ لاءِ ڪا دعويٰ ڪري يا ڪو حق جتائي نه سگهنداسون. اهڙيءَ ريت سنڌ جي ڌرتيءَ ۽ ان جي سورهن نعمتن ۽ ملڪتين تان اسان جا حق واسطا ۽ ججهون زد ۽ باطل ٺهرايون ويون آهن. اسان جو سنڌ ڌرتيءَ بابت تاريخي رڪارڊ ۾ پيل ڪاٽو، قلم جي هڪڙيءَ ليڪ سان ختم ڪيو ويو آهي. اسان جي ڌرتيءَ ۾ اسان جي گهر جي ٽپڙن تي جيڪي بس ناجائز قبضا، جدڌخليون، ڦريون ۽ ڌاڙا هيستائين لڳي چڪا آهن، سي هن قانون سبب سڀ جائز ۽ قانوني صورت اختيار ڪري ويا آهن. جو ته هاڻ انهن ڏوهن بابت اسين ڪا به داهن ڪوڪ ڪرڻ کان خارج ٺهرائجي چڪا آهيون.

قانوني مال غنيمت!

هن قانون موجب سنڌ جو مال ۽ سنڌس ٽپڙ مڃي جڳ لاءِ مال غنيمت ٺهرايا ويا آهن. نه رڳو هتي پاڪستان ۾ رهندڙ ڪو به ماڻهو پاڻ کي پاڪستاني

سنڌي، اُن مان جيڪي ڀڄائي سگهي، سو ڀڄائي سگهي ٿو. پر ڪو لنڊن، ڪئناڊا، آفريڪا يا ڀارت ۾ رهندڙ ماڻهو به ٻهارين والڳر ٻاڻ ڪي مسلمان ۽ پاڪستاني سڏائي، پاڪستان تي پنهنجو حق ڄڪائي، سنڌ جي ڪنهن به زمين ۽ گهر جي ڪنهن به وسيلي تي قبضو ڪري سگهي ٿو. جيڪو به اعتراض ڪندو تنهن کي هن آرڊيننس موجب ڏوهاري ڳهرائي، وٽ سٽ ڏيئي مجرم ثابت ڪري سگهجي ٿو.

مطلب ته هزارين سالن کان وٺي اڄ تائين، اسين دودي، هوشو، هيمون مائي بختاور ۽ لطيف جي نقش قدم تي هلندي، پنهنجي اباڻي ورثي بچائڻ لاءِ جيڪا جدوجهد ڪندا رهيا آهيون، سا پاڪستان جي هن چوويهين سال ۾ قانوني طرح ناجائز ۽ خلاف قانون ٺهرائي ويئي آهي.

هيءُ آرڊيننس، خاص ڪري اُن جو قوميتن کي غير قانوني ٺهرائڻ وارو حصو، پاڪستان لاءِ هرگز فائديمند ثابت نه ٿيندو. هيءُ آرڊيننس پاڪستان جي قومي مسئلي جو نه رڳو صحيح حل ناهي، پر بلڪل غلط ۽ قطعي نقصانڪار حل آهي. اهو رواجي عقل، تاريخي ۽ جاگرافيائي حقيقتن جي به سراسر خلاف آهي. مثال طور هن قانون موجب هتان کان هزارين ميل پري هندستان جي هُن چيڙي وارو بهاري يا يارني مسلمان ڪلوڙ سڏائي جيڪڏهن ڪٿان گهڙي ڏيئي، بارڊر ٽپي، اوچتو

Gul Hayat Institute

هتي اچي نه ڪري ته، هتي قدم رکڻ شرط اهو ڪلوو ۽
منڇر ڍنڍ تي صدين کان بکن ڏکن ۾ رهندڙ ڪابگل
مهاڻو ٿي ويا پاڻ ۾ هڪ قوم! باقي ڪانگل ۽ سندس
صدين جا پاڙيسري مهاڻا، ڪوسا، خاصخيلي، رند، سما
سي پاڻ ۾ ڪجهه به ڪونه ٿيا! گهڻو گهڻو ٿيا
ڏناڻون ته ٿيا پاڪستاني!

سوال آهي ته قومن کي بچائڻ ۽ مضبوط ڪرڻ لاءِ قومن
جي وجودن کي ختم ڪرڻ فائدي وارو ۽ ضروري آهي
يا پاڻ انهن کي تسليم ڪري هر هڪ کي پنهنجو
جائز حق ڏيارڻ فائدي وارو ۽ ضروري آهي؟ دنيا جي
ٻن عظيم ۽ مضبوط ملڪن روس ۽ چين جو مثال وٺو!
روس ۾ سرڪاري طرح سؤ کان مٿي قومن جي
وجود کي تسليم ڪيو ويو آهي. کين قانوني ۽
دستوري حق ڏنو ويو آهي ته 'جڏهن چاهين، تڏهن
گڏيل سوويت سرڪار کان الڳ ٿي وڃن!' ڪي
ايڏيون ته ننڍڙيون قوميتون به تسليم ٿيل آهن، جو
انهن جي آبادي اسان جي تعلقي يا ضلعي جيتري به
مس ٿيندي! انهن کي به انهي جدا علائقي جو وارث
تسليم ڪيو ويو آهي. چين ۾ غير چيني قوميتون نالي
ماتر ۽ اٽي ۾ لوڻ برابر آهن. اهي اڪثر جبلن جي
جهڏن ۾ رهندڙ قبائلي آهن. ڪن ته جبلن ۽ ٻيلن
کان ٻاهر واري دنيا ڏٺي ته ڇا ٻڌي به ڪانهي. پر
چيني سرڪار انهن کي جبلن، ٻيلن ۽ پٽن مان ڳولي

Gul Hayat Institute

ورهائي ڪري پنهنجا خودمختيار صوبا، علائقا ۽ ضل
ڏنا ويا آهن. ڪٿي ڪٿي ته خودمختيار تعلقا به ڏنا ويا آهن
مائوزي تونگ جو سرڪاري لقب آهي ”چين جي مينه
قوميتن جو اڳواڻ“ هو چين جي عظمت جو هڪڙو ڪارڻ
اهو ٿو ٻڌائي ته ”چين جي سمورين قوميتن جي وچ ۾
اتحاد مضبوط آهي.“ روس ۽ چين اهڙي قوميتن کي
به قومي خودمختياري ڏني آهي. جن وٽ پنهنجي
الف ب به ڪانه هئي. انهن کي الف ب ڏيئي پڙهائي
ماڻهو ڪري، کين ٻڌايو ويو آهي ته اوهين هڪ
الڳ قوميت آهيو. هي اوهان جو الڳ قومي علائقو
آهي. ان تي ڀرپائين اوهان جو حق آهي!“

چا ان ڪري روس ۽ چين ڪمزور ٿيا آهن؟ کين
ٻکهڙ ڪاٽي ويا آهن؟ هو دنيا جي ڪئن ڪان ڪين
آفتن ۽ عذابن مان لنگهيا آهن ۽ سندن وار به ونگو
نه ٿيو آهي. ڇو؟ ڇو ته هنن تاريخي حقيقتون، تسليم
ڪيون. انهن کان ڀڳا ڪونه. هنن بي ايماني نه ڪئي،
سچائيءَ کان ڪم ورتائون. اڄ ان سچائيءَ جو بدلو
کين ملي پيو.

ٻئي طرف انگريز، فرينچ، ڊچ ۽ ٻين سامراجين
ايشيا، آفريڪا جي عظيم قومن جا نالا ميساري، کين
”ديسي“ سڏيو. ڪن ته مورڳو آفريڪا ۽ ايشيائي
قومن کي چيو ته ”اوهين فرينچ آهيو. يورپي آهيو.
اوهان آفريڪي، ايشيائي ناهيو.“ پوءِ؟ تاريخ ڇا ڪيو؟

Gul Hayat Institute

اڄ اهي هيٺ نات ۽ ڪوڙ جا ڪوٽ ڪٿي آهن؟ اڄ عظيم قومون پوري به دنيا ۾ اوچو ڳاٽ ڪريو بيٺيون هلن ۽ سامراجي ڪوڙن جي منڊن ۾ ڊوڙ ٻنجي ويٺي آهي ۽ هو لاچار سچ کي تسليم ڪريو، پيون پوليون پيا پولين. تاريخي سچائين جي سچ کي ترڪيءَ هيٺان لڪائڻ جي ڪوشش هميشه اجائي ثابت ٿي آهي. عقل جي ڳالهه اها آهي ته پاڪستان ۾ تاريخي سچائين کان ڪوهيون ڏيڻ ۽ قانوني ڦندن جي واريءَ ۾ شترمرغ وانگر منهن لڪائڻ جي پاليسي ترڪ ڪئي وڃي. اهڙن اٽڪلن سٽڪلن مان چوڌري غلام محمد، چوڌري محمد علي، اسڪندر مرزا، ايوب، يحيٰ، مودوديءَ کي ڪهڙو هٿ حاصل ٿيو، جو هاڻي حاصل ٿيندو؟ اهي سڀ ڦلهيار ۾ ڦوڪون ثابت ٿيون. جيڪا ڳالهه جيئن هئي، تيئن وڃي بيٺي. ساڳيءَ طرح هاڻ به هن قسم جي قانوني حرفتن وسيلي عوام مان چالاڪي يا ڪدي ڪرڻ جي پاليسي به پس پيش آوين ناڪام ٿيندي.

جيڪڏهن يا سويل عوام هن آرڊيننس ۾ جيڪا رجعت پرست ۽ غير جمهوري ذهنيت سمايل آهي، تنهن کي چڱيءَ طرح سمجهي ويندا ۽ آهستي آهستي ان جي خلاف منظم ۽ بااصول جدوجهد هلائي، ان کي ناڪام بنائيندا. الهيءَ ڪري اسين پوري خلوص ۽ خيرخواهي سان مطالبو ٿا ڪريون ته هن بنيادي مسئلي تي ايوب خان

۽ مودوديءَ جي پٽ وٺڻ جي پاليسي ترڪ ڪري،
پاڪستان جي مظلوم ۽ ستايل عوام سان پوري ليڪي
۽ وهنوار ڪرڻ واري پاليسي اختيار ڪئي وڃي. انهيءَ
۾ ئي سينڌ جي عزت آهي. اها ئي پاڪستاني عوام
جي پڌيءَ، مضبوطيءَ ۽ ڀلائيءَ جي واٽ آهي. ٻي
واٽ فقط تفرقي، ڏُڦير ۽ فاشزم ڏانهن وٺي ويندي ۽
سينڌ کي تباهه ڪندي. اسان جي صلاح آهي
ته هن آرڊيننس جي قومن واري فقري تي پيهر ويچار
ڪيو وڃي ۽ قومي اسيمبلي ان ۾ گهربل ترميم
ڪري، قوميتن جي وجود تسليم ڪرڻ تان بندش
ڪڍي ڇڏي ڪري.

ڇهڪ!

هڪ طرف اسين پنهنجي سنڌي عوام کي ڪجهه
چوڻ چاهيون ٿا: اسان ڪان قوم سڏائڻ جو حق قانوني
طرح کسيو وڃي، سا ڪا معمولي ڳالهه ڪانهي. ا
ڪنهن سبب کان سواءِ ٿي نه ٿي سگهي. اسان ک
سبب اهو نظر اچي ٿو ته اسان باوجود چڱيءَ موچاري
شروعات ڪرڻ جي، هڪ قوم ٿي ليکجڻ بابت پنهنجي
دعوي عملي طرح ثابت ڪري ڪونه سگهيا آهيون
اسان کي تاريخ طرفان جيڪي گهڙيون عقل ۽ ڏاه
ڪان ڪم وٺي، ڪين محنت ڪري، پڌيءَ ۽ تنظ
ناهڻ لاءِ مليون هيون، سي اسان پاڻ پڏائڻ ، هڪ

جي ڳالهين ڪرڻ، خسيس ذاتي فائدن وٺڻ، ننڍڙن ٽولن ٺاهڻ ۽ عوام تي آڪڙ ڪرڻ تي زيان ڪري ڇڏيون. اڄ اسان وٽ چوطرف فقط ليڊر ئي ليڊر آهن- هاري ليڊر، شاگرد ليڊر، قومي ليڊر، ادبي ليڊر وغيره وغيره! پر هنيان ڪجهه به ڪونهي. نه نظريو، نه پٽدي ۽ نه تنظيم.

هي غير جمهوري آرڊيننس اسان جي لاءِ هڪڙو ڇهبڪ آهي. جيڪڏهن اهو ڇهبڪ کائي، اسان سجاڳ ٿيانسين ۽ پنهنجا فرائض پورا ڪياسون، ته ڇنبو ته اسان ڪئيو، هارايو ڪونه.

قومن جي زندگيءَ ۾ لاهيون چاڙهيون اينديون رهنديون آهن. هن عارضي شڪست سبب اسان کي هرگز مايوسي ٿيڻ نه کپي ۽ هٿيار ڦٽا ڪري، قوم کي ڳاريون ڏيئي، وري پنهنجي پيٽ پوچا جي ڌنڌي ۾ لڳي وڃڻ نه کپي. نڪي زالن وانگر سڪٿي ميڪ ميڪ ڪري پنهنجي محنت جو ماتم ڪرڻ کپي. اسان جيڪڏهن مڙس ماڻهو ٿي، حالتن جو مقابلو ڪيو ۽ پنهنجا فرض ادا ڪيا ته پوءِ هي عارضي مشڪلاتون يقيناً ختم ٿي وينديون ۽ وقت جي واڳ وري اسان جي هٿ ۾ اچي ويندي.

ڏونگر ڏکوين تي تپي ڪنڌين ڪره،
تون جي پهڻ پيپ جو ته لڳ به مغهنجا لوه.

مذهب جي آڙ ۾ سنڌين ۾ ويڇا نه وجهو!

پاڪستان جي دستور ۾ روءِ زمين جي انساني حقن جي تسليم ٿيل دستور موجب، هر سرڪار جي سڀني باشندن کي هڪجهڙيون ذميواريون ۽ هڪجهڙا حق حاصل هئڻ کپن. البت هيٺين ۽ ڪمزور ٽولن سان اها رعايت ڪري سگهجي ٿي ته کين سندن ڦاٽڻ لاءِ ڪي رعايتون ڏنيون وڃن جهڙوڪ: اليڪشن ۾ تعليمي سهوليتن ۽ نوڪرين وغيره ۾ خاص ڪوٽا وغيره.

پاڪستان جا ازلي دشمن سنڌين جي زور پچڻ ۽ کين پنهنجي گهر ۾ بي گهر بنائڻ لاءِ ڪئين ڪهاڻ گهڙيندا رهيا آهن. هندو سنڌي انهن سازشين جي سازش جو خاص ۽ دلپسند نشانو بڻي رهيا آهن. سنڌ جا ماڻهو انهيءَ سازش کي ناڪام بنائڻ لاءِ جدوجهد ڪندا رهيا آهن. تازو ميڊيڪل ڪاليجن ۾ داخلا لاءِ ڪرنائون مقرر ڪيون ويون آهن. ان ۾ هندو سنڌين لاءِ ڪوٽا مقرر ڪيون ويون آهن. ظاهري طرح اها سندن حقن جي حفاظت ڪرڻ لاءِ مٿن مهرباني ڪئي وئي آهي، پر ان مهربانيءَ جي آڙ ۾ حقيقت ۾ هڪڙي تمام وڏي بي انصافي لڪل آهي. هندو سنڌين کي ڪنهن به الڳ ڪوٽا جي گهر نه ڪئي آهي. الڳ ڪوٽا سان مهرباني ڪري پر مٿن ڇٽي آهي، اها ڇٽي انهن تي انهي ڪري وڌل نظر اچي ٿي، جو هو هندو آهن. مذهب

بي بنياد تي ڪٿهن ۽ پاڪستاني ڪي سندن جائز
حقن کان گهٽ حق ڏين، پاڪستان جي دستور موجب
ڏوهه آهي. اها ڏوهه جهڙي ڪارروائي فوراً بند ڪئي
وڃي. هندو سنڌين ۽ مسلمان سنڌين جي وچ ۾ زوري
پيدا ڪيل فرق ختم ڪيو وڃي، ۽ هندو سنڌيءَ کي
مسلمان سنڌيءَ جهڙا ۽ جيترا حق ڏيارڻا وڃن. اها زور
جي مرهيل مهرباني مونائي وڃي."

[ماهوار "تحريڪ" - ڊسمبر ١٩٧٣ع]

Gul Hayat Institute

نئون سال

اسان جي اُبھلي ۽ مستاني ڌرتيءَ خلا ۾ ترندي، نچندي، ڦيريون پائيندي، اُمندي لمندي پنھنجي سج کي ھڪڙو ٻيو ڦيرو ڏيئي ورتو.

اُنھيءَ ھڪڙي سال ۾ ڌرتيءَ تي الائي ڇا ڇا نہ ٿيو! الائي ڪيتريون ڌرتيون پنھنجن سجن جي چوڌاري ڦيريون پائيندي رھجي ويون! الائي ڪيترين ڌرتين جا سج ھميشہ لاءِ لھي ويا ۽ ڪائنات سندن اُبھلا ۽ مستانا ڦيرا ھميشہ ھميشہ لاءِ وسري ويا! انساني دلين جي جھان ۾ الائي ڇا ڇا ٿي گذريو، ھن ھڪڙي سال ۾، ھن ڌرتيءَ تي!

ھونئن ھي سال بہ اڳئين وانگر گذريو. ھن سال بہ سج پنھنجي ڌرتيءَ کي روشني، طاقت ۽ گرميءَ جا اٿاہ خزانا سوکڙيون ڪري ڏيندو رھيو. ھن سال بہ ڌرتيءَ ۽ ان جي حلالي ٻچن، گرمين، سردين، پوسائن، واچوڙن، بارشن ۽ طوفانن ۾ پورھيا ڪري دولتن جا انبار پيدا ڪيا. گھر، محل ۽ ماڙيون اڏيا. علم، ڄاڻ، سونھن، ايڪي ۽ پيار جا خزانا خلقيا. ھن سال بہ ڌرتيءَ جي حلالي ٻچن کي تنگيون، بکون، فاقا، گندگيون، بيماريون، بدصورتيون، نفرتون، بي‌عزتيون،

غلاميون، قيد، ڦاسيون، گوليون، بم ۽ راڪيٽ ڀلئه پيا. هن سال ۾ ترقي جي تارئيلن جاوا ڪيا. آڪڙيون ۽ خرمستيون، بدمعاشيون، دنگا فساد ۽ جنگيون ڪيون. مطلب ته هن سال ۾ اهو ئي ٿيو، جيڪو لکن سالن کان ٿيندو اچي، پر هن سال رڳو اهو نه ٿيو. ڪجهه ٻيو به ٿيو. هن سال سڄي دنيا جي حرام خورن ۽ بدمعاشن جي لٽ ڀردارن جي گهر ۾ گهوٽالو وڌيو. سندن اڳچيءَ ۾ عوام جي غصي ۽ انتقام جو ڦندو وجهي سوڙهو ٿيندو. سنڌ ۾ به ٻيو نه ته به سنڌي عوام قيمتي سبق پرايا. ڪچا گهڙا ڀڳي پچي پيا. هاڻي ٻڪن جي ضرورت محسوس پئي ٿئي. هاڻي فقط رت ڏين وارن، اورچ، سمجهو ۽ دانا مڙسن جو ڪم رهيو آهي، نه ڪنهن ڪائر وارن يا نادان، احمق، نمائشي ۽ چاڙي باز مڙسن جو.

نئون سال هڪ سان نوان رنگ لائيندو. نيون آسون، نيون آزمائشون، نيون ڪاميابيون، نوان چئلينج آڻيندو. عوام ضرور فاتح ٿيندو.

ٻه اکيائي ٻند ڪريو

نئين وزير اعليٰ اعلان ڪيو آهي ته "سنڌ ۾ رهندڙ سڀئي سنڌي آهن." ڪراچيءَ ۾ بار بار ٻاهيون ملميون، ماڻهو ماريا ويا، گوليون هليون، دڪان سڙيا، بئنڪون لٽيون، عليٰ اعلان هٿيار بند بغاوت ڪئي ويئي، سيني

باغين، ڦريون لٽيون ڪندڙن، ڌاڙا هڻندڙن ۽ ڀاڄيون ڏيندڙن کي بار بار جلد وري ڇوٽڪ ڇڏيو ويو. تازو نيو دفعو ماڻٽي علائقي ۾ بغاوت ٿي آهي ۽ نيو دفعو باغين ۽ مجرمن کي آزاد ڪيو ويو آهي. اُن حالت ۾ سنڌ جي ماڻهن کي خسيس ۽ ڪوڙن الزامن ۾ جيلن ۾ ساڙڻ ۽ ڳارڻ يا گهرن ۾ نظربند رکڻ، سنڌ جي مختلف ماڻهن ۾ فرق ڪرڻ ناهي ته ٻيو ڇاهي؟ سنڌي عوام جو مطالبو آهي ته سنڌي شاگردن، هارين، قومي ڪارڪنن ۽ ٻين مظلومن کي آزاد ڪيو وڃي. محترم جي ايم سيد تان پابنديون ختم ڪيون وڃن. سنڌي رسالن تان بندشون لاٿيون وڃن. سنڌ جي سمورن ماڻهن کي هڪ اک سان ڏٺو وڃي. ۽ ايڪائي بند ڪئي وڃي.

[ماهوار "تحريڪ" - جنوري ١٩٨٣ع].

اهو ڏينهن به ايندو!

”تحريڪ“ پنهنجي عقل ۽ سمجهه آهر سنڌي عوام جي خدمت ڪرڻ لاءِ پنهنجي اڳيان رهنمائي ڪندڙ اصول رکيا آهن. اهي پنهنجي پهچ آهر انهن تي عمل ڪرڻ جي ڪوشش ڪندي رهي آهي.

انهن مان ٻهريون اصول اهي آهي ته قومي رسالي کي سچ پچ قومي امانت ڪري ليکجي. ان کي ذاتي دوستيءَ يا دشمنيءَ لاءِ استعمال ڪرڻ قومي جرم آهي. نه رڳو ايترو بر جيڪا مخالفت حقيقت ۾ ذاتي ڪن سببن نه پر قومي عقيدن، نظرين، ۽ ڪن سبب هجي، اها مخالفت به جيڪڏهن ظاهري طرح ”تحريڪ“ مان واسطو رکندڙ ڪنهن هڪڙي ماڻهوءَ جي نالي ٿئي ته ان باري ۾ به اڪر نه لکيو وڃي. ان ڪري ”تحريڪ“ سان واسطو رکندڙ ڪارڪنن کي سندن عقيدن، نظرين ۽ ڪمن جي سزا ڏيڻ لاءِ ۽ ڪين بليڪ ميل ڪري، ڪين سنڌي عوام جي خدمت جي راهه تان هٽائي وڃڻ تي مجبور ڪرڻ لاءِ، سندن خلاف طرحين طرحين جون ٺٺوليون ڪيون ويون، بهتان مڙهيا ويا، افسانا گهڙيا ويا، ٺانڪ ڪيڏيا ويا، گاريون ڏنيون ويون، مگر ”تحريڪ“ کي جيڪو چپ جو امر هو، هوءَ ان

تي قائم رهي.

ڦڪي فقيرن، موڙئون ٻني مات جي!
مرجان ڄاليھ چئي، سڳا سپرين جي!

اسان کي خوشي آهي جو اسان جي پڙهندڙن انهيءَ پاليسيءَ کي درست سمجهيو ۽ پسند ڪيو.

تازو اخبارن مان معلوم ٿو ٿئي تہ ٺٽي ضلعي جي مڪڙي وڏيري، وزير اعظم پاڪستان اڳيان "تحريڪ" تي الزام هنيو آهي تہ "اها هارين کي زميندارن خلاف ڀڙڪائي ٿي."

الزام، بهتان ۽ ملامتون "تحريڪ" ۽ تحريڪ وارن لاءِ ڪا نئين ڳالھ ڪينهن. اهي ڪين وڙڻي ۾ مليا آهن.

سوزن اسان ساڻ ٺڳيءَ لڳهن ڪيو!
سر جي تان سور، ساماڻي تان سڪ ويا.
اهي پڻ پور نماڻيءَ نصيب ٿيا!

تحريڪ وارا شروعات کان ئي مداڻين ڪنهن نہ ڪنهن مامري ۾ مبتلا رهيا آهن. اهو ڏينهن خالي ڪونهي جڏهن سندن کي نہ ڪي عيب اٿا لڳن. ڪڏهن ولي پائي کان لک رهيا ونيو، پشمغليٽ ڇا لکن. ڪڏهن گورماليءَ کان پڻ لک وتو "سراڳي

ڏينهن" پيا ملهائين. ڪڏهن ڪنهن خوبصورت انقلابي ڪارڪن کي برغلايو نعپ جي ڪامريڊن جي آئندہ انقلاب جو عين ٽائيم تي تختو اونڌو ڪريو ڇڏين. ڪڏهن جي ايم سيد جي اشاري تي پوليءَ جا فساد ٿا ڪرائين. ڪڏهن لنڊن وڃيو سورمن جي سپاهہ جو انت لهيو اچيو پي - پي. سرڪار کان لونگيون ڪلهي ۾ وجهائين. سندن باري ۾ چيني ڪامريڊ فرمائين ٿا تہ "روسيوں کے اثر میں آگئے ہیں - سوشل سامراج کے ایجنٹ ہیں." روس جي گاديءَ جا خليفا ڪامريڊ فرمائين ٿا تہ "مائوسٹ ہیں، آمریکی ایجنٹ ہیں." وري ٻنهي پلارن انقلابي فرقن جا مفتي سڳورا متفق ٿي فتوا ڏين ٿا تہ "شاونسٹ کٹر قوم پرست ہیں، بدیروں کے ایجنٹ ہیں." پاڪستان جي استحڪام، سالميت ۽ اتحاد جي نئين عشق ۾ گرفتار ٽيل وڏيرا چون ٿا تہ "سنڌو ديشي آهن، بغاوت ڪرائي ملڪ ٽڪرا ٽڪرا ڪرائيندا." جنگ وارو رئيس امروهوي فرمائي ٿو تہ "تحریک فتنے کی جڑ ہے، اسے کیوں نہیں بند کیا جاتا؟" هاڻي هي انڪشاف ٿيو آهي تہ "هارين کي پڙڪايون ٿا." مطلب تہ شڪر آهي، وسريل ڪونہ آهيون. سڀني کي هردم ياد آهيون. دلچسپ ڳالهہ اها بہ آهي تہ چيني ۽ روسي خليفن ۾ هوندي هزارين اختلاف هوندا، پر انهيءَ ڳالهہ تي متفق آهن تہ "تحريڪ وارا بدمعاش آهن." وري ڪوڙن ڪامريڊ حضرات

جماعت اسلامي ۽ پنهنجين قوميت وارن پناهگير پرڏيهين ۾ ڀل ڪهڙا اختلاف هوندا پر ”تحريڪ“ جي مخالفت ۾ متفق آهن. هوڏانهن نقلي قوم پرست وڏيرن ۽ نقلي سوشلسٽ وڏيرن ۽ سنڌين هوئلڪن ۾ ڀلي ڪهڙا اختلاف هوندا پر ”تحريڪ“ بابت سڀئي متفق آهن ته ”هي خراب ماڻهو آهن.“ مطلب ته سمورن سنڌ دشمن ٽولن جي نظر ۾ اسين بڇڙا ۽ بدڪار آهيون. اسان کي انهيءَ جو ارمان ڪونهي، خوشي آهي. اسين انهيءَ ڳالهه کي پنهنجي محبوب ۽ پيارين سيرين وطن سان وفادارين جو سرٽيفڪيٽ سمجهون ٿا. اسين سنڌي هارين کي نٿا ڀڙڪايون. نڪي ڀڙڪائيندا آهيون. ڀڙڪائڻ معنيٰ ڪوڙو وڏاءُ ڪرڻ، ڳالهه مان ڳالهوڙو بنائڻ، تيليءَ مان ٿنڀ ٺاهڻ، لائي لڳائي ڪرڻ. اسين انهيءَ قسم جي ڳالهين جي خلاف آهيون.

پر جي سنڌي هارين خلاف جيڪي ظلم ۽ ڪلور سچ پچ ٿين پيا، تن جي سچي ڳالهه ڪرڻ به ”ڀڙڪائڻ“ آهي، ته پوءِ ان ڳالهه ۾ به اسين پنهنجي اڻ ڄاڻائيءَ، بي پهچيءَ ۽ بندشن سبب مجبوراً پوئتي پيل آهيون. اسين پنهنجي انهيءَ ڪوتاهيءَ ۽ بي پهچيءَ تي شرمسار آهيون. اسين قبول ٿا ڪريون ته پيا اسان کان اڳ ۾ اڳتي آهن. اسان تي ناراض ٿيندڙ مهربان جناب فقير محمد عيسيٰ خوجي جهڙن ڄاڻو ۽ هوشيار ماڻهن کي ته چڱيو پر سنڌ جي ننڍڙن ٻارن کي خبر آهي ته اهي

ڪير آهن؟

ميتي کي خبر آهي تہ اڄوڪي ڪيتريون چونديون ۽ هارين کي "پڙڪائي" جناب فقير محمد عيسيٰ جهڙن نامور ڪلين ۽ زبردست وڏيرن جي ٽولن جي خانداني آبرو "ڪين جهڙن" هارين هٿان خاڪ ۾ ملائي ڇڏي. اهي ڪئي چون ٿا تہ "اسان زرعي سڌارا آندا آهن، ۽ زميندارن جا ظلم بند ڪندا سون." اهي ٿي چون پيا تہ "وڏيرن کي غريبن جو رت چوسڻ جي اجازت نہ ڏني ويندي." جيڪڏهن ائين چوڻ "ڏوهہ" آهي ۽ هارين کي "پڙڪائڻ" آهي تہ ان ڏوهہ جو وڏي ۾ وڏو "ڏوهاري" اهو آهي، جنهن کي دانهن ڏني وئي آهي. يعني ذوالفقار علي ڀٽو، وزير اعظم پاڪستان ۽ سندس ساٿي جهڙوڪ: ممتاز علي ڀٽو، غلام مصطفيٰ جتوئي وغيره. مهربان فقير محمد عيسيٰ کي گهرجي تہ اصلي "ڏوهاري" ڳولي هٿ ڪري، "تحريڪ" مسڪين جي ڳچيءَ مان هٿ ڪڍي.

تنهن کان سواءِ ٿوري جاچ ڪبي تہ خبر پوندي تہ اصل ڏوهاري اهي ٻہ ڪي پيا آهن، اسان جي سمجهہ ۾ هارين کي "پڙڪائڻ" جا اصل ڏوهاري آهي آهن، جن جناب فقير محمد عيسيٰ صاحب خواجي وانگر سنڌي هارين جون حياتيون زهر ڪري، سنڌن نسن نس ۾ وڏيرڪي ظلم خلاف زهر پري ڇڏيو آهي. جيڪڏهن فقير صاحب جهڙا ماڻهو پنهنجي زندگيءَ جو پل پل

Gul Hayat Institute

سنڌ جي اپوجهه مسڪين ۽ گگدام ماروئڙن خلاف سازش سٽڻ لاءِ وقف نه ڪري ڇڏين ها، سندن لڄون نه لٽارائين ها، ڪوڏرون ٽپارائي سندن وهڪ جون جايون نه ڏنيارائين ها، ڪين گونهن ۾ مٽ نه ڀارين ها، ڪين انڌارين ڪوٺڙين ۾ پوليس جي خونخوار بگهڙن هٿان نه ڏاڙهائين ها، جيڪڏهن سندن چلهيون نه اجهارائين ها، سندن عمريون ڪوڙن ڪيسن ۾ نه ڳارائين ها، ڪين جيئري ئي ري ڪفن چرندڙ پرندڙ لاش نه بنائين ها، سندن چپن ڪان مرڪ، اکين ڪان روئڻ ۽ زبانن ڪان ٻڙڪ ڦاهرڪين جي طاقت ڪسي نه وٺن ها، جيڪڏهن سندن دلين کي پرندڙ ڪورا نه بنائين ها، ته هڪڙو ڏيهو ته نهيو پر لک پتا به ڪين فقير صاحب جهڙن بزرگن خلاف اٿي ڪڙو تيغ لاءِ تيار ڪري نه سگهن ها.

فقير صاحب محترم، افسوس جو اسين نجومي ناهيون. اسان کي خبر ناهي ته اهو ڏينهن ڪڏهن ايندو، پر اسان کي پڪ آهي ته اهو ڏينهن ضرور ايندو ۽ توهان جي، اسان جي خواب خيال کان به اڳ ايندو، جڏهن دنيا جي هن حصي ۾ به هارين کي "پڙڪاڻ" جي "ڏوهه" جا اصل "ڏوهاري" پڌرا ٿيندا، جڏهن عوام عدالت جي ڪرسيءَ تي ويهندو؛ جڏهن حساب ڪتاب ٿيندو؛ جڏهن سبيل ڇپن جا ٽاڪا کلندا؛ جڏهن دلين جي ڪورن ٽان پڪ لهندا، اجهاڻل اکيون وري پرانديون ۽ ڪين کي گولي ڏسنديون؛ جڏهن ٽاٽن ۽ جيلن جون

اوندهيون ڪوٺڙيون ۽ انهن ۾ وهايل رت ۽ دٻيل دانهون، ڪوڪون ۽ پڪارون شاهد ٿي بيهندا، جڏهن بي موت ماريلن جون قبرون ڳالهائينديون، جڏهن برباد ٿيل جوانيون ۽ لٽيل لڄون پنهنجي قاتلن جي سڃاڻپ ڪنديون، جڏهن اڻ ڳڻيل گمنام ڏوهن جا فرياد رجسٽر ٿيندا، جڏهن حيرت جهڙيون سچائيون ۽ پيرا-پٽيون ۽ انوکيون ڄاڻون ٿينديون ۽ اڻ وسهڻ جوڳا چالان ٿيندا، جڏهن حيران ڪندڙ ڪيس ملندا ۽ آڏيون پڇائون ٿينديون، جڏهن اهڙو انصاف ٿيندو ۽ اهڙيون ججمينٽون ملنديون، اهڙيون سزائون اينديون، جن جو، توهان فقير صاحب، توڙي اسان هيئنر تصور به نٿا ڪري سگهون. فقير صاحب توهان هيئنر اسان مسڪينن تي اچوڪي وزير اعظم پاڪستان اڳيان فرياد چاڙهيو آهي. توهان جهڙن بزرگن لي سنڌ جي ماڻهن گهڻو اڳ، ان کان به وڏي هستيءَ وٽ فرياد داخل ڪرائي ڇڏيو آهي. اها هستي آهي سچائي جي تاريخ جو قاضي، يعني سنڌ جو انقلابي عوام. اسان کي يقين آهي ته اهو قاضي، حقي فيصلو ڪندو. اسان ته رڳو ”تحريڪ“ رسالي جي زندگي، پر سموري عوامي تحريڪ، پنهنجي حياتي، پنهنجين اميدن، پنهنجي ايمان، پنهنجي آبروءَ کي ان فيصلي جي داءُ تي لڳائي ڇڏيو آهي. اهيءَ وچ ۾ ”تحريڪ“ يا تحريڪ وارن سان جيڪي به ٿيو آهي يا ٿيندو، سو صبر ۽ همت سان ڀوڳڻ جو اسان اصل کان وٺي فيصلو ڪري ڇڏيو

Gul Hayat Institute

آهي، اميد ته اوهان اسان کي ثابت قدم ڏسندا.

فقير صاحب "تحريڪ" کي ذاتي طرح توهان سان ڪو واسطو يا دشمني ڪانهي. اهو ئي سبب آهي جو توهان جي ظرفان تبر جي سنڌي عوام سان ڪيل "ڀلاين" جو ذڪر ڪرڻ کان اسان پرهيز ٿا ڪريون. نه ته توهان کي خبر آهي ته توهان جي "خدمتن" بابت هڪڙو نه پر درجن ڪتاب لکجن ته به اهو خير جو ذڪر پورو نه ٿيندو. نه اسان جو ذاتيات سان واسطو ڪونهي. اسين ذاتي طرح نه توهان جا بدخواه آهيون، نه ڪنهن به ٻئي زميندار جا. اسين فقط ظالم ۽ وطن دشمن وڏيرڪي سماجي نظام جا مخالف آهيون. اسين فقط سنڌي عوام جي دشمنن، ظالمن ۽ غدارن جا دشمن آهيون. اسان جي دعا آهي ته شال خدا توهان جهڙن بزرگن کي عوام دوستيءَ ۽ وطن سان وفاداري جي راه ڏي موڙڻ جي هدايت ۽ توفيق عطا فرمائي.

[ماهوار "تحريڪ" - فيبروري ١٩٤٨]

Gul Hayat Institute

چوٿين مارچ

چوٿين مارچ سنڌ جي قومي حقن جي جدوجهد کي هڪ نئين منزل تي پهچايو.

اڳي اها سنڌ دشمن سامراجين جي مقرر ڪيل قانوني دائرن اندر، گهر جي ڪنڊن، اوطاقن، جلسي گاهن ۽ اسيمبلين تائين محدود هئي. هاڻ اها گهٽين ۾ نڪري آئي. اڳي اها فقط وات ۽ قلم جي جنگ هئي، هاڻ اها ڌنبي جي لڙائي بڻجي ويئي. اڳي سنڌ لاءِ قربانيءَ جو مطلب گلائون سهڻ، نوڪري يا وزارت نه وٺڻ ۽ جيل ۾ وڃڻ هوندو هو. چوٿين مارچ سنڌ لاءِ هڏ ڀڃائڻ جو رواج وڌو. اڳي اسان ٻين آزاديءَ لاءِ لڙندڙ قومن جي پيٽ ۾ جن ڪوڙ بچائيءَ جي لڙائي ٻڌي ڪئي. چوٿين مارچ سچي ٻچيءَ لڙائي جي هڪڙي تمام هلڪي جهلڪ ڏيکاري. چوٿين مارچ پوڙهي، پراڻي، اوطاقي، اليڪشني ۽ اسيمبلي واري قومي سياست جي ڀيٽ ۾ عوامي ۽ انقلابي سياست جي برتري ثابت ڪئي. ان ٻڌيءَ ۽ قربانيءَ جون ڪرامتون ڏيکاريون. ان سنڌي عوام ۾ اعتماد پيدا ڪيو. پوليس ۽ جيل جو ڀئو ڀڳو. سامراجي دهشت کي ٽوڙيو. نوجوانن ۾ حوصلو پيدا ڪيو. ان ڪري سنڌ جا ماڻهو چوٿين مارچ ۽ چوٿين

مارچ وارن کي سلام ٿا ڪن.

پر اڄ چوٿين مارچ وارن جي رڳو ڳالهه رهجي ويئي آهي. اهو جذبو ۽ اهي مڙس مرڪلائي ويا آهن. شاگرد تحريڪ جي اڄوڪي حالت چوٿين مارچ تان ڇڻ ڇڙرون پئي ڪري. هرڪو حيران آهي ته ائين ڇو ٿيو؟

سنڌ جي ساري تاريخ ۾ قومي قربانيءَ جي جذبي جي ايڏي کوٽ هئي ۽ غداريءَ جو لاڙو ايڏو عام ۽ زور هو جو سنڌ جي ماڻهن کي چوٿين مارچ وارو واقعو تمام وڏو واقعو نظر آيو. حالانڪ ان ڏينهن شاگرد فقط بي گناهه، اوچتو ۽ بزدل حملي جو شڪار ٿيا هئا. هنن هلي ملهي ڪو جنگاڻ ڪونه ڪيو هو. نڪو ڪنهن سنڌ دشمن طاقت تي جسماني حملو ڪيو هو. سندن سوٽ اها هئي جو هو هڪڙي گڏيل مسئلي تي ڪجهه وقت گڏ ٿيا هئا ۽ گڏ رهيا هئا. سنڌي وڏيرڪي دستور موجب پيچ پائي پڳا ڪونه هئا. بس.

ان کان پوءِ به سالن جا سال سنڌي شاگرد فقط بي گناهه حملن جا شڪار رهيا آهن. (مثال طور: عبدالرزاق سومري ۽ ننڊي چام جي شاگردن جي شهادت وغيره) پر اها به وڏي ڳالهه سمجهي ويئي ۽ اديبن، شاعرن ۽ وچين طبقي جي ماڻهن گڏجي، انهن زخمين ۽ شهيدن کي بي گناهه زخمي ۽ شهيد ٿيڻ تي سورمو ۽ سورهيه ڪري ڳايو وڄايو. ظاهر آهي ته اها خاص رعايت فقط

سنڌ جي خاص حالتن سبب هئي. نه ته دنيا ۾ قومي قربانيءَ ۽ سورهيائي جا عام معيار بلڪل پيا آهن. پر شاگرد طبقو ان همت افزائي ۽ تعريف ڪري سخت خوشفهمي ۾ پئجي ويو. دنيا جهان جي خبر نه هئڻ ڪري ۽ وڏيرڪي طبقي جي روايتي بزدليءَ سان پاڻ ڀيٽيندي، هو پاڻ کي سچ پچ وڏا هيرا ۽ سورما سمجهڻ لڳي ويا. منجهائڻ تنهائي، خلوص، پنهنجن لاءِ قرب ۽ خود قربانيءَ جو جوهر آهستي نڪري ويو.

پيو ته چوٿين مارچ سماجي وانهڙن جي تحريڪ هئي. شاگرد رمتو جوڳي آهي. پر ٽي ڏينهن رهيو، پڙهيو ۽ امتحان پاس ڪري وڃي سامراجي ۽ عوام دشمن طبقن جي سرڪار جو نوڪر ٿيو يا عوام دشمن طبقن ۾ داخل ٿيو. الله الله خير صلاح. اهو اڪثر عوام دشمن طبقن مان پرتي ٿئي ٿو. جي منجهائڻ ڪو اتفاق مان ڪٿي مارو ماڻهن مان به اچي ٿو ته به ماروئڙن جي مارن جي صفن ۾ گهڙڻ جي آسري تي. اٿي قبول پيو ته چڱي حج ڪتيائين. انهن سان انهن جهڙو ماري ٿي ويندو، پاڻ وڏيڪ. ان ڪري شاگرد طبقي جو جوش وخروش اڪثر پاڻليءَ وارو جوش ٿئي ٿو. ان ۾ اونهائي، سچي سگهه ۽ جٽاءُ ڪونهي. تنهنڪري هو ڪامورا شاهي، ۽ پناهگير شاهيءَ جي افلاطون آڙي ڪاهن جي چالاڪين، عيارين، مڪرن، فريبن، لالچن ۽ رشوتن جي سٽ سهي نه سگهيا.

نه ته سنڌي شاگرد تحريڪ اڳيان ڪو منظم انقلابي وطن دوست نظريو موجود ڪونه هو. ڪين سنڌي پورهيت عوام جي انقلابي تنظيم جي رهنمائي حاصل ڪانه هئي. ڪيس سنڌي عوام جي ڀرپور تائيد حاصل ڪانه هئي جو ته سندس مفاد عوام سان ظاهري طرح ته هڪ هئا. پر حقيقت ۾ انهن ۾ وڏو تضاد ۽ فرق هو. هنن جو ڪم اسڪالرشپن، داخلائن ۽ نوڪرين مان ڪي ٿي ويو. پر عوام کي سموري وڏيرڪي ۽ سامراجي غلاميءَ جي نظام کي ڊاهڻ کان سواءِ ڪوبه فائدو نٿي پهتو. شاگرد طبقو عوام جو نالو استعمال ڪرڻ لاءِ آتو هو، پر ان سان سچي جنگاڻ ۾ سامري مدامي ٿي بيهڻ، ساٿس هڪ ٿيڻ ۽ سندس پٺ وٺڻ لاءِ تيار ڪونه هو. عوام بدران هن کي وڏيرڪي نقلي قوم پرستيءَ ۽ پناهگير نقلي ترقي پسنديءَ جي پٺ وٺڻ ۾ فائدو نظر آيو. عوام پويان هلڻ ۾ ڍڳو سور هئا. هنن کي معتبري، نالو ۽ فائدا هئا. تنهنڪري پنهنجا اندازا ڪم ٽپائڻ لاءِ هڪڙا هڪڙن سياسي پيرن جا مريد ٿي ويا، ٻيا ٻين جا. اهڙن ذاتي ۽ طبقاتي لالچن، انڌي پوڄا، سياسي جهالت ۽ هوس مڙسن جا سنڌ سڪائي ڇڏيا. جيڪي قوم جا طبيب بنجي آيا هئا سي خود جڏا ۽ بيمار ٿي پيا. اڄ شاگرد تحريڪ سڪرات ۾ آهي. نڪا ٿي مري، نڪو ٿي منجهو ڇڏي.

ڪجهه وقت اڳ ڪن عام سنڌي ماڻهن ۾ شاگردن

Gul Hayat Institute

جي جوش، جذبي ۽ ڪاميابين کي ڏسي اهو خيال
اچي پيدا ٿيو ته عوام دشمن حاڪم طبقي سان پرڻي
ٿيل شاگرد طبقو سچي قوم جي نمائندگي ۽ اڳواڻي
ڪري سگهي ٿو ۽ ٿورڙا پڙهيل مڙس ماڻهو انڌي،
گونگي، ٻوڙي عوام پاران وڙهي سوڀ ڪٽي سگهن ٿا.

سموري دنيا جي تاريخ ۽ سنڌ جي ويجهڙائي واري
تاريخ انهن غلط فهمين کي دور ڪري ڇڏيو آهي. هاڻ
هر سمجهو سنڌيءَ کي خبر پئجي ويئي آهي ته سنڌ
جي منو ڪروڙ عيسن، موسن، ڪرڙن ۽ ڪانڌيڙن
کي پنهنجي درد جي دوا پاڻ ڪرڻي پوندي.

تڏهن ڇا شاگرد سچ پچ محب وطن ۽ قوم پرست
اصل نٿا ٿي سگهن؟ ٿي سگهن ٿا. پر فقط اهي جيڪي
پاڻ کي عارضي ۽ زباني طرح نه، پر سچيءَ زندگيءَ
لاءِ دل جان ۽ عملي طرح عيسن، موسن، ڪرڙن ۽
ڪنڌڙن سان ملائي هڪ ڪندا ۽ سندن فائدي واري
انقلابي وطن دوست نظريي، عمل جي واٽ، تنظيمي
واٽ ۽ عملي جدوجهد کي مڪمل طرح پنهنجو سمجهندا.

هر محب وطن سنڌي شاگرد کي سوچڻو آهي ته
هو ڪهڙي واٽ وٺندو؟ ذاتي ۽ طبقاتي لالچ واري،
عوام دشمن واٽ يا پورهيت سنڌي عوام جي سچي پچي
سنڌي انقلابي ۽ عوامي واٽ؟

سنڌ جي تاريخ ان سوال کي اڄ جي ايجنڊا تي
رکي ڇڏيو آهي. هر ڪنهن کي پنهنجو فيصلو پاڻ
ڪرڻو آهي. [ماهوار "تحريڪ" مارچ ١٩٧٨]

Gul Hayat Institute

ناڳن وري ٻرن مان منهن ٻاهر ڪڍيو آهي!

نقلي ترقي پسند سنڌ دشمن ناڳن وري ٻرن مان منهن ٻاهر ڪڍيو آهي! وري ڪئين سنڌ دشمن ڪپر، ٻه-منهيون، ڪوراڙيون، ٻيڻيون ۽ هڻ-ڪٽيون ۽ سنڌن زهريلا ”سنڌي“ ٻچا ٻڻ ۾ سرندا نظر اچڻ پيا! وري به چپون سرڪائي ”سنڌ“ - ”انقلاب“ - ”جمهوريت“ - ”صوبائي خودمختياري“ - ”عوامي اتحاد“ ۽ ”ڀائي ڀائي“ جا مٺا ٻول ٻولي، سنڌي عوام کي نوان قهري ڏنگ هڻڻ جون تياريون تي رهيون آهن! وري به رهزن رهبر بڻيا آهن! وري به قاتل منصف ٿيا آهن! وري به هٿ سان زهر پيارينداڙ، ويڄ ۽ حڪيم ٿي اچي ويٺا آهن! وري به سنڌ جي بدنصيب تاريخ جي دوکي، دولاب ۽ دغا جا ورق دهرائجڻ لڳا آهن!

Gul Hayat Institute

اهي جن پنهنجي قوم ڀائي ڪوڙن ڪامورن ۽ ناجائز قبضيدارن جي هنيل ڌاڙن جي مال بچائڻ ۽ سنڌي هاري ڀاڳين جي مخالفت ڪي ڪچيءَ ۾ ٿي اسرڻ کان روڪڻ لاءِ، هاري ڪميٽي جي آڙ ۾، سنڌ جي هاري عوام جي جدوجهد تي ناجائز قبضو ڪري، ڪين برغلائي، پيلائي، روهه ۾ رلائي، ٻاڻ ۾ ويڙهائي، ڪڏهن به صحيح معنيٰ ۾ گڏ ڏيڻ ۽ پنهنجي حقن لاءِ

وڙهڻ نه ڏنو؛ اهي جن ٽمپ جي ٽالي ۾، ۽ ون يونٽ جي مخالفت جي آڙ ۾، ڪڏهن به ون يونٽ جي مخالف عوام کي آسرو، آڻڻ ۽ متحد ٿي لڙڻ نه ڏنو؛ جن محب وطن اديبن تي پنهنجا پاڙيعو شڪاري ڇڏي سنڌي ”ادبي تحريڪ“ کي لولو لنگڙو بنائي ڇڏيو، جن بروچ سردارن ۽ پٺاڻ خانن کي چوري سرحد مان سنڌين خلاف ڪوڙيون انڪوائريون هلرائي، خون ڏيل سنڌي عوام کي انلو خوني ۽ ڌاڙيل ڪري بدنام ڪيو ۽ بلوچستان مان عين وقت تي اردو مڙهائڻ جا اعلان ڪرائي سنڌيءَ جي ڪمس کي ڏک هٿايا؛ جن سنڌ ۾ فسادن لاءِ ميدان تيار ڪرايا؛ ”پناهگير پرديش“ جا فتنا ڪڙا ڪيا؛ سنڌي عوام جي مجرمن ۽ خونين کي ”جيالي اور بهادر عوام“ جا خطاب ۽ هشيون ڏيئي مظلوم سنڌين جا ڪوس ڪرايا؛ جن مت جي موڙهن، پرمتڙين پوڙهن سنڌين کي چوري، سبز باغ ڏيکاري، پهيون پڌي، وڏا لکنوي لقب ڏيئي، مت مان ڪڍي، سنڌي عوام جي جدوجهد کي پڌي چوڙ ڪري، کهڙن جي حوالي ڪرائي، سنڌي اتحاد جا تختا ڪڍائي ڇڏيا؛ جن سنڌين کي تعريف ۽ خوشامد جو ڏاڍورو ڪارائي سونت مان ڪڍي، سندن واتان بيوقوفيءَ وارا ڪمهلا، وات جا لڪاهه ۽ سکٽيون ڏاڙون هٽائي، ’جيئي سنڌ‘ جي تحريڪ کي ڪچلرائي، مارائي سندس جنازو رلائي ڇڏيو؛ جن سنڌي شاگرد تحريڪ ۾ پنهنجو تربيت ورتل

Gul Hayat Institute

"نفٽڪالم" ڇڏي سندس صفون درهم برهم ڪرائي، ان کي ڪتن ۽ ڪانگن جو کاڄ ڪرائي ڇڏيو، سي وري به "سنڌ" لاءِ اوچڱارون ڏيندا اچي نڪتا آهن.

جيڪي نقاب پوش عادتي مجرم سنڌي عوام خلاف سنگين ترين ڏوهه ڪري ۽ ڪرائي، ڪجهه ڏينهن لاءِ عوام کان روپوش ٿي ويا هئا، سي وري آهستي آهستي عوام آڏو پيا اچن. هنن وري پنهنجا اڳوڻا ظاهر ظهور اڏا سنڀاليا آهن. وري بہ هڪڙا سچي پاڪستان جا غوث ۽ قطب ٿيا آهن. پيا مختلف صوبن جا ولي بنيا آهن. نواب شاهہ جو بدنام ۽ ڪٽر سنڌ دشمن وڪيل رشيد رائو وچ ۾ سنڌي هارين جو امام مقرر ٿي ويو آهي. "عوامي ادبي انجمن" واري سازش جا باني حسن حميدي ۽ حسان، سنڌي ترقي پسند ۽ قوم پرست اديبن جا مخفي مرشد مقرر ٿيا آهن. پيا منافق ۽ مڪريل بدمعاش ۽ دلپيءَ جا لڳ سنڌي شاگرد تحريڪ جا روحاني پيشوا ۽ رهبر بنيا آهن.. وري بہ مَسُ پَسُ جي مشهوري ٽاپ گيئر ۾ وڌي ويئي آهي. وري بہ مصنوعي "سنڌي شاگرد ليڊر"، مصنوعي "سنڌي هاري ورڪر" ۽ مصنوعي "سنڌي قومي اديب" تيار ڪندڙ سنڌ دشمن فئڪٽريءَ ڊبل شفٽ ۾ ڪم ڪرڻ شروع ڪيو آهي. وري بہ پالپڻ کان پرتي ڪيل ۽ غداريءَ جي مٽيءَ تي سانڍيل، تپايل ۽ پاليل ڪوڙا "ڪامريڊي ڪئپسول" چڙهيل، "سنڌي شاگرد ليڊر"- "سنڌي

هاري ورڪر“ - ”سنڌي ترقي پسند. قومي اديب“ بڻيوٽين سان لڳي ويا آهن ۽ ٻوڙن ۾ آهن.

وري به ”ترقي پسند عوامي قوتن جي اتحاد“ جو ڪوڙو ڍونگ ۽ متڙادو ناٽڪ رچائي صحيح ۽ بااصول ترقي پسند عوامي اتحاد جي راهه ۾ زبردست رڪاوٽون ڪڙيون ڪيون پيون وڃن. وري به ميٺي ڇپ ڏيکاري پٺي وڃي. وري به عوام جي غم ۾ واڳوءَ وارا لڙڪ هاريا پيا وڃن. وري به ترقي پسندي ۽ انقلاب جون راهداريون، پروانا، سندون، لقب، خلعتون، انعام اڪرام ورهائجڻ لڳا آهن. وري به رتل ٽرچايا پيا وڃن، وري به ترقي پسنديءَ جي درگاهه جي تڙيل ”مرتدن“ ۽ ”منڪرن“ کي پناهگير ترقي پسندي ۽ قومي غداريءَ جي راهه تي آڻڻ لاءِ معافين ۽ نين نوازشن جا دلاسا ڏنا پيا وڃن. وري به ڪاغذي جماعتن جا عهدا، ليڊريون، جلسن جون صدارتون ۽ اخباري بيان جي زور تي ”عظيم ليڊر“ مشهور ٿيڻ جون بشارتون پيون ورهائجن. ڪسيل عظيم لقب موٽائي ڏيارڻ جا انجام ڪيا پيا وڃن. وري به سنڌي عوام جي رامجيءَ کي لڳي ڪانئس سنڌس قومي جدوجهد جو پڪر ڪسڻ لاءِ ٽي نه ٻه ٽي هزار لڳ سلڪ ۾ پڪڙي پيا آهن.

وري به هٿ سان ڪٺو ڏيئي مازيل هاري ڪاميٽيءَ جو لاش تاريخي قبر مان ڪڍي، نيڪ ڏيئي اسٽيج تي سينگاري ويهاريو ويو آهي. ڪجهه وقت اڳ ان سياسي

Gul Hayat Institute

مڙدي جي نالي ۾ پنهنجن "هاري ورڪر" ڇاڙتن هٿان لڪ ڇپ ۾ ٺهراءُ پاس ڪرايو ويو ته "سنڌ جي هارين ۽ سنڌين جماعت جو فرض آهي ته پناهگير نعمپ (سنڌ ۾ نعمپ معنيٰ پناهگير نعمپ) جي فرمانبرداري ڪن."
تازو سڪرنڊ ۾ ساڳين هٿ ٺوڪين ۽ غدار "هاري ورڪرن" هٿان گهر جي ڪنڊ ۾ لڪي هاري ڪميٽيءَ جي نالي ۾ سنڌي هارين کي حڪم ڪرايو ويو آهي ته "جيڪو غاصب سنڌ جي زمين رکيو هڪ سال کان قبضو ڪريو ويٺو هجي تنهن کي به سنڌ جي ڌرتيءَ جو جائز مالڪ تسليم ڪيو وڃي ۽ ان جي خلاف ڪير اکر به نه ڪڇي."

هيترا سال سنڌي اديبن کي ويڙهائي، خوار خراب ۽ ذليل ڪري سنڌي ادبي سنگت جو جنازو رلائي، هاڻ وري سنڌي اديبن ۽ سنڌي ادبي سنگت کي سنڌي اديبن ۽ سنڌي عوام خلاف استعمال ڪرڻ جي سٽ سٽي ويٺي آهي.

پناهگير "رينگ ماسٽرن" پنهنجي سنڌي اديب ٻالڪن کي "اڻينشن" ٿيڻ جو ڪاشن ڏنو آهي. انهن ٻالڪن کي اڳي حڪم مليل هئا ته "هڪڙن کي آڙ بنايو، ٻين کي وارو ڪريو. جي ايم سيد جون مدحون ۽ قصيدا پڙهي ڪيس زمين تان کڻي ستين آسمان تي چاڙهي، ولي ۽ پيغمبر بنائي، سنڌ جي پين محب وطنن کان ڪاٽي، الڳ ۽ اڪيلو ڪري پوري طرح پنهنجي

ڪري سنڌو ديش جو منتر وڏي سڌ جيئو. اهڙي طرح سنڌي سورمن ۽ جي ايم سيد جي زهر ڀڪاڪ عاشقن جيئو ويس اوڍي، "نافرمان" سنڌي اديبن ۽ قومي ڪارڪنن کي ذليل ۽ خوار ڪري سنڌي ادبي اتحاد جا تختا ڪيو ۽ سنڌ جو قومي ادبي مورچو ڊاهي ڇڏيو." جي ايم سيد ۽ اياز سنڌيت جا ٻيل-پايا ليکيا ويندا. پئي هميشه پاڻ ۾ متحد رهيا آهن، اها ڳالهه خراب هئي. سو جي ايم سيد جي عشق جي آڙ ۾ اياز کي نشانو بڻايو ويو. اشاري جي ڏير هئي. رات وچ ۾ اياز کان قومي شاعر جو لقب کسجي ويو. اهو لقب ماڻڻ جو پروانو نياز کي ملي ويو. هن پاڻ کي حقدار تسليم ڪرائڻ لاءِ ڪاروائي شروع ڪري ڇڏي. اياز شاهه کي اردوءَ ۾ ترجمو ڪيو ته نياز مقابلي لاءِ وري ان کي چنڪي "واٽ مني ڪياڙي ڪو" ٽائيپ جي فارسيءَ ۾ ترجمو ڪيو. فتوا جي صاحبن فتوا ڏني ته اياز جو ترجمو بيڪار. نياز جو ترجمو عاليشان. اياز جا وڏا فوٽا ڇپيا هئا. ان جي مقابلي ۾ نياز جا اهڙا به وڏا فوٽا ڇپيا ويا. پناهگير "رينگ ماسٽرن" جي حڪم سان اياز "سنڌ جو آواز" "قومي شاعر" جي گاديءَ تان لهي "پ-پ جو پٺو" - "هنديءَ جو پانڌيڙو" ۽ "غدار" ٿي ويو. ٻين اديبن ۽ قومي ڪارڪنن ۾ پاڪر ڪئو وڌو ويو. "موسو مڪڻ جو، جمهوري جهڻ جي." ظاهر اهو ته

"جيڪي رافضي ۽ بدعتي جي ايم سيد جي پيغمبريءَ ۽ ڪرامت ۾ شڪ ٿا ڪن، تن کي ”في سبيل الله جهنم رواجل ٿا ڪريون.“ اصل مطلب اهو ته جن کي پناهگير نقلي پنهنجي ڪک جو ڪانو ٿا سمجهن، تن مان ڪاري سور ڪيجن، ڪي غدار، ڪي بزدل ته ڪي بد اخلاق. ڪو ڪونه رهيو، هر ڪنهن مان ڪو نه ڪو نقلي ٽڪو ٿي ويو. سڀ ڏوهي. سڀ واجب القتل. فقط پناهگيرن جا مستند مليل ڀروپيا چاڙتا وڃي اسٽيج تي پهچيا ۽ سائين ”پاڙن وانگر ٽاڏيون ڏيڻ لڳا. وچ ۾ ٿوري گرمي ٿي ته مرس يڪدم ڪک پن ٿي ويا. ۽ ٿي ڏينهن ميسٽا ۽ ويچارا ٿيو پٺي ڪنهيا. هاڻ وري ”ائيشن“ ٽيڻ جو حڪم مليو اٿن. هاڻ وري بيوٽيءَ تي چڙهيا آهن.

هاڻ وري نئون ڊرامو تيار ٿيو آهي. سائيا ”سنڌي ائڪٽر“ سائين ”پناهگير ڊائريڪٽرن“ جي هدايتن موجب ڪو نئون ڀروپ، ڪو نئون سانگ، ڪو نئون ناٽڪ ڪرڻ وارا آهن. ڪهڙو؟ سا اڃان خبر ڪانهي؟ في الحال فقط اها خبر آهي، ته هاري ڪميٽيءَ وانگر سنڌي ادبي سنگت کي به هٿيار بنائي سنڌ خلاف استعمال ڪرڻ جا حڪم پهتل آهن. وري به چاتل سڃاتل پناهگير چاڙتا اديب جن هوندن ته سڄي عمر ”سنڌ سنڌ“ ڪئي آهي، پر جن هر فيصلي جي گهڙيءَ ۾ ڪوهي ڏيئي وڃي. سنڌ دشمنن جو ساٿ ڏنو آهي سي وري ڪجهه دير سنڌيت جو سانگ

Gul Hayat Institute

رچائيندا، محب وطن بڻيا ۽ ٻيو عين وقت تي، عين فيصلي جي گهڙيءَ تي، مشتري مفادن کي خنجر هڻي، ٻانهن کولي تي وجهي پنهنجا ساڳيا بڻائيندا.

ڦاهيگير نقلي ترقي پسندو! مڪارو! منافقو! بي رحمو، ظالمو! عوام کان روپوش ٿيل نقاب پوش، عوام دشمنو!

اوهان گذريل ٢٧ سال سڄي پاڪستان جي عوام کي آڳرين تي نچايو آهي، سنڌ جا به اوهين وارث، بلوچستان جا به اوهين وارث ته سرحد جا به اوهين وارث ٿيا وتا رهيا آهيو! اوهان نه بنگال جي عوام کي هاڻ به نهڻ ۽ متحد ٿيڻ ڏنو، نه بلوچستان جي عوام کي، نه سرحد جي عوام کي. اوهان نقلي سنڌي، نقلي بلوچ، نقلي پٺاڻ، نقلي بنگالي پنجي، سنڌين، بلوچن، پٺاڻن ۽ بنگالين مان پنهنجا ايجنٽ ڀرتي ڪري، انهن جي قومي تحريڪن جا ٽڪرا ڪري ڇڏيا. اوهان پنهنجي مفادن جي جيري خاطر پاڪستاني عوام جون ٻڪريون ڪهي ڇڏيون. اوهان ڪين متحد ٿيڻ نه ڇڏيو ۽ ڪين اندران ڪمزور ڪري ايوب، يحيٰ ۽ مودوديءَ جو آسان شڪار بنائي ڇڏيو. اوهان جا هٿ بنگال جي خون ۾ رڱيل آهن. جيڪي سنڌ، بلوچستان ۽ سرحد مان ٿيو پيا ٿئي پيو تنهن جو جرم اوهان جي ئي ڳردن تي آهي. هاڻ بس ڪريو! صدين جي ستايل سنڌي

عوام کي وڏيڪ ستائڻ بند ڪريو! غليظ عوام دشمن، ذاتي، طبقاتي ۽ ٽوليبازيءَ جي مفادن لاءِ انقلاب ۽ ترقي پسنديءَ کي خوار ڪرڻ بند ڪريو! سچي بااصول عوامي اتحاد جي راهه روڪڻ لاءِ اتحاد جا ڪوڙا ڍونگ رچائڻ بند ڪريو. پنهنجي ڪيل گناهن لاءِ سنڌي عوام کان معافي وٺو، پڇتايو. وڌيڪ هٺ-ڌاٽ، سانگ، ڪرميت، منافقيون، مڪر، ڊراما ۽ ڪيل رچائڻ کان باز اچو. سنڌي جدوجهد جي ٺيڪيداري ختم ڪريو. ورنه سنڌي عوام اوهان کي هرگز وڌيڪ وقت بدمعاشيون ڪرڻ نه ڏيندو ۽ اوهان کي پنهنجي تاريخي جرمن جو سنگين ڪيتو لوڙڻو پوندو.

نقلي ترقي پسندن جا سنڌي چاڙتو! هاڻ ته ڪجهه شرم ڪريو! هاڻ ته دشمن جي اشارن تي ناچ بند ڪريو!

سنڌ سان گذريل ٣٠ سال جيڪي ڪجهه ٿيو آهي ان ۾ وڏيرا شاهيءَ کان سواءِ اوهين به ڪجهڙا بلڪ انهن کان به وڌيڪ جوابدار آهيو. کهڙو وزارت لاءِ غدار ٿيو. اوهان وڌيڪ نيچ آهيو. اوهان ته پن ڇٽن سٽون ريپن، جلسن جي صدارتن، اخباري بيانن، چاپلوسين ۽ ٺلهي خوشامد تي سنڌ جا مفاد وڪڻندا ۽ غداريون ڪندا رهيا آهيو، اوهين رهبر جي ويس ۾ رهزن ٿيا ويٺا آهيو. اوهين ته علاج جي بهاني زهر ويٺا پياريو. اوهان سنڌ کي اندران جڏو، لولو ۽ لنگڙو ڪيو آهي. اوهان هر فيصلي جي گهڙيءَ تي سنڌ کي پٺ ۾

خنجر هنيو آهي. اوهان "سنڌي هاري ورڪر" - "سنڌي شاگرد ليڊر" - "سنڌي قومي اديب" جي بهروپ ۾ سنڌي عوام مان ويساهه گهاتي ڪئي آهي. اوهان پنهنجو سڀ عقل، ذهن، طاقت ۽ لياقت عوام جي اکين ۾ ڌوڙ وجهڻ لاءِ استعمال ڪئي آهي. اوهان جي ئي معرفت دشمن سنڌ جي اتحاد کي تباهه ڪيو آهي. اوهان ئي سنڌ جي بيوسيءَ ۽ هيڻائي جا فوري ڪارڻ آهيو. اوهين ئي بلوچ، عبدالرزاق ۽ ٻين شهيدن جا اصلي قاتل آهيو.

پنهنجي آقائن جي ڪيري تي نہ ڪڏوا اهن جون پاڙون برابر پاتال ۾ آهن. هو برابر پاڪستان جي حاڪم ٽولي جا نمائندا آهن، هنن وٽ انگلون، چالاڪيون، دولت، عوام دشمن علم، ڏاهپون، هلنديون پڄنديون، اخبارون، رسالا ۽ ٻيا وسيلا آهن. هو اوهان کي هر طرح لڪائي ڇپائي، ۽ عوام کي ڀنيلائي سگهن ٿا. هو اوهان مان هڪڙن دلالن کان ٻين دلالن جي تعريف ڪرائي، بيان ڏيارڻي، صدارتون ڪرائي، ڪجهه وقت عوام کي الو بنائي سگهن ٿا. اوهين بہ هينئر پاڻ تي ڪئين پوش چاڙهيو ٻيا هلو، تنهنڪري اوهان ي هڪدم صحيح سڃاڻ برابر ڏکيو آهي. هينئر پلي ڪيترو بہ پنهنجي قلم ۽ زبان کان پيشو ڪرائي، ڪوڙ ڪريو، گلائون ڪريو، وات مان گٿون گاڙيو، ٽال مڪر ڪريو، ٺهراءُ پاس ڪريو. ڪوڙيون ڪاغذي

Gul Hayat Institute

تنظيمون ۽ جماعتون ٺاهيون، هڪبئي کي لقب القاب ڏنئون، صدارتون ۽ عهدا ماڻيون، پاڻ کي عظيم سورما سڏائي امنيج تي ساڻ ٻاڏي وانگر ٿاڏيون ڏنيون، سنڌ جي حب جا سانگ رچايون، جيڪي وڻيو سو ڪيو، پر انن ڏينهن کي نه وسارجو جڏهن سنڌي عوام اوهان کي سڃاڻي وٺندو.

ياد رکو! اهو ڏينهن ايترو پري ناهي، جيترو اوهان سمجهو ٿا. نقلي ترقي پسند پناهگير ۽ انهن جا دلالو! وڏيڪ بدمعاشيون بند ڪريو! سنڌ جي جان ڇڏيو!

سنڌ جا اديبو! شاگردو، هاريو، مزدورو! پاڻ ۾ متحد ٿيو، سنڌي ادبي سنگت کوڙين پين مرڪزي قومي مورچن کي مضبوط ڪريو ۽ وڌايو، اتان سنڌ دشمن ۽ سنڌ دلالن کي ٻي دخل ڪريو. نقلي ترقي پسنديءَ خلاف جدوجهد هلايو ۽ انقلابي وطن دوستيءَ جي جهنڊي کي اوچو ڪريو. جيئي سنڌ!

[ماهوار ”تحريڪ“ = اپريل ١٩٧٣ع]

پورهيتن کي سلام!

هي مئي جو مهينو آهي. مئي جي پهرين تاريخ وڏو ڏينهن آهي. اهو انساني تاريخ جو انوکو ۽ نرالو ڏينهن آهي. عام وڏا ڏينهن ڪنهن خاص ملڪ، قوم يا مذهب جا وڏا ڏينهن هوندا آهن. هي دنيا جي سڀني ڪنڊن جي سڀني ملڪن، سڀني قومن، سڀني مذهبن، سڀني رنگن، سڀني نسلن جي ماڻهن جو وڏو ڏينهن آهي. ٻانهن جو پورهيو ڪندڙ سموري انسان ذات جا گهڻي ۾ گهڻا ماڻهو هميشه پورهيت هئا ۽ آهن. پهرين-مئي سڄي دنيا جي پورهيتن جو وڏو ڏينهن آهي. هي ان حساب سان روءِ زمين جو، سموري انساني تاريخ جو، وڏي ۾ وڏو ڏينهن آهي.

دنيا جي ٽين پتيءَ ۾ جتي پورهيتن جون حڪومتون قائم ٿي چڪيون آهن، اتي ان ڏينهن عيدون ملهايون وينديون. دنيا جي عظيم پورهيت تخت گاهن پيڪنگ، ماسڪو، برلن، هنوئي، وارسا، هوانا، پراگ، بيلگريڊ، بوڊاپيسٽ، الان باٽور، پيانگ يانگ، ترانا، عدن، بخارسٽ ۽ سوفيا وغيره ۾ ڪروڙين پورهيت عوام ۽ سندن هٿيار بند فوجي دستا ڊام ڊوم سان پريڊون ۽ مارچون

ڪندا ۽ سڄي دنيا جي پورهئي جي ڦاڙيلن، سرمائيدارن، وڏيرن ۽ جاگيردارن جي دلين ۾ ڪنبڻيون وجهندا.

اهي سڄي دنيا ۾ جتي به پورهيت متحد ۽ منظم آهن. اتي شاندار جلوس ڪندا، جلسا ٿيندا ۽ پورهيت عوام هڪ دفعو وري اهو پڪو پهه ورجائيندا ته "سڄي دنيا جي پاڙي پاڙيءَ کي ڌرتيءَ جي حرام کائو ڦورو ڦاڙيلن کان آزاد ڪرائبي ۽ ڌرتيءَ جي پورهيو ڪندڙ حلالي پٽن ۽ ڌيئن جو راڄ قائم ڪنداسون."

پاڪستان ۾ پنجابي، پٺاڻ ۽ پناهگير مزدور به اهو ڏينهن وڏي ٺٺ سان ملهائيندا. پر سنڌي پورهيت اهو ڏينهن پنهنجي مرضيءَ سان پنهنجي ليکي ملهائي نه سگهندا، هو پنهنجي پورهيات ويچارا ٿيو پوين صفن ۾ پيا هوندا. ڇو ته سنڌ دشمن پناهگير، پنجابي نقلي ترقي پسند سنڌ جي پورهيت تحريڪ تي ڇانيل آهن. انهن جي چالاڪين ٽريڊ يونين وڏيرن ۽ چوڌرين سنڌي پورهيتن لاءِ سنڌ جي ڪارخانن جا گيٽ بند ڪري ڇڏيا آهن. سنڌي پورهيت پنهنجي گهر ۾ چور آهن. سنڌ پگهر جي پورهئي مان جيڪو اناج ۽ ڪپهه پيدا ٿئي ٿو، جيڪو غير ملڪي ناڻو ملي ٿو، ڍلن ۽ ٽيڪسن جي صورت ۾ سنڌ جيڪو خزانو سرڪار ۾ جمع ٿئي ٿو، ان مان جيڪي ڪارخانا پون ٿا، اهي سڀ سنڌ دشمن لاءِ وقف آهن، سنڌي پورهيت، وڏيرن کي منٿون ۽ ڪوششون ڪري ڪٿي ڪارخاني ۾

سگها هڪ اڌ ڄاڻ وٺڻ ۾ ڪامياب ٿين ٿا ته ان کان پوءِ نقلين جا پوٽ ڦريو وڃن. ”محنت ڪشن ڪي حقوق“ ۽ ”انقلاب“ خطري ۾ پئجيو وڃن ۽ هو پنهنجي ڏرڻ-ڀونين جي چاڙٽن جي معرفت سرمائيدارن کي ٺڳيو سنڌين کي ڪيرايو ڇڏين ٿا يا وري وڏيرن کي ڏيئو سنڌين کي انهن وٺان ٿي جواب ڏياريو ڇڏين.

سنڌ جو آن ڀائي ڪائي سنڌي پورهيت کي ڏسڪا ڏيئي ڪيڏنڌ اهي تعصبي ۽ نمڪ حرام پورهيت-دشمن نقلي ۽ سنڌن چاڙٽا، ڀورين منٺي آي وڏي بي حيائيءَ ۽ بي شرمائيءَ سان پورهيت اتحاد جون ڳالهيون ڪندا، پنهنجي پورهيت دوستيءَ جون لپاڙون هڻندا، پورهيتن سان همدرديءَ جا لڙڪ ڳاڙيندا ۽ پنهنجي پورهيت-دشمن ذهن تي پردو وجهڻ جي ڪوشش ڪندا. پر سنڌي پورهيت ڪين سڃاڻن ٿا ته اهي منافق سنڌ جي پورهيت عوام جا ازلي ويري ۽ جاني دشمن آهن. ڪين خبر آهي ته وطن جي وارث پورهيتن کي پنهنجي وطن ۾ چور ڪندڙ بدمعاش هرگز پورهيت دوست ٿي نٿو سگهي.

عجيب ڳالهه!

سنڌ جي پنهنجي ٻولي هجي، سنڌ ۾ سنڌين جي پنهنجي حڪومت قائم ٿيل هجي، سنڌ کان ڌهر ڌهر

سر گهورڻ وارا سنڌي سپوت سنڌ جا حاڪم هجن، وزيراعظم سنڌي هجي، سو به معمولي ماڻهو نه، پر قائد عوام فخر ايشيا جهڙو نر مڙس، جنهن جي هشمت ۽ هيبت جون واشنگٽن کان وٺي ماسڪو تائين رڙيون ۽ ڪوڪريا هجن، جنهن جي سڏ تي سڏ ڏين ۽ دنيا جا صدر، سلطان ۽ بادشاه به فخر سمجهندا هجن، جيڪو پاڪستان جي ماڻهن سان ايڏو پيار ڪندو هجي جو سنگين ڏوهن جي الزامن ۾ جهليل پاڪستاني ملزمن کي ڪيس مان ڇڏائڻ لاءِ پاڻ استعيفا ڏين لاءِ تيار هجي، جنهن وٽ بهادر ۽ جري فوج هجي جيڪو پنهنجيءَ تي اچي ته ان فوج کي خود پاڪستانين تي چاڙهي ۽ به نه ڪيٻائي، جنهن وٽ وزير، گورنر، ڪمانڊر انچيف ۽ صدر ڪاٽ ۾ پيا هجن، جيڪو "تعزمن تشاء و تذل من تشاء" (جنهن کي وڻيس تنهن کي عزت ڏين، جنهن کي وڻيس تنهن کي ذلت ڏي) وارا جلوا ڏيکاريندو هجي، آتي ذوالفقار علي ڀٽي کي قائد عوام بنائڻ وارو سنڌي پورهيت رڳو مزوريءَ کان به تڙيل هجي ۽ در در ڌڪا پيو کائيندو هجي سا ڪهڙي نه عجيب ڳالهه آهي.

ائين ته نه آهي ته هندستان، روس يا آمريڪا سان منهن ڏيڻ سولو آهي. پر پناهگير - پنجابي زميندارن، سرمائيدارن ۽ سندن جوڙيوالن کان مظلوم سنڌين ۽ بلوچن کي پنهنجا حق وٺي ڏيڻ ڏکيو آهي؟ ائين ته نه آهي. ته لکين

سنڌين ۽ بلوچن کي گھوگھو ڏيڻ سولو آهي. پر هڪڙي به پناهگير- پنجابي زميندار سرمائيدار يا سنڌس جوڙيوال جو معمولي نعرو به ڪٿي به خطري جهڙو ڪين آهي؟ ائين ته نه آهي ته اسين پڻ دنيا اڳيان ۽ سنڌي عوام اڳيان سچا پچا شينهن آهيون پر سنڌي عوام جي دشمن اڳيان ڪاغذي شينهن آهيون؟ ائين ته نه آهي ته سنڌي عوام جي نفعي ۽ نقصان بجاءِ ڪن ٻين انسان جي مرضي آڌاري مرضي آهي. فقط ڏسي دل خوش ڪرڻ جي مرضي آهي؟ جي ائين نه آهي، جي ”اڄ جي ھگب ۾ پس اندر مرڻشي اڳريون“ ۽ ”ثانڪ پسڙا ڏيهه، پوران“ وارو قصو ناهي ته پوءِ سنڌي پورهيت عوام کي پنهنجا ڪيبل حق ملڻ گهرجن. سنڌ اندر هڪڙو به ڪارخانو اهڙو نه هجڻ گهرجي جنهن ۾ سنڌي ماڻهن جي اڪثريت هجي. جيستائين هڪڙو به اهڙو ڪارخانو قائم ٿي ٿيڻ نه ڏجي جيستائين ڪارخاني هئڻ وارو لکي نه ڏي ته سنڌي پورهيتن سان ڀلائي نه ڪندس، منهنجي ڪان اول ڪين پنهنجا پورا حق ڏيندس،

اهم قومي مسئلو

هي مسئلو سنڌ جو قومي مسئلو آهي. سنڌي پورهيت جي طاقت پر نه، هجڻ ڪري سنڌ جي عوامي جدوجهد جي ڏاڙهي ودين ۽ پناهگير نقلي ترقي پسندن جي هٿن ۾ آهي، جي ان کي ڪٺ پتلي ڪري ٻه

Gul Hayat Institute

نچائين. سنڌ جي جياپي جي چاپي سنڌي ڀورهيت آهي. ان ڪري سنڌي ڀورهيتن، هارين، شاگردن، اديبن ۽ قومي ڪارڪنن ۽ ٻئي سموري وطن دوست عوام کي هي مسئلو پنهنجي هٿ ۾ کڻڻ گهرجي ۽ ملڪ جي مالڪن تي زور آڻڻ گهرجي ته هن مسئلي کي لنوائڻ جي پاليسي ترڪ ڪن. جتي به اسان جا ڪچهرين جا ڪوڏيا ۽ مجلسن جا مور حاڪم تڪليفون وٺي پنهن جي تقريــر دلپذير پڌائڻ اچن ۽ پنهنجي حيرت انگيز عوامي ڪارنامن جــو وڏندڙ داستان شروع ڪن، آتي کانئن سوال پڇي ڪين موقعو ڏيڻ گهرجي ته هو اهو پڌائين ته هنن سنڌي ڀورهيت عوام خلاف هن سازش کي روڪائڻ لاءِ ڪهڙا ڪهڙا قدم کنيا آهن ۽ انهن مان هيستائين ڪوبه ڪڙ تهل چو ڪونه نڪتو آهي؟ کانئن خاص ڪري اهو به معلوم ڪجي ته سنڌ جي ڪارخانن ۾ ڪم ڪندڙ ڪل مزور ڪيترا آهن؟ انهن ۾ سنڌي ٻولي ڳالهائيندڙ ڀورهيتن جو تعداد ۾ في سيڪڙو ڪيترو آهي؟ ٿي سگهي ته ڪنهن محب وطن اسيمبلي ميمبر کان اسيمبلي ۾ اهڙا سوال پڇائي اهي انگ اکر معلوم ڪجن.

متحد ٿيو!

ٻي طرف سنڌي ڀورهيتن کي گهرجي ته هو سنڌ دشمن پناهگير ترقي پسندن ۽ سنڌن چاڙتن ٽريڊ يونين

Gul Hayat Institute

وڏيرن جي چڪر مان نڪرن ۽ سنڌن سنڌ دشمن بدصورت چهري کي اگهاڙو ڪن. پاڻ تي ۽ سنڌي عوام تي پاڙين. محنت ڪري ۽ تڪليف وٺي پورهيت جاڻ ۽ سمجهه پرائين. پاڻ کي سنڌي عوام جو ڏاهو، سمجهو، اٽموٽ ۽ اورچ مهڙ وارو اڳوان دستو ثابت ڪن. سنڌي هارين سان اتحاد ڪن. سنڌ جي سمورن محب وطن طبقن کي پاڻ سان ملائين ۽ پنهنجي اڳواڻي هيٺ سنڌي عوام جو عظيم اتحاد قائم ڪري، ورن-وڪڙن ۽ لاهين چاڙهين واري اٽانگي ۽ ڏکي جدوجهد ملائي سنڌ تان وڏيرا شاهي ۽ سنڌ دشمن سامراجين جي غلاميءَ جو گهٽ لاهين ۽ سنڌ ۾ پورهيت عوامي راڄ قائم ڪن. ان لاءِ ضروري آهي ته هو رڳو خسيس ۽ عارضي فائدن ۽ لالچن لاءِ جدوجهد نه ڪن، پر پنهنجي سڄي جدوجهد ۾ سنڌ جي گڏيل مقاصدن ۽ آخري مقصدن جو خيال ڪن. سنڌ جا وارث ٿي سوچين. سڪٽي اقتصاديت پرستيءَ جي ڏيڻ مان نڪري اقتصادي ۽ سياسي جدوجهد کي ملائي هڪ ڪن. طبقاتي ۽ قومي جدوجهد کي ملائي هڪ ڪن. هڪجهڙائي ۽ انصاف جي بنيادن تي، سنڌ جي گذر جي وسيلن تي پهريون حق سنڌي پورهيتن جو آهي. انهيءَ قدرتي اصول جي بنيادن تي، ۽ فقط انهن بنيادن تي، پاڪستان جي ٻين انصاف پسند، حق پرست پورهيت پائرن سان اتحاد قائم ڪن ۽ ان کي مضبوط ڪن. سڄي دنيا

جي پورهيتن جي جدوجهد سمجهن. سنڌ، پاڪستان ۽ دنيا جي انقلاب کي پنهنجو مقصد بنائين. فتح سنڌي پورهيت ۽ سنڌي پورهيت عوام جي ٿيندي. سنڌي پورهيت جيئي! سنڌي پورهيتن جي ٻڌي جيئي! دنيا جي سڀني ملڪن جي پورهيتن جي ٻڌي جيئي! دنيا جي مظلوم پورهيتن ۽ مظلوم قومن جي ٻڌي جيئي! جيئي سنڌ!!

هاڻ ٻين کي به وارو ڏي!

سنڌ جي ڀوتار سوا سؤ سال عوام جا چپ سبي ؟ هاڻ ڳالهايو آهي. سنڌي عوام سوا سؤ سال سٺو آهي.

هن وڏيرو، ڀوتار، زميندار، سردار ٿي ڳالهايو آهي. هن پوليس جو مشير، سرڪاري شاهد ۽ آنريري ماجسٽريٽ بڻجي ڳالهايو آهي. هن سڪينڊري ڪميٽيءَ، اسڪول بورڊ، ميونسپلٽيءَ، لوڪلبورڊ، اسيمبليءَ ۽ پارليامينٽ جو ميمبر بڻجي ڳالهايو آهي. هن پهرين انگريز پرست امن ڪميٽيءَ وارو بڻجي، پوءِ ڪانگريسي ۽ ليگي بڻجي، پوءِ ريپبلڪن، پوءِ ڪنوينشن ليگي ۽ ڪائونسل ليگي ۽ قيوم ليگي بڻجي ڳالهايو آهي. هاڻ هو پيپلز پارٽي ٿيو آهي ۽ اڳي کان به گهڻو ٿو ڳالهائي. هن پوليس جمعدار، ٽپيدار، داروغي جو حمايتي بڻجي ڳالهايو آهي. هن ڪمانيءَ، ڪليڪٽر، ڪمشنر، گورنر ۽ وائسراءِ جو وفادار ٿي ڳالهايو آهي. هن قائد اعظم، قائد ملت،

Gul Hayat Institute

چوڌري محمد علي، غلام محمد، اسڪندر مرزا، جنرل ايوب، جنرل يحيٰي خان جو پروانو تي ڳالهايو آهي. هاڻ هو عوامي ڏيو آهي ۽ قائد عوام جو فدائي بڻجي ڳالهائي پيو ۽ ڏاڍو ٿو ڳالهائي! هو سچو وقت پيو ڳالهائي!

سنڌي پوئتار هر وقت، هر زماني ۾ سنڌ جي سموري تاريخ جي هر دور ۾، هميشه ڳالهائيندو رهيو آهي. سنڌي عوام سچو وقت ۽ هميشه، پڙندا ۽ سهندا رهيا آهن. هاڻ هو پڙڏي پڙڏي رت تي پيا آهن. سندن ڪن پچي پيا آهن. هو هاڻ پاڻ ڳالهائڻ گهرن ٿا. هر پوئتار چوي ٿو ”رڳو آءٌ ڳالهايان، اوهين رڳو پڙدوا“ جنهن ڪاڻ وات ماڻ ڪو اکر نڪري ٿو، تنهن کي ڪاٽ ۾ وجهيو ڇڏي. هاري ڪاٽ ۾ آهن. شاگرد ڪاٽ ۾ آهن. اديب ڪاٽ ۾ آهن. پين تي ڪيس چالان ٿيا آهن. گهڻن تي وارنٽ آهن، اهي سپاٽي ڪاٽ ۾ پوندا. پوئتار ڪنهن کي به ڳالهائڻ نٿو ڏئي.

پوئتارا هاڻ تنهن پين کي به وارو ڏي! خدا کي مڃ! گهڙي ڪن تہ ڇاڻ ڇڏ! ڪجهہ تہ عوام کي بہ وات کولڻ ڏي. عوام کي رڳو ايترو تہ محسوس ڪرڻ ڏي تہ ڪين بہ وات آهي. عوام جي ڌالي ۾ عوام جا چپ سبي ڇڏڻ ۽ رڳو پاڻ ڳالهائڻ ڪٿي جي شرافت آهي!

ڳالهائڻ ڏيو! هارين کي، مزورن کي، اديبن کي،

مسڪينن کي، مجبورن کي، مارئين کي! ائين نہ ٿئي جو ماڻهو سهي سهي، ڪنهن ڏينهن ڳڻجي، اهڙي هيبتناڪ شڪل ڪن جو اوهان جا "عوامي" محل ۽ ماڙيون ڊهي اچي پٽ پون. ڏاڍا ٿيوا ڪجهہ هوش ڌاريو! سنڌي عوام وڌيڪ پوڻ سبيل رهڻ لاءِ تيار ناهي، سنڌي عوام کي پنهنجا جمهوري حق کپن. اهي هو هر حالت ۾ حاصل ڪندا.

هارين، مزورن، شاگردن، اديبن کي چپ چورڻ جي ڏوهہ ۾ قيد ڪرڻ بند ڪريو! قيد ٿيل هاري، مزور، شاگرد ۽ اديب آزاد ڪريو. جي ايم سيد کي سن کان ٻاهر هلڻ چلڻ ۽ ڳالهائڻ ڏيو. بليجي، عالم شاهہ پٽر، عطا محمد ڀنڀري ۽ غلام عباس ڀنڀري، تان ڪيس واپس وٺو. ابراهيم منشي، طارق اشرف ۽ ٻين کي آزاد ڪريو.

[ماهوار "تحريڪ" - مئي ۱۹۷۴]

Gul Hayat Institute

سنڌي هاري عوام کي بي دخل ڪندڙن کي بي دخل ڪريو!

سنڌي هارين طرفان ڪرسيءَ تي ويهاريل سرڪار نامدار کي سالن کان پوءِ نيٺ سنڌي هاري ياد پئجي ويا آهن. ملڪ جي حاڪمن کي ڪنهن ٻڌايو آهي ته هاري بي دخل پيا ٿين، هنن اعلان ڪيو آهي ته بي دخليون بند ڪرايون وينديون. ڪن صاحبن گهر ڪئي آهي ته بي دخل ڪندڙ زميندارن جون لسٽون ٺاهي مٿن قدم کنيو وڃي.

سرڪار نامدار جي مخالفن جو الزام آهي ته اها سڀ ايندڙ چونڊن لاءِ تياري آهي. سنڌ جي پورهيت عوام کي هيترا ڏينهن ذليل ڪئي، ماري، لتاڙي، چيڀاڙي هاڻ وري کين منهن تان هٿ ڦيرائي، ماڙائي ڪاٽ جو ٻيو وات ۾ ڏيئي کين اليڪشن سرڪس ۾ اشارن تي نچائڻ، ٽپائڻ لاءِ تيار ڪيو پيو وڃي. ته جيئن عوامي جمهوريت جي رڪارڊ جي پورائي ڪري وري ۾ پيا پنج سال ٻيا ڪٺڪي حڪومت جون لسٽون وٺجن. هنن جي دعويٰ آهي ته زرعي سڌارن ۾ وڏن

زميندارن حقيقت ۾ هڪڙي پاڙي ۾ زمين ڪاٺ ڇڏي آهي. هڪڙو سير به ٻج جو ڪونه ڏنو آهي. هڪڙي ڏينهن به ٻي دخلي ٻڌڻ ڪانه ٿي آهي. ڪا ڇپ آئي آهي ته فقط ننڍڙي ڪاٺيدار ڪئي. وڏا زميندار لنڊن ڪاٺيدارن ۽ هارين کي پاڻ ۾ ويڙهائي پاڻ وڃنا مزا ڏسن. وڏن زميندارن جي هارين سان ڦرلٽ، ظلم ۽ دهشت وڌيا آهن، گهٽيا ناهن. حاڪمانا زرعي سڌارا ۽ سندن هارين سان همدردي، اها ڳالهه، هن صديءَ جو وڏي ۾ وڏو مذاق، ڇٽڙ ۽ ڍونگ آهي. پروپئگنڊا وسيلي عوام جي اکين ۾ ڌوڙ وجهن ۽ سندن زخمن تي لوڻ ٻرڪن جو انهيءَ کان وڏو مثال دنيا ۾ ڪونه ملندو وغيره. اصل ڳالهه ٻيا آهي، تنهن جي خبر هڪڙي ماري عوام کي هوندي ٻي حاڪمن کي. جاڪر ڳالهائين پياه عوام خاموش آهن. انهي کي عوامي حڪومت طرفان جڏهن پنهنجي ليکي پاڻ ڳالهائڻ جي موڪل ملندي يا هو پاڻ پنهنجي مرضيءَ سان اهو حق حاصل ڪندا. تڏهن ٻنهي طرف پيش ٿي سگهندا ۽ صحيح حقيقتون معلوم ٿي سگهنديون. هن حاڪماڻي گفتار ۽ عوامي سات جي دور ۾ في الحال فقط ڏڪا هڻي سگهجن ٿا. اسين ڏڪا هڻڻ ننا چاهيون.

انگريز غلام بنائيندڙن سندي پورهيت عوام کي بغاوت ڪري، آزاد ٿيڻ کان هميشه لاءِ روڪڻ ۽ سندن ميس مارڻ لاءِ سندن گذر جو آذقو يعني سنڌ

Gul Hayat Institute

جي ڏرتي ڪاٽڻ ڪسي ، پنهنجي دلالن جي حوالي ڪئي. محب وطن کي ڦاهيون ۽ جاسوسن، دلالن ۽ غدارن کي عوام جون زمينون ڏنيون ويون. اهڙيءَ طرح سنڌي پورهيت عوام جي ڳاٽي تي سنڌ دشمن وڏيرا شاهي سوار ڪئي وئي. مٿان وري ڪوڙا ڪلمينٽ ۽ سيٽلز نازل ڪيا ويا. ٽان جو سنڌي پورهيت عوام پنهنجي ڌرتيءَ جي ٻارڙي ٻارڙي تان تارڪ تي ويو. اڄ ٨٥ سيڪڙو سنڌي عوام هاري آهي. پنهنجيءَ ۾ چوڻ پرائي وس، هيٺو نڌڪو، هيسيل، ڦريل ۽ ماريل.

سنڌي هاري زمين مان جيڪو اپائي ٿو، تنهن مان شاه شاهوڪاريءَ واري 'باقاعده' ڦر ڪان سواءِ وڏيري جي اوطاق، ڪهوڙي، مريت، مرشد، ملان وغيره ويهن بلائن جي پيٽ تي نڪري. چاليهه پيون سنهيون ٿلهيون چورون زٽ ٿيون چوسين. جيڪي بچي اهو ٿوري ليکي ۽ اکين جي ڳوڙهن ۽ پهوڙين جهڙن ودڙڪن وياجن ۾ غرق ٿئي. پوءِ به سالن جا سال ليکو ڪونه ٿئي. سنڌي هاري عوام سڌائين قرضي. ابا ڏاڏا قرضي، پاڻ قرضي، پويان قرضي، نسلن جا نسل قرضي، ڏوهاري غلام. مٿان وري بي دخليءَ جو ڊڙڪو. وڏيرو جڏهن ڪاوڙجي ٿو، تڏهن چئي "نڪر منهنجي زمين مان ٻاهر!" نيڪر ته ڏي ته بي دخل، ليکو ڪهڙي ته بي دخل. لکن سنڌين مٿان روزي بي دخليءَ جي اها تلوار لٽڪي پئي. وڏيرا شاهيءَ جي غنڊن ۽ دلالن جون لوٽيون، سڌن

راڄوٽي فيصلن جا ڳالهائڻ، سندن پوليس ٿاڻا، روينيو آفيسون، عدالتون پنهنجو ڪم ڪنديون رهن ٿيون. چوريون، زوريون، ڦريون، ڌاڙا، لچائيون جاري آهن. ڪوڙيون فرسٽ رپورٽون لکجن پيون. قلم ١٠٩ ۽ ١١٠ جون ڪاريون ڪوڙيون پنهنجا وات ڦاڙيو روز ڦٻن سنڌي پورهيت شڪار جي تلاش ۾ ويٺيون آهن. وڏيرا شاهيءَ جي دلال پوليس جي ڪوس گهرن ۾ ڪمائي پنهنجي ڪاروبار ۾ رڌل آهن. ستر لک سنڌي هاري سپاهين جي ميس مارڻ ۽ حشمت ونڻ لاءِ سنڌ جي هر پوليس چوڪيءَ ۽ ٿاڻي آهي ڪانئر ۽ بزدل وردي پوش لغورن ۽ عادتي مجرمن جا ٽولا سنڌ جي مهل ڪرڻ جهڙن مڙسن، ڪوهن ۽ ڪونڌرن کي الٽو لٽڪائي، ڪين مرچ ۽ برفون پيا وجهن. سندن مائن ۽ ڀينرن جون سندن کي اکيان بي حرمتيون پيا ڪن، سندن هڏ ڳڏ پڃي، سندن بدن کي ڏنڀ ڏيئي، سندن چمڙيون لاهي، کين جسماني ۽ روحاني طرح اجڙو، لولو، لنگڙو ۽ اپاهج پيا بڻائين. انهن پوليس جي پڙيل ۽ اڌ مئل لاشن کي وري وڏيرڪي ”قانون“ ۽ ”انصاف“ جي جانڊه ۾ پيڙو پيو وڃي. هڪڙي ڦڏي ۾ مالن جا سال پوليس ”حفاظت“ ۾ رليا پيا ملن. ضامن جون درخواستون رد ۽ منظور ٿيون ٿين. شنوايون مٿان شنوايون پئون ملن. وڪيل صاحبان آڏيون پيچائون، بحث ۽ دليل بازيون پيا ڪن، قانون جي جوئن مان پنا پيا

Gul Hayat Institute

ڏکن، تخت سليماني تي ويٺل سوني قلم وارا صاحب سالن جا سال انصاف جا سڀاڳيا تر پيا تورين، فتوائون ڏيون ملن. اپيلون ٻڌيون ڏيون ٿين. عدالتي ”حفاظت“ ۽ جيل جي ”حفاظت“ ۾ ڏنڊا پيڙيون، انڌاريون، ڪانجهيون، فاقا، ذلتون ۽ عذاب پيا ملن. پويان بکيا اگهاڙا ٻچا دربدر پيا ڀٽڪن.

ڏٺو اٿؤ هڪڙو، ۽ هڪڙي هنڌ نه هوندو آهي. اٿؤ وڏيرا دوست وڏيرن هٿان هڪڙي هاري تي ٻن ٽن ضلعن ۾ ٻري ٻري ڪيس داخل ڪرائي ڇڏيندا آهن. پوءِ ته جيئري ئي موت اکين اڳيان اچيو وڃي. جوان هاري اڌ ڏاڙهيءَ وارو اچيو ٿئي ته ڪيس ڪٿا نيڪال ٿين. ڪيئن سنڌي ماڻهو هاڻڍي هلندي، گهلجندي گهلجندي پساه پورا ڪريو وڃن. انهيءَ وڏيرڪي دٻاءَ، دهشت ۽ عذاب جي خوف ڪان لکين سنڌي هاري ويچارا جيڪي جت آهن، اهي اتي ساهه سڪايو وڏيرا شاهيءَ اڳيان ڪنڌ نمايو هٿ ٻڌيو ويٺا ڀوڳهجن، ڦرجن، مارجن ۽ ٻڪون، ذلتون ۽ عذاب سهن. پاهر پڙڪ نٿا ڪڍن.

تڏهن به وڏيرا شاهي خوش ناهي. ڪشمور کان ڪيٽي بندر تائين سنڌ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ هر ضلعي، هر تعلقي، هر ڳوٺ، هر ديهه ۾ روز ڪنهن نه ڪنهن سنڌي هاري ڪٽنب کي پنهنجي سانڍيل، نپايل ڌرتي جي ٽڪري تان لوڌي ڪڍيو وڃي ٿو. مڙين هيسايل

Gul Hayat Institute

۽ ڌڪايل سنڌي هاري ماٺهو مارڻ، ڀوڇڙڻ، ڪيسن، ڦڏڻ، چورين ڌاڙن کان مجبور ٿي، لڏا مٿن تي، ٻچا وات ۾، اباڻا ڀڊ ڇڏي، ديس ۾ پرديسي بڻجي، منهن واهه ڪري ڳيا، اجهي ۽ سلامتي جي ڳولا ۾ نڪرپو پون ٿا.

بي دخليون بند ڪرائڻ جا زوردار اعلان جاري آهن. ٻئي طرف ستر لک سنڌي سپوتن کي وري جيئارڻ جي جدوجهد به زور شور سان جاري آهي. سنڌي هاري قوم جا قوم پرست ليڊرا پوتار پنهنجي "قوم" جي نجات ۽ چوٽڪاري لاءِ سر ڌڙ جي بازي لڳائي رهيا آهن. البته هو "قوم" جو مطلب پوتارن جي "قوم" وٺن ٿا. سنڌي هاري جو نالو فقط پوتارن جي قوم جو تعداد وڌو ڪري ڏيکارڻ لاءِ ڪتب آندو وڃي ٿو. هنن لاءِ هاري "قوم" ناهن. انهن جي بي دخلي سندن "قوم" جو مسئلو ناهي. ليڊرن پوتارن جي "قوم" جا "قومي مسئلا" ٻيا آهن. انهن مسئلن بابت ليڊرن پوتارن جي قومي جدوجهد جاري آهي. ٽئي طرف سنڌي پورهيت جدوجهد جا ٺيڪيدار پنجابي - پناهگير ڪامريڊ حضرات پنهنجي ڪامريڊي ڪاروبار ۾ جنبيل آهن. اخباري بيان ڇپجن پيا. پريس ڪانفرنسون ٿين پيون. ڪاغذي هاري ڪميٽيون ٺهن پيون. پناهگير - پنجابي ڪامريڊ حضرات سنڌي هارين ياران ماسڪو، پيڪنگ، لنڊن، ڪابل ۽ بغداد ۾ مهمانيون کائين پيا. هڪڙي پاسي اهي

”عوامي“ - ”قومي“ ۽ ”ڪامريڊي“ جدوجهدون زور شور سان جاري آهن ته ٻئي طرف سنڌ جي هاري عوام جون بي دخليون ماٺ مٺيءَ ۾ جاري آهن. اهو قصو هميشه ائين هلندو آهي. سنڌ جا هاري عوام ان کي هميشه ائين هلڻ نه ڏيندا. هو هن مسئلي کي پس پيش پاڻ ئي حل ڪندا. ڪنهن خبر آهي ته پس پيش هن مسئلي جو هڪڙو ئي مڪمل ۽ صحيح حل آهي. اهو هي آهي ته سنڌي هاري عوام کي پنهنجي ڌرتيءَ تان بي دخل ڪندڙن کي سنڌي ڌرتيءَ، سنڌي قوم، سنڌي اقتصادي ۽ سياسي اقتدار تان بي دخل ڪيو وڃي. سنڌ جي زمين سنڌ جا حلالي هاري پٽ پنهنجي حوالي ڪن ۽ ان کي گلزار بنائين.

[ماهوار ”تحريڪ“ - جون ١٩٧٣]

Gul Hayat Institute

سر تي پکي هيکڙوا

تحريڪ کي "همراه" نيٺ ڦري آيا آهن! هڪڙي پاسي نقلي اسلام پسند پرمارن جي سي آءِ ڊي جي رپورٽن جو ڊوڙيو لڳو پيو آهي ته "تحريڪ" ۽ تحريڪ وارن کي بند ڪريو نه ته پاڪستان ٽڪرا ٿي ويندو." ته ٻئي پاسي نقلي سوشلسٽ وڏيرن جي دٻ دٻان لڳي پيئي آهي "نه ڇڏيون، نه ته پاڻ واري اسلامي سوشلسٽ وڏيرپ جو خير ڪونهي." ٽئين پاسي نقلي قوم پرست وڏيرن جي ٻڙ ٻڙ پيئي ته "هنن کي ڪيڏو نه ڪو وڏيرڪي "قوم" تباهه ٿي ويندي." چوٿين پاسي نقلي ترقي پسند پرڄي پورش ڊوتيون هر ڪنهن اڳيان اکين تي ڳوڙهو رکيو پيئيون آهن ته "يه بديرون کي ايجنٽ همارے انقلاب کو تباه کر رهے هين!"

آخر ڇو؟ اهي سڀ ٽولا ظاهر ۾ پاڻ ۾ آهي ويري ٿا ڏسجن پر اندر ۾ سڀ هڪ آهن. سڀ ڏيهي عوام - دشمن اصل ۾ هڪ آهن. سڀني جو مقصد هڪ آهي، عوام کي انڌو، ٻوڙو، گونگو ۽ ٻوٽ ٻڌل بنائي ڪين ڦري موجون ماڻڻ. ڪين سڃاتيو هڪڙو ڀپ آهي ته، متان عوام سجاڳ، متحد ۽ منظم ٿي ڪين ٽڪرا نه ڀڃائي ڇڏي. نقلي سوشلسٽ هجن، نقلي

Gul Hayat Institute

قوم پرست هجن، نقلي انقلابي هجن، توڙي نقلي اسلام-پسند، ڪو به عوام دشمن ٽولو چاهي ٿو ته عوام هڪ پل لاءِ به انڌو، ٻوڙو، گونگو ۽ ٻوٽ ٻڌل نه هجي، جيڪو به عوام کي سجاڳ، متحد ۽ منظم ٿي پنهنجي مرضي ماڻ ڪرڻ جي صلاح ڏئي ٿو سو سندن گڏيل دشمن آهي. ان کي ختم ڪرڻ هو پنهنجو گڏيل فرض سمجهن ٿا.

'تحريڪ' اهو ئي ڏوهه ڪيو آهي. ان نه رڳو ظاهري عوام دشمنن کي بي نقاب ڪيو آهي پر مخفي، پردن ۾ ويڙهيل عوام دشمنن کي به ظاهر ڪري سنڌ جي پورهيت ۽ وطن دوست عوام کي خبردار ۽ سجاڳ ڪيو آهي ته "پاڻ تي ڀاڙيو، وڏيرا شاهي يا پرماريت جي ڪهن به ٽولي جو آسرو نه ڪريو نه ته ٺڳ کائيندا!"

ان ڪري هنن مڙي مڙي "تحريڪ" کي چئني طرفن کان گهيري ۾ ورتو آهي. هڪڙي پاسي وارنٽ، ڪيس ۽ ضمانت جا نوٽيس آهن ته ٻئي پاسي بوڪ اسٽالن وارن کي ڇٽي چڙائي، سنڌي عوام کي "تحريڪ" پڙهڻ کان محروم ڪيو پيو وڃي. ڪنهن گجهي عوام دشمن هٿ ٺڪ دٻايو آهي ۽ عوام کان "تحريڪ" لڪائي پئي وڃي. ان جا ڪيترا بنڊل عوام کي ڏيڻ بدران پاڻ وٽ رکي پوءِ واپس موٽايا پيا وڃن.

سنڌي عوام جا گجها توڙي پڌرا دشمن ٽولا عوام کي سجاڳ ڪرڻ جي ڏوهه ۾ 'تحريڪ' کي شروع

ڪان ونئي مختلف طريقن سان ڳجهيون ۽ پڌريون سزائون ڏيئي رهيا آهن. اسان هيستائين سڀ سزائون صبر سان سٺيون آهن. هي سزائون به اسين وڏي دل سان برداشت ڪنداسين. اسين پنهنجي عوام جي ڀلي لاءِ آئينده به اهڙيون ۽ انهن کان به وڌيڪ سزائون ڀوڳڻ لاءِ تيار آهيون. اميد ته سنڌي عوام ڪي ڪڏهن به ڪنهن به منزل تي ڪونه لڇائيندا سين. اسين پاڙي ڪونه ڏينداسين. اميد ته اسين هر حال ۾ هر رنگ ۾ پنهنجي پنهوارن سان حال سارو پت پارينداً ايندا سين.

ڏيهه هزار ضمانت ڪهڙي ڏوهه ۾؟

عوامي سرڪار نامدار جي گهڻگهرن عوامي عملدارن کي تحريڪ جي چال چلت ۾ نيت خرابي نظر اچي وئي! حڪم ٿيو ته آئينده پنهنجي چال سڌارڻ لاءِ ڏيهه هزار اچي ضمانت ۾ رکايو چال خراب ٿي ته پئسا ضبط.

جيل جي ڪنهن همراه جي ڳالهه ڪندا آهن ته چيائين ته ”نانا وارن جو مرڻ ٿيي مان جو مرڻ تان ارواح ٿيو ڪجهي وئو آهي!“ ’تحريڪ‘ ڳالهين سالن ۾ عوامي حڪومت جي سنڌي اديبن ۽ اديبي رسالن سان پنهنجائي ۽ قرب جا ڪئين لقاءَ اکين ڏٺيي ڇڪي آهي. تنهنڪري ”تحريڪ“ جو اصل کان

وٺي ارڏاين ڌان ارواح ڪتيل آهي. اسان هميشه اهو خيال رکيو آهي ته:

چنيسر سان چاڳپ، مٺان ڪا منڌ ڪري.

ان ڪري اسان هر لفظ ڏهه ڏهه ڀيرا تڪي توري لکڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. اهو خيال رکيو آهي ته اسين سورما نه سڏياسين ته قربان ٿياسين، ڪم جي ڳالهه ڪنهن نه ڪنهن روپ ۾ عوام وٽ ضرور پهچي. ان ڪري اسان کي طعنا به سهڻا پيا ته "اوهان، هيترا ڏينهن پاڻ کي نه پڌرايو آهي ۽ نڪي 'تحريڪ' بند ڪرائي آهي، تنهن مان ثابت ٿيو آهي ته اوهين سرڪار جا ماڻهو آهيو!"

پر چوندا آهن ته 'درياهه جي ڪپ تي چوڪر ڪڏي، اچ نه پڌي سياڻ پڌي!' سرڪار نامدار جي عاقل عملدارن نيٺ هٿي، ڏٺي، تحريڪ کي آڻي رڃ ۾ ڦاسائي وڌو آهي. ڪن تحريڪ تي اصل پاهوڙن ڪوڙيون آهن، تنهن جي هڪڙي خبر الله کي، پيا ڪِن، ٿين سمجهه پڙهندڙن کي. آهي اصل ڳالهيون چڏي، ڳهٽ ڏيئي، ڪنان جو ڪئي وڃي مارو ڪيو اٿن، تنهن ڪاريگريءَ واري ٽڪ جو داد نه ڏيڻ بي انصافي ٿيندي. ذرا ويچار ته ڪريو:—

جنهن ايڊيٽوريل تي ڏمر ڪيو ويو آهي، تنهن ۾ نه حاڪمن جو ذڪر آهي، نه سنڌن رعيت جو، نه سنڌ جو ۽ نه پاڪستان جو. ان جو هٿي سان ته ڇا سچي

Gul Hayat Institute

ايشيا کنڊ سان ڪو واسطو ڪونهي. ان ۾ ڳالهه آهي هنن کان هزارين ڪوهه پري جي هڪڙي لاطيني آمريڪي ملڪ چليءَ جي. اتي جي وڏيرڪي، سرمائيدار ٽولي ڪجهه وقت ٿيو ته عوام جي چونڊيل جمهوري حڪومت کي قتل ڪري ملڪ ۾ ڪوس شروع ڪري ڇڏيا. سڄي دنيا جي عوام، جمهوري پريس، حڪومتن ۽ اڳواڻن انهيءَ عوام دشمن ۽ غدار فاشي فوجي ٽولي جي ڪرتوتن تي ٿُڪ لعنت ڪئي. پاڪستان جي جمهوري وطن دوست پريس ۽ ماڻهن به عوام جي قاتل، بدمعاش فوجي ٽولي تي لعنت ملامت ڪئي. سڀني کان زوردار لعنت ملامت پاڪستان جي وزير اعظم جناب ذوالفقار علي ڀٽي صاحب ڪئي. "تحريڪ" به سڄي جهان جي عوام پاران عوام جي قاتل فوجي غنڊن تي ملامت ڪئي. اسان جي پريس عملدارن گهڻي جاکوڙ سان گهوپ ڪري "تحريڪ" وارا اهي ۾ اکر ڳوليا هٿ ڪيا ۽ گهڻي غور و خوض ۽ باريڪ بينيءَ سان تپاس ڪرڻ کان پوءِ هڪدم رزلٽ آئوٽ ڪيائون، ته ان ست سمنڊ پري واري ملڪ چليءَ جي بدمعاش فوجي ٽولي پاران ڪيل عوام جي قتلام جي مذمت ڪرڻ ڪري "تحريڪ" پاڪستان جي امن امان کي خطري ۾ وجهي ڇڏيو آهي! سنڌين جي 'پنهنجي' سرڪار نامدار جي عاقل عملدارن جي اها به مهرباني جو ڪو نه ڪو بهانو ڳوليو اٿن جي سنڌون سڌو ڇوڙ

Gul Hayat Institute

ھا تہ "بند ڪريو پنھنجي بڪواس!" تہ اسين ڇا ٿي
ڇڏي سگھياسين؟ گنھگار، تہ اسين ھونئن بہ آھيون!
سنڌي ھجڻ، سنڌيءَ ۾ رسالو ڪڍڻ، سنڌي عوام جي
ڳالھہ ڪرڻ، ڪي معمولي ڏوھہ تہ ڪونھن!

اسين سنڌ جي ھارين، مزدورن، شاگردن، اديبن،
دانشورن، وڪيلن ۽ ٻين وطن دوستن جا ٿورائتا آھيون،
جن سرڪار جي ھن قدم جي مذمت ڪئي آھي. اسين
سڄي سنڌي عوام کي اپيل ٿا ڪريون تہ پنھنجي
ڇونڊيل نمائندن معرفت سرڪار تي زور آڻي کين
"تحريڪ" کي بند ڪرڻ کان روڪين.

اسان کي اميد آھي تہ سرڪار نامدار "تحريڪ"
جو گلو گھٽڻ واري خيال کان باز ايندي ۽ اسان کي
پنھنجو عوام دوست فرض ادا ڪرڻ کان نہ روڪيندي.
پر تنھن ھوندي بہ، اھو امڪان موجود آھي تہ
تحريڪ بند ٿئي.

جيڪي بہ ٿئي، اسين ڪڏھن بہ ڪنھن تہ ڪنھن طرح
سنڌي عوام اڳيان انقلابي وطن دوست نقطہ نظر پيش
ڪندا رھنداسين ۽ پنھنجي حال سارو سنڌي عوام جي
خدمت ڪندا رھنداسين. ان ۾ اسين ڪابہ ڪوتاھي
ڪون ڪنداسين. "تحريڪ" جيڪو پيغام ڏنو آھي
اھو مرڻو ناھي. سنڌي عوام ان کي مرڻ نہ ڏيندا.
"تحريڪ" وري ايندي.

"اھڙا مانجھي مرڻا ناھن، ويس مٽائي وڃڻا آھن!"

[ماھوار "تحريڪ" - جولائي ١٩٦٨]

سنڌيت مٿان هڪ هٿي ۽ ٺپڪو ختم ڪرايو!

سنڌي قوم جي چونڪاري ۽ واڌاري جي جدوجهد ۾ سوين هزارين ماڻهن پنهنجي پهچ، سمجهه ۽ وس آهر ڪم ڪيو آهي، سور سٺا آهن ۽ قربانيون ڏنيون آهن ۽ ڏين پيا. سنڌي قومي جدوجهد لکين سنڌين - سنڌي هارين، مزورن، غريبن، اديبن، دانشورن، شاگردن ۽ محب وطن جي جدوجهد آهي. اها ڪنهن هڪڙي ماڻهوءَ جو سورهياڻيءَ وارو ڪارنامو ناهي. اها سموري سنڌي قوم جي گڏيل ڪوشش آهي. اڃا پنڌ ڏکيو آهي، منزل ڏکي آهي. اڃا گهڻو، گهڻو ڪجهه ڪرڻو آهي.

بدقسمتيءَ سان هڪڙي ٽولي گذريل ڪجهه سالن کان قومي جدوجهد تي زوري ڇاپو هڻي، ان کي پنهنجي جهڙ ذاتي ملڪيت بڻائي ورتو آهي. ان لاءِ هو محترم جي ايم سيد جو نالو ڪتب آڻين ٿا. ڇي "سنڌ جي قومي جدوجهد اڪيلي سر جي ايم سيد هلائي آهي! هو ئي ان جو اڪيلو وارث آهي! سنڌي عوام کي اهو ئي ڪرڻو آهي جيڪي هو چئي! جيڪو ان ۾ حجت ڪندو، سو ڇڙيو ٿه غدار آهي، سرڪار جو پٺو آهي! وغيره."

اڄ جي وڏي ۾ وڏي قومي ضرورت "قومي اتحاد" آهي. ان لاءِ ضروري آهي ته هر ڳالهه ۾ هر وقت ڪنهن هڪڙي فرد، ٽولي يا طبقي بدران سموري سنڌي عوام جي زبردست گهڻائي جي نفعي نقصان جو خيال رکجي، جيڪا ڳالهه جيتري هجي اوتري ڪجي. اجايو وڏاءُ يا ڪوڙ ڪرڻ، قومي تاريخ ۾ جعلسازي ڪري ڪنهن هڪڙي فرد يا هڪڙي ٽولي جي قربانين جا فرضي داستان گهڙي ان کي قوم جو اڪيلو وارث ڪري پڌائڻ، قوم جي لکين عوام کي سجاڳ، متحد ۽ منظم ڪري ميدان ۾ آڻڻ بدران ۽ جنهن جي صلاح مصلحت سان قوم جي ڇوٽڪاري لاءِ صحيح راهه ڳولي ڪڍڻ بدران، سڪتا وات جا نڪاءُ هٿي ٻاڻ کي سورمو سڏائڻ، قومي ٻڌيءَ کي ڪُن ۾ ڦاسائڻ، وطن دوستيءَ تي هڪ هٿي ۽ ٺيڪو ڄمائڻ - اهي ڳالهيون اڄ قومي ٻڌيءَ لاءِ وڏي ۾ وڏيون رڪاوٽون ٿي پيون آهن.

سچي قوم جڻ سنڌي قوميت کان خارج ۽ لا دعوي ٿي پئي آهي. رڳو هڪڙو ننڍڙو ٽولو پاڻ کي "سنڌي" سڏايو سگهي ٿو ڦٽ ڦٽ پيو ڪري. مصيبت اها ٿي پئي آهي ته قوم کي سخت نقصان رسائيندڙ ان روش بابت جيڪو به ٻڙڪ ٻاهر ٿو ڪڍي تنهن تي هڪدم "غدار" جو ٺپو لڳايو ٿو وڃي. ان ڊپ کان اڪثر محب وطن ساهه سڪايو ويٺا آهن ۽ سچي ڳالهه ڪرڻ کان لهرائين ٿا. نتيجو اهو ٿو نڪري جو سنڌي

قوم کي اهڙو نقصان پهچو رسي جنهن جي ڇڙهي اسين- سالن جا سال پڻ پوري ڪين پونداسين.

هن وقت حالت اها آهي ته ڪو ماڻهو جي ايم سيد ۽ سندس مريدن جي موڪل کان سواءِ رڳو سنڌ جو نالو ڏو وٺي ته انهن کان به لڪيت ۾ سبب ڏو گهڙيو وڃي ته "تو ائين ڇو ڪيو؟" ڇي "اوهين محب وطن آهيو ته پوءِ سائين جي ايم سيد جي پليان ڇو نه آهيو؟ صاف ظاهر آهي ته اوهين ان کي 'ڪٽن' چاهيو ٿا ۽ ظاهر آهي ته سواءِ سرڪار جي پئون جي پيو ڪو به سائين کي 'ڪٽي' نٿو سگهي! ڇنبو ته اوهين سرڪار جا پٺو آهيو!"

هن قسم جي سوچ کي ائين جڏيو ويو ته سيائي شاهه صاحب جي مريدن جي پرمٽ وٺڻ بنا ڪير پاڻ کي سنڌي به سڏائي ڪونه سگهندو. محب وطن سڏائڻ ته پري رهيو! هيءَ اها ئي سوچ آهي جيڪا سنڌ ۾ ڳوٺ جي وڏيري جي هوندي آهي. ڇي "راج ڌڻيءَ جي موڪل بنا ڪير به ڳوٺ ۾ ٽيڙي ڪري نه هلي!" هي ساڳي ليگ واري سوچ آهي. "هڪڙو الله، هڪڙو رسول، هڪڙو پاڪستان، هڪڙي ليگ ۽ هڪڙو قائد اعظم! جيڪو ليگ ۽ قائد اعظم کان ڦريو سو الله رسول کان تارڪ ۽ پاڪستان جو دشمن! ساڳي نازي ۽ فاشي سوچ آهي. هٽلر ۽ مسوليني جي پرمٽ بنا ڪير پاڻ کي جرمن يا اٽالين سڏائي!

سنڌي محب وطن جو فرض آهي ته هو گارين، گلائن، خوارين ۽ ڌڪڙين جو خطرو سر تي کڻي به، هن مسئلي جي پوري ڇنڊڇاڻ ۽ ڇڪاس ڪن ته جيئن سنڌي اتحاد ۽ رواداري جو رستو جيڪو هاڻ بند ٿيو پيو آهي سو کلي پوي.

لڪين سنڌي ماڻهو آزادي ۽ ڪليءَ دل سان قومي جدوجهد ۾ ڪجهڙو ڀرپور حصو وٺي قوم کي اڳتي وڌائي سگهن.

ڪي ماڻهو چوندا "صلاح ته چڱي! پر 'شينهن' جي وات ۾ اول هٿ ڪير وجهي؟"

چڱو، تڏهن شروعات پلا اسين ٿا ڪريون! پهرين اسان جي سوچ حاضر آهي. سنڌ جا سجاڳ ۽ سوچيندڙ ماڻهو ٿڌي سيني ۽ ڌيان سان ويچار ڪن ۽ پنهنجا خيال سنڌي عوام اڳيان پيش ڪن.

اسان جي نظر ۾ شاهه صاحب سنڌ جو اڪيلو وارث ڪونهي. ان اڪيلي سر قومي جدوجهد ڪانه هلائي آهي. هن قوم کي ڏورانهون نقصان پهچايو آهي ۽ وچ وچ ۾ سخت نقصان به رسائيندو رهيو آهي. سائين هيٺين ۽ ٻين ڪيترن سببن جي ڪري سنڌ جو اڪيلو وارث ۽ اڳواڻ ٿي نٿو سگهي: (١) سنڌ جي اڳواڻي گڏيل هٿن گهرجي ۽ نه ڪنهن هڪڙي فرد جي هٿ هئي. (٢) سنڌ جي اڳواڻي سنڌي هارين، مزورن ۽ غريبن جي هٿ ۾ هئڻ گهرجي ۽ نه جي ايم سيد جهڙن

Gul Hayat Institute

وڏن زميندارن ۽ سجاده نشينن جي هٿن ۾. (٣) هن جي سوچ حد کان خارج آهي. (٤) ڪيس قومي جدوجهد هلائڻ جي صحيح واٽ جي ڪابه خبر ڪانهي. (٥) ان واٽ تي هلڻ لاءِ قومي ڪارڪنن کي جيڪي ڏکيون ڪٺيون منزلون طي ڪرڻيون آهن سي سائين تي ٿي نٿو سگهي. (٦) هن کي جدوجهد مان جيڪا سياسي قوت هٿ اچي سا پيرن ۾ پاڙي ۽ وڏيرن جي حوالي ڪري برباد ڪري ڇڏي. (٧) جي ايم سيد جي ٽولي طرفان سرڪار جي جيڪا سطحي ۽ نمائشي مخالفت پيش ٿئي ۽ سنڌ بابت مصنوعي جنگ پيئي هلي، تنهن سنڌي عوام کي خوشفهميءَ ۾ وجهي ڇڏيو آهي ته اسان ٻاران جيڪي ڪين ڪرڻ گهرجي سو ٿئي پيو. وڌيڪ ڪي ٿي نٿو سگهي. هنن جي خيال ۾ قومي جدوجهد ٿيندي ئي اهڙي ۽ ايتري آهي! انهيءَ ڪوڙي آسري تي لڳي ۽ گمراهه ٿي، اڪثر ماڻهو پنهنجي ڪنڌ ونيو ويٺا آهن ۽ سنڌ جي عظيم عوامي اتحاد ۽ گڏيل قومي جدوجهد لاءِ پوري ڪوشش ۽ جاکوڙ جي ضرورت نٿا محسوس ڪن. (٨) سائين تريءَ تي بهشت حاصل ڪرڻ جي وڏيرڪي لالچ ورتي آهي، پر سنڌ جو قومي مسئلو تمام ڏکيو، پيچيدو ۽ اونهو آهي. ان جي حل لاءِ تمام ڏکهي ورن وڪڙن واري جدوجهد هلائڻ ضروري آهي. ان ۾ هرهڪ سنڌي محب وطن کي هٿ ونڊائڻو پوندو. خاص ڪري لکها نوجوانن کي دل و جان سان شريڪ ڪرڻو ۽ اڳ ۾ آڻڻو

پوندو. رڳو سفيد پوش لڏي ڪان هي ڳالهه ڳري آهي. وڌيڪ تفصيلن ۾ وڃڻ مناسب ناهي. (۹) پٺي طرف رٿابندي، همت، محڪم ارادي، اورچائي، فهم، لچڪ، قرباني، ڏاهپ ۽ ڊسيپلين سان رٿيل اصولي اڳتي وڌياسين ته پنهنجي جائز مقصدن حاصل ڪرڻ جا بهترين امڪان موجود آهن. سائينءَ ۽ سندن مريدن ۾ اهي گهربل لياقتون ناهن. (۱۰) جي ايم سيد ۽ سندس مريدن پنهنجي غير ذميوار ۽ ٻاراڻين حرڪتن سان قومي جدوجهد جي واڌاري ۾ سخت رڪاوٽ وجهي عملي طرح دشمن لاءِ ميدان سازگار ڪيو آهي ۽ سنڌين جون راهون بند ڪيون آهن. (۱۱) قومي ڪم صلاح مصلحت سان ٿيڻ گهرجي. سائين جي ايم سيد آپي شينهن ۽ غير ذميوار آهي. سندس ذهنيت غير جمهوري ۽ وڏيرڪي آهي. هو نهايت نازڪ مسئلن ۾ بنا سوچ ويچار جي دٻ ڏيو ڇڏي. منجهس ايتري سمجهه، ڏاهپ ۽ پختائي ڪانهي جو وقت سر موٽ کائي خطرناڪ غلطيون درست ڪري سگهي. نتيجو اهو ٿو نڪري جو سندس ڪري قومي جدوجهد هيئنر وانگر سالن جا سال ڪِنَ ۾ ڦاٿي پيئي هوندي آهي. (۱۲) سنڌ جي موجوده حالت اڻ ٺر ناهي. اسان وٽ ڪيترا وسيلا ۽ موقعا هئا ۽ آهن. اسان اڳوڻين جدوجهدن ۾ ڪئين مورچا هٿ ڪري ڇڏيا هئا. انهن وسيلن، موقعن ۽ مورچن کي همت، مُرسيءَ ۽ ڏاهپ سان ڪم آڻجي ها ته اسين اڄ تمام اڳتي وڌيل هجون

Gul Hayat Institute

ها. جي ايم سيد جي متحده وڏيرڪي محاذ ۾ پڻ اهڙن ڪوشش ڪري اڳتي ته نه وڌي سگهياسين، مورڳو ڪنيل مورچا هارائي ويٺاسين. ڇاڪاڻ ڪيل سال لوڙڻو ۽ پتوڙڻو پوندو، تڏهن مس وڃي اڳوڻي قومي ٻڌي ۽ طاقت گڏ ڪري سگهنداسين. (١٣) شاهه صاحب پنهنجي سنگين سياسي غلط ڪارين ۽ ناڪامين کي سنڌ لاءِ قرباني ڳڻائي ٿو. لکيون ۽ اڄايون وات جون لسٽون وٺي دشمن کي نظربنديءَ لاءِ بهانا ڏيئي پاڻ کي سنڌ پيارن صدقو ٿيل مظلوم ڄاڻائي ٿو. ان فرضي قربانيءَ ۽ مظلوميت کي هو سنڌي محب وطن عوام خلاف سياسي هٿيار طور استعمال ڪري ٿو ۽ کين اخلاقي طرح مجبور ٿو ڪري ته هو سندس هر غلط ڳالهه اڳيان سر جهڪائي، غلط وات وٺن ۽ قومي طرح تباهه ٿين. اها روش بي واجبي، غلط ۽ وطن دوستيءَ جي قانون خلاف آهي.

قومي اتحاد لاءِ ضروري آهي ته اڪيون پوري ڪنهن هڪ فرد يا ٽولي بويان ٻوڙڻ بدران سڄي قوم ۽ عوام جا سڄاڳ محب وطن گڏجي راهه ڪڍن ۽ اڳتي وڌن. ان ڳهربل صلاح مصلحت ۽ جدوجهد ۾ پڻ سمورن وطن دوست فردن ۽ ٽولن سان گڏ شاه صاحب ۽ سندس ٽولي جو به ڀرپور ۽ شاناٿتو حصو هجڻ گهرجي. پر جدوجهد جي اڳواڻيءَ تي ٺيڪو ۽ هڪ هٽي ڪنهن به فرد يا ٽولي جي نه هئڻ گهرجي

۽ نه جدوجهد اڳي وانگر وري به تباهه ٿي ويندي. پڙهندڙن ۽ عام سنڌي محب وطن کي تبصري، تنقيد ۽ رهبريءَ لاءِ عرض آهي. جيئي سنڌ!

[ماهوار "تحريڪ" - آگسٽ ١٩٧٣]

Gul Hayat Institute

اسين ڪنهن جي ڳالهه ڪان نه ڀڄنداسين!
اسان پاڻ ڳالهه نه ڪنداسين!

سنڌي عوام کي پنهنجي جدوجهد لاءِ سٺين سنواٽي واٽ جي ڳولهه ۽ تلاش آهي. هر سنڌيءَ جو قومي فرض آهي ته ان ڳولا ۾ مدد ڪري ۽ قوم کي اوجهڙ ۾ پوڻ کان بچائي.

تحريڪ پنهنجو فرض سمجهي راءِ ڏني آهي ته فلاڻي واٽ غلط آهي. ان واٽ کي بدلائجي. تحريڪ جو لکيو قرآن ڪونهي. هڪڙي راءِ آهي، هڪڙي سوچ آهي. اها راءِ ۽ اها سوچ صحيح به ٿي سگهي ٿي، غلط به ٿي سگهي ٿي. جي اها صلاح ۽ سوچ غلط لڳي ته ان جو جواب ڏيڻ کپي. تحريڪ پنهنجي راءِ جي حمايت ۾ دليل ڏنا آهن. دليلن جي جواب ۾ دليل ڏجن. عوام کي ٻڌائجي ته ڇو فلاڻي سوچ غلط آهي؟ اهڙيءَ ريت هي مسئلو سهڻي نموني نبري سگهي ٿو ۽ قوم جي سوچ ۽ سمجهه ۾ واڌارو اچي ٿو. اسان کي صحيح واٽ ملي ٿي. اسان ۾ وڌيڪ اعتماد

۽ يقين پيدا ٿئي ها. اسين وڏيڪ حوصلي سان اڳتي وڌون ها. پر ٿيو ڇا؟ تحريڪ جي ڪارڪنن کي سنڌي پورهيت عوام جي نقطي نظر پيش ڪرڻ جي جرم ۾ قلم باز لوفرن ۽ غنڊن هٿان غليظ ۽ گنديون گاريون ڏياريون ويون آهن. مٿانئن مسخريون ۽ ٺٺوليون ڪرايا ويا آهن. سنڌي حيا، فضيلت ۽ اخلاق جا سورا ليڪا لتاڙي قومي خدمت ڪندڙ سنڌي نياڻين تي گند اڇلايو ويو آهي. اهو سڀ ڪير ٿو ڪرائي؟

اهو سڀ محترم جي ايم سيد جي حالي ۾ ۽ سنڌس ٻاران ٿيو آهي. حالتن مان ظاهر آهي ته اهو سنڌس اجازت ۽ هدايت کان سواءِ نه ٿيو آهي. محترم شاهه صاحب کي هن وقت سن شهر کان ٻاهر نڪرڻ جي موڪل ڪانهي. اها پابندي ناجائز آهي. اسين انهي پابنديءَ کي سنڌي عوام خلاف زيادتي سمجهون ٿا. ان زيادتي ختم ڪرڻ لاءِ اسان بار بار پرزور مطالبا ڪندا رهيا آهيون. اسين هاڻي به اهو مطالبو ڪريون ٿا. بهرحال شاهه صاحب پابند آهي پر خدانخواسته قيد تنهائي ۾ ڪونهي. شاهه صاحب ۽ سنڌس مريدن جي وچ ۾ اوچيون ديوارون نڪي هٿڪڙيون ۽ نڪي ڪي وري آهن. اها سڀني کي خبر آهي ۽ اسان کي به آهي. اهڙي حالت ۾ هيڙا ڪم شاهه صاحب جي موڪل بنا نٿا ٿي سگهن.

پوءِ تڏهن هيڙو ليڪ ۽ شريف خانداني سادات

ماڻهو ۽ بزرگ اهڙا ڏاڍا ڇسو ٿو ڪرائي يا ڪرائن
ڏي؟ ڇا هن کي يا سندس مريدن کي ”تحريڪ“ جي
ڪارڪنن سان ڪا ذاتي دشمني آهي؟ اسين نٿا
سمجهون ته ائين آهي. هي ذات نيات، پني پاري،
دنگ دڙي، ڏنڊي واپار جي جُوف جو تڪرار ڪونهي.
ته پوءِ قومي سياست جي ميدان ۾ ههڙيون ڪريل ۽
غليظ حرڪتون ڇو؟ ان جو جواب بلڪل سولو ۽ سادو
پيو آهي. ”تحريڪ“ قوم اڳيان جيڪي ڳالهيون پيش
ڪيون آهن. انهن جو ڪوبه سچ پچ اثرائتو جواب
موجود ڪونهي. ايتري اخلاقي جرات، ايمانداري ۽
قرباني به ڪانهي جو صحيح ڳالهه مڃي پنهنجي غلطي
قبول ڪري پاڻ تي تنقيد ڪجي ۽ پاڻ کي سڌارجي.
اهڙي حالت ۾ باقي وڃيو اهو رستو بچي، جيڪو وڏيرڪو
طبقو روز ازل کان عوام خلاف وٺندو رهيو آهي. يعني
ڏاڍائي ۽ دپاءُ جو. وڏيرڪو طبقو صدين کان اختلاف
۽ اعتراض کي ڪچلڻ لاءِ عوام کي ڪاٽ، قيد، ڦاهيون
۽ سوريون ڏيندو رهيو آهي. اڄ به منجهانئن جن جو
وس هلي ٿو سي اهي ڏاڍا چالو ڪريو ويٺا آهن. باقي
جن کي في الحال جيل ۾ وجهڻ، ٽيپ ڏيڻ يا ڦاهي
ڏيڻ جي اختياري ڪانهي، سي هن وقت جيڪي طبقاتي
هٿيار موجود آهن، انهن کي استعمال پيا ڪن. يعني
ڪوڙ، بهتان، گلائون، مسخريون، لڏوليون، ڏچرپا،
سانگ، خواريون، دڙڪا، دهمان ۽ غليظ گاريون. سياڻي

Gul Hayat Institute

جي حڪومتي ڏنڊو هٿ ۾ چڙهي وڃن، ته بلاشڪ ڪاٽ، قيد، ڦاهيون، ۽ سوريون به ڏيندا. دٻاءُ ۽ ڏاڍائي سندن عوام دشمن فطرت آهي جا ڪڏهن به بدلجي نٿي سگهي.

سوال "تحريڪ" جي ڪارڪنن جي ذات جو ناهي. هي ڳالهه فرد ۽ ذات کان چڙهيل آهي. هي طبقاتي ڳالهه آهي. سڀائين محب وطن آهي. قوم پرست آهي، سنڌي تهذيب، ثقافت جو علمبردار آهي ۽ ٻيو گهڻو ڪجهه آهي. پر انهن سڀني ڳالهين سان گڏ بلڪ انهن کان ڀرپور هو پنهنجي طبقي جو فرد ۽ نمائندو آهي. هو وڏو زميندار آهي. سيد، پير ۽ سجاده نشين آهي، وڏيري، ڀوتار، رئيس، پير، مير ۽ سجاده نشين طبقي جو ڪوبه نمائندو اها ڳالهه ڪيئن ٿو برداشت ڪري ته ڪي "خسيس" ۽ "معمولي" ماڻهو، اميرن خاندانن جي شاهاڻن سياسي شوقن ۽ شغلن ۾ ٽنگ اڙائين!

جيڪي "پيغام" ۽ "اڳتي قدم" ۾ ڇپيو ويو آهي. اهو رڳو سائين نه، ٿو ڳالهائي، سندس طبقو ٿو ڳالهائي. خطاب فقط "تحريڪ" وارن سان ناهي، سندن طبقي سان آهي. وڏيري طبقي کي روز ازل کان وٺي پورهيت عوام لاءِ جيڪا گهري ۽ انتها نفرت ۽ حقارت آهي؛ ڪين سنڌي پورهيت عوام جي نظرين ۽ انهن نظرين جي وڪالت ڪندڙن سان جيڪو ڏپ ۽ هراس آهي، اها سموري نفرت ۽ حقارت، اهو سڄو ڏپ ۽

Gul Hayat Institute

هراس انهن غليظ ۽ گندين ڪارين جي ٽٽي ٻگهه جو روپ وٺي وڏيرن جي قلم باز شڪاري لوڌ جي واڇن مان ڳڙي پيو آهي.

وڏيرا سياستباز عظيم ۽ اعليٰ، فرشتا ۽ ملائڪ، پيغمبر ۽ ”آدم جي روپ ۾ اور شيون، فقط ڏيکارائين آهن، جيستائين سندن خالص طبقاتي سياست قوميت جي پوش ۾ لڪل آهي ۽ سندن طبقاتي ڳڀر تي لت نه پئي اچي. جڏهن ٿورڙو سوال جواب ۽ حساب ڪتاب ٿو ٿئي، جڏهن سندن سياست جي اصل طبقاتي فطرت تان ظاهري قومي پوش لهڻو پوي ۽ جڏهن ڪين ٿورڙو طبقاتي سيڪ ٿو اچي، ته پوءِ وڏيرڪي ۽ حاڪماڻي سياست، پنهنجو قومي بزرگيءَ جو پيرت پريل ريشمي غلاف اڇلائي ڦٽو ڪري، پنهنجو اصلوڪو، ڪاريال، ڌاڙاگير ۽ رهزن وڏيرڪو روپ وٺيو اچيو وچ بازار ۾ بيهو رهي. سنڌي قوم ۾ وڙهڻ وڳڙ جا ڪي سنڌا سيڙها مقرر ٿيل آهن. ڪي فضيلتون، ڪي حيائون ۽ ڪي شرم ڪرڻا آهن. چوندا آهن ته وڙهندي سيڪو وڻ اڇلائيندو، ڳل ڪونه اڇلائيندو. پر وڙهڻ مهل اهو ڪي ڪجهه ڪجي جو پرچڻ مهل ڪم اچي. اهي قانون وڏيرا شاهيءَ ۽ پرمار شاهيءَ ۽ سندن پالتو لوڌ سان لاڳو ڪونهن. وڏيرن ۽ پرمار سياستبازن لاءِ پنهنجي ذات، پنهنجو ٽولو ۽ پنهنجو طبقو اول ۽ آخر آهي. انهن جي پاڻيءَ جي نقصان ۽ نفعي لاءِ

Gul Hayat Institute

هو سچي ملڪ ۽ سموري قوم جي مفادن کي تباهه ڪرڻ لاءِ تيار ٿي ويندا. اهوئي سبب آهي جو هو گلا خوريءَ جي خسيس لست وٺن ۽ ڇٽن ڀرن لاءِ لئي ڪرڻ لاءِ ڪي اهڙا ته ڪوڙا ۽ ڪمينا الزام ترين ٿا، جن جو مدلل ۽ لاجواب ڪندڙ جواب ۽ صفائي، ڪين خبر آهي ته اسان آسانيءَ سان ڏيئي سگهون ٿا ته پر ائين ڪرڻ سان اسان کي ناقابل تلافي نقصان رسندو. ڪين ناقابل تلافي نقصان رسندو. سموري قوم کي ناقابل تلافي نقصان رسندو. اهڙي صورت حال مان ڇاٿي پڇهي ناجائز فائدو وٺن کي آزاد قومن ۾ بليڪ ميلنگ چئبو آهي، ۽ آزاديءَ لاءِ وڙهندڙ قومن ۾ غداري چئبو آهي. بليڪ ميلينگ ۽ غداري وڏيرا شاهي ۽ پرمار شاهي جي طبقاتي فطرت آهي.

پناهگير نقلي ترقي پسندن جا جيڪي پالتو ماڻهو سنڌي ٽوپيون پائي، سنڌو ديشي بڻيا ”تحريڪ“ جي ڪارڪنن کي گاريون پيا ڏين. تن کي ۽ سندن آقائن کي ايڏي داڦ ڪرڻ مان هڪڙي اميد اها به آهي ته اسين به محترم جي ايم سيد خلاف اهڙوئي ذاتي گند ڪنداسون ۽ پوءِ سنڌ ۾ نظرياتي ۽ سياسي چنڊ چاڻ ختم ٿي ويندي، سنڌين جي صحيح راهه جي ڳولا ختم ٿي ويندي، سنڌي اتحاد جون راهون بند ٿي وينديون، سنڌي سالن لاءِ ذاتي الزامن ۽ جوابي ذاتي الزامن جي گندي ڏٻڻ ۾ ڦاٿا پيا هوندا ۽ سنڌ.

Gul Hayat Institute

دشمنن جي چاندي ٿي ويندي. اسين سنڌ دشمن پرمارن جون سڌون پوريون ٿيڻ نه ڏينداسين. هو سنڌي وڏيرا شاهي ٻه ڪي ڪاٺ ڪٻهي ٿي ڳالهيون ڪيڏي، ٻه ڳنڍڳي ۽ غلاظت ڦهلائين ۽ ڪيڏيون ٻه شرارتون ۽ سازشون ڪن. پر اسين پنهنجي اصل مقصد ۽ اصل راه تان هڪ انچ جيترو به ٽرڻ لاءِ تيار نه آهيون ۽ نڪي ٿينداسون. 'مرسون مرسون ڏيهه نه ڏيسون' اسين شاهه صاحب تي ذاتي حملا نه ڪنداسون. اسين ڪنهن تي به ذاتي حملا ڪرڻ نٿا چاهيون. اسان ڪي ذاتي طرح شاهه صاحب لاءِ عزت آهي. هو ذاتي طرح پلو ۽ لائق ماڻهو آهي. عزت جي لائق آهي. اسين جائز حدن اندر سندس عزت ۽ احترام ڪندا رهنداسون. اهو اسان جو قومي فرض آهي. اسين اصولي ڳالهيون ڪريون ٿا. اسين اهي هر حالت ۾ ڪندا رهنداسون. اسين سکڻ ۽ سيکارڻ چاهيون ٿا. اسين سچيءَ دل سان سنڌ جي قومي مسئلن جي ڇنڊڇاڻ ڪري صحيح راهه ۽ صحيح رستي تي پهچڻ ۽ اڳتي وڌڻ چاهيون ٿا. اها ڇنڊڇاڻ، جانچ ۽ ڳولا ۽ اهو واڌارو اسين جاري رکنداسين. سنڌي عوام صحيح بنيادن تي پاڻ ۾ پڌي ڪرڻ، صحيح ڳس ۽ صحيح واٽ وٺي، مضبوط ۽ اٽل ارادي سان اڳتي وڌڻ ۽ پنهنجي نجات حاصل ڪرڻ گهري ٿو. ان ڳالهه ۾ اسين سمورن محب وطن فردن، ٽولن، طبقن، تنظيمن سان گڏجي پنهنجي پيچ آهر سنڌي عوام جي

مدد ڪندا رهنداسون. اهو اسان جو قومي فرض آهي. اسين ان فرض ادائي تي قائم رهنداسون ۽ وقت جي هر مشڪل کي بهادري ۽ ثابت قدمي، حوصلي ۽ پختي يقين سان منهن ڏينداسين. سنڌي عوام فاتح ٿيڻو آهي سو ضرور ٿيندو.

ڪنڌا سون پرن ۾ توڙي لک لڳن
آڳر آڳوڻي نه مڙي چوڻ پر چڻن
ويندي ڏانهن پرين، جئي جات نه پانهيان.

(شاهه)

اسان جي حال تي هاءِ!

اسان کي گذريل ٽن سالن ۾ ڪڙي ڪوڙيءَ جو به اشتهار ڪونه مليو آهي. سالن جي جدوجهد کان پوءِ اسان کي سرڪار ’تحريڪ‘ جون ڪل ١٩٥ (هڪ سو پنجانوي) ڪاپيون ڇپڻ لاءِ پنو منظور ڪري ڏنو آهي! ان ڪري اسان تحريڪ جا صفحا وڌائي نه ٿا پر هاڻ جيترا صفحا به ڏري گهٽ ناقابل برداشت قرباني ڏيئي ڇپي رهيا آهيون. انهن ٣٢ صفحن ۾ اسين رڳو بحث مباحثو به ڏيئي نٿا سگهون. نه ته ماڻهو ڪٿ تي پوندا. هوڏانهن تحريڪ تي چئني طرفن کان وارو وار لڳي پئي آهي. وڏيرن ۽ پرمارن جي پائيواريءَ وارا رسالا ”پيغام“ ۽ ”اڳتي قدم“ اڳيئي اسٽارٽ آهن.

Gul Hayat Institute

جماعت اسلاميءَ وارا سچي پاڪستان ۽ وطن دوست سنڌين خلاف جيڪا پنڊي پاريو بيٺا آهن، تنهن ۾ تحريڪ کي به ڪونه وساريو اٿن. لائلپور جي جماعتي رسالي ”المنبر“ ۾ تحريڪ ۽ ان جي نظرين خلاف هڪ مضمون جو سلسلو ٽن چئن مهينن کان لاڳيتو هلي رهيو آهي. پر سنڌ جي جماعتي رسالي ”آئيني“ به ”تحريڪ“ خلاف لکڻ شروع ڪيو آهي. باقي وڃي اسان جو. وفا شعار، سچار، دلير، ايماندار، اشراف، ذاتي لالچ، ساڙ، حسد، وير، بغض کان ڪوهه پري پچنڊڙ، سرڪار جو ازلي مخالف، سرڪاري مهربانين، پٽن، اشتهارن کان ونءُ ويندڙ هڪڙو سٺي سيرت وارو جوان جماڻ يار رهيو هو، سو مڙس هتان مان ٿي سورمو ٿيڻ ۽ پڙ ڪٽڻ کان رهجي ويو، پر شڪر آهي، جو عين ٽائيم تي اهو به پنهنجو گهوڙو ڊوڙائيندو، سهڪندو، سهڪندو اچي ”تحريڪ“ کي گاريون ڏيڻ وارن جي پڙ ۾ پهتو آهي. پيا به پنڌ ۾ هوندا. اهي به دير سوير اچي پهچندا ۽ خدا گهريو ته چڱي محفل ٿيندي. جيترا گهڻا اوترو وڌيڪ رس لهندو! اسين اميد ته هر هڪ سان ڪچهري ڪنداسين. هر هڪ جي سوال جو جواب ڏينداسين. انهن ڪچهرين مان سنڌي عوام کي فائدو رسندو، نقصان ڪونه ٿيندو. سندن ڄاڻ وڌندي، سندن سياسي تربيت ٿيندي. هو دوست ۽ دشمن، ظاهر ۽ باطن، اندر ۽ ٻاهر، ڪچي ۽ پڪي، عارضي ۽ دائمي،

Gul Hayat Institute

حقيقي ۽ نمائشي شين، ماڻهن، لقائن ۽ حالتن ۾ فرق ڪري سگهندا. اسان جون به ڪچايون دور ٿينديون. مرض گهٽبا، ٻئي طرف اسان کي پنهنجن رايـن پيش ڪرڻ لاءِ وڌيڪ ويڪرو ۽ وسيع ميدان ملندو. اميد ته سڀ سولي ٿيندي.

اسين تحريڪ جي پڙهندڙن کان رڳو هڪڙي سهوليت گهرون ٿا. اسان تي ڪوڙا الزام ۽ ڪوڙا ڦڏا تمام گهڻا آهن. جيئن به ڪو سنڌ دشمن، عوام-دشمن ۽ پورهيت دشمن ٿاڻو آهي، اتي اسان تي ڪو نه ڪو ڪوڙو ڪيس رجسٽر ڪيو ويو آهي. ان جي جواب ڏيڻ لاءِ اسان وٽ وسيلا نه هئڻ جي برابر آهن. اسان وٽ انهيءَ لاءِ صفحا مهيني ۾ وڌ ۾ وڌ ١٠-١٢ ئي سگهن ٿا. ان ڪري اسين سڀني يارن کي هڪڙي ئي وقت هڪڙي ئي پرچي ۾ سمورا جواب ڏيئي نٿا سگهون. ان ڪري اسان پاليسي هيءَ ٺاهي آهي ته پهرين هر ڪا ڪوڙا ڪيس داخل ڪندڙ ڌر پنهنجو سمورو ڪيس پيش ڪري، پهرين هر ڪو پنهنجو گهوڙو هڪلي پنهنجا پنڌ ڏيکاري ڏلڳ ڪري. پوءِ اسين هر هڪ کي يڪو جواب ڏينداسين. انهيءَ پاليسي مطابق اسان سنڌو ديش جو ڍونگ رچائيندڙ پناهگير نقلين جي رسالن "پيغام" ۽ "اڳتي قدم" کي ٻه سال ڇڏي ڏنو ته پهرين دل کولي اسان جي خلاف پنهنجو ڪيس پيش ڪن. (هاڻ اسان جواب ڏيڻ شروع

Gul Hayat Institute

ڪيو آهي تہ همراهہ اچي ڳارين ۾ پيا آهن.)

هن دفعي بہ اسان ان مجبوري سبب محترم نور محمد سنڌي کي ڏنل جواب جي ٻي قسط شايع نہ ڪري سگهيا آهيون. اسان جو عرض آهي تہ پڙهندڙ ساٿي، اسان جي ان مجبوريءَ کي خيال ۾ رکي "تحريڪ" خلاف لکڻيون صبر سان پڙهن ۽ اسان جي هڪدم جواب نہ ڏيئي سگهڻ مان اهو انومان نہ ڪڍن تہ ڪو اسان وٽ ان جو مناسب ۽ موزون جواب ڪونهي. اهي سوال سڀ اسان جي دل تي لکيا پيا آهن. اميد تہ هر اهم سوال جو جواب وڏي ڌيان ۽ ذميواري سان ڏنو ويندو. پر وقت تي، ۽ واري سان. ڏيستائين ساٿي انتظار ڪن. انتظار جو ڦل مٺو آهي. اميد تہ سڀ سٺائي ٿيندي.

[ماهوار "تحريڪ" - آڪٽوبر ١٩٤٧]

Gul Hayat Institute

عظمت ڪتاب گهر

سنڌ صوبي ۾ ننڍا وڏا سوين شهر آباد آهن، جتي پڙهڻ لکڻ نوجوان به رهن ٿا ۽ جتي بوڪ اسٽال ۽ ڪتاب گهر به آهن پر عظمت ادبي اڪيڊمي جا ڪتاب توهان کي صرف مخصوص ۲۵-۳۰ بوڪ اسٽالن تان ئي ملي سگهندا ۽ اتي به ممڪن آهي ته هر وقت، هر ڪتاب موجود نه هجي. انهيءَ جا ڪيترائي سبب آهن ۽ ڪيترائي دفعا انهن جو ذڪر به ڪيو ويو آهي پر صورتحال ۾ ڪو فرق نه پيو آهي. عظمت اڪيڊمي تقريباً ڏهه سالن کان ڪتاب ڇپرائي رهي آهي پر ڪتابن جي وڪري ۽ ورهاست جي معاملي ۾ اسين اڄ به بيوس ۽ لاچار آهيون. ڪي ڪتاب سستا وڪرو ٿي وڃن ٿا ته ڪي وري مختلف سببن جي ڪري رهجيو وڃن، هن وقت اداري وٽ اهڙا ۲۳ ڪتاب وڪري لاءِ موجود آهن جڏهن ته بوڪ اسٽالن تي ڪي ٿورا نسخا ۾ ايندا. انهيءَ ڪري اسان حيدرآباد شهر ۾ اداري جي آفيس کي ڪتاب گهر بڻائي ڇڏيو جتان توهان کي اداري جا ڪتاب شاندار رعايتي قيمتن تي هر وقت ملي سگهندا.

اداري سان تعاون ڪريو. توهان جي تعاون وسيلي ئي اسين سنڌي ادب کي سٺا، معياري ۽ سستا ادبي ۽ نظرياتي ڪتاب ڏيئي سگهنداسين.